

Videnskab og venskab

Sytten års brevveksling mellem zoologerne

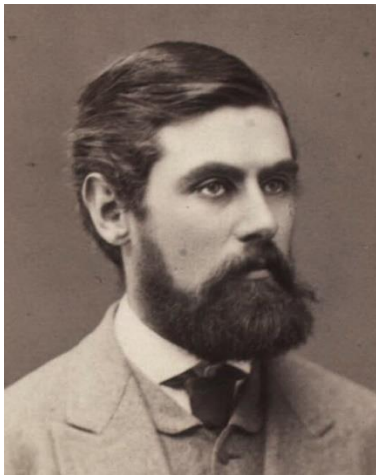
J.C. Schiødte og P.E. Müller

1867-84

Udgivet ved Bo Fritzbøger

Dansk Naturhistorisk Forening

2022

P.E. Müller 1879

J.C. Schjødt ca. 1865

Det kongelige Bibliotek

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	3
Indledning	6
1. Schiødte til Müller 18.8.1867	9
2. Müller til Schiødte (udateret).....	12
3. Müller til Schiødte 25.4.1868	13
4. Schiødte til Müller 26.4.1868	17
5. Schiødte til Müller 1.5.1868	18
6. Müller til Schiødte (udateret).....	23
7. Schiødtes anbefaling af Müller 10.6.1868.....	25
8. Müller til Schiødte 28.8.1868	26
9. Schiødte til Müller 2.9.1868	32
10. Müller til Schiødte 7-8.11.1868.....	37
11. Schiødte til Müller 15.11.1868	44
12. Müller til Schiødte 25.11.1868	49
13. Schiødte til Müller 1.1.1869	55
14. Müller til Schiødte 21.2.1869	58
15. Müller til Schiødte 18.3.1869	63
16. Schiødte til Müller 18.6.1869	66
17. Müller til Schiødte 1.8.1869	68
18. Schiødte til Müller 25.8.1869	74
19. Müller til Schiødte 25.10.1869	80
20. Müller til Schiødte 4.1.1870	85

21. Schiødte til Müller 23.1.1870	90
22. Müller til Schiødte 7.2.1870	94
23. Müller til Schiødte 10.4.1870	99
24. Schiødte til Müller 18.6.1870	101
25. Schiødte til Müller 2.3.1871	102
26. Müller til Schiødte 2.4.1871	103
27. Schiødte til Müller 19.5.1871	104
28. Müller til Schiødte 19.5.1871	105
29. Schiødte til Müller 23.5.1871	106
30. Schiødte til Müller 8.2.1872	107
31. Müller til Schiødte 1.1.1873	110
32. Schiødte til Müller 2.1.1873	112
33. Müller til Schiødte 30.6.1873	113
34. Müller til Schiødte 9.5.1874	114
35. Müller til Schiødte udat. 1875	115
36. Müller til Schiødte 17.7.1875	116
37. Müller til Schiødte 16.9.1875	117
38. Müller til Schiødte 21.9.1875	118
39. Müller til Schiødte 4.12.1875	119
40. Schiødte til Müller 24.3.1879	120
41. Müller til Schiødte 26.5.1879	121
42. Müller til Schiødte 9.4.1880	122
43. Schiødte til Müller og Bendz 31.1.1881	124
44. Müller til Schiødte 7.2.1881	125
45. Müller til Schiødte 11.2.1881	126

46. Müller til Schiødte 20.2.1881	127
47. Müller til Schiødte 28.2.1881	128
48. Müller til Schiødte 21.3.1881	139
49. Müller til Schiødte 6.4.1881	141
50. Müller til Schiødte 9.12.1881	142
51. Schiødte til Müller 7.5.1882	143
52. Schiødte til Müller 2.4.1883	144
53. Schiødte til Müller 10.4.1883	145
54. Schiødte til Müller 13.4.1883	146
55. Müller til Schiødte 15.4.1883	147
56. Schiødte til Müller 15.4.1883	149
57. Müller til Schiødte 21.5.1883	151
58. Müller til Schiødte 28.5.1883	152
59. Schiødte til Müller 14.8.1883	153
60. Schiødte til Müller 18.8.1883	155
61. Schiødte til Müller 16.11.1883	160
62. Schiødte til Müller 18.11.1883	164
63. Müller til Schiødte 19.11.1883	166
64. Schiødte til Müller 22.11.1883	168
65. Erik Schiødte til Müller 11.4.1884	169
Litteratur	171

Indledning

Jørgen Christian Schiødte blev født i 1815 på Christianshavn, hvor han senere gik på den lokale filial af Borgerdydskolen. På grund af familiens trængte økonomi måtte han imidlertid forlade skolen inden studentereksamen, men en stærk interesse for entomologi, der ikke mindst blev næret af hans møde med insektsamlere Christian Drewsen (1799-1896) fra Strandmøllen nord for København, førte til studier ved universitetet og ansættelse som naturhistorielærer ved blandt andet Veterinærskolen i hans hjemby. Gennem Drewsen fik Schiødte kontakt til andre af tidens fremtrædende naturhistorikere, blandt andre J.F. Schouw (1789-1852), B.W. Westermann (1781-1868) og Henrik Krøyer (1799-1870), og i 1838 fik han af Det kongelige danske Landhusholdningsselskab og dets indflydelsesrige præsident Jonas Collin (1776-1861) understøttelse til systematisk at undersøge Danmarks insektfauna.

I 1842 lykkedes det Schiødte at opnå fast ansættelse ved Det Kongelige Naturhistoriske Museum i Stormgade, hvor også Krøyer havde sit virke. Efter en årrække blev han sideløbende docent (løstansat underviser) ved Universitetet, hvor han i 1854 fik titel af ekstraordinær professor (dvs. uden for universitetets normering af stillinger). Både på museet og universitetet kom han tidligt i et særdeles stærkt modsætningsforhold til den jævnaldrende ordinære zoologiprofessor, Japetus Steenstrup (1813-1897), ikke mindst i forbindelse med sammenlægningen i 1862 af museet i Stormgade med universitetets Zoologiske Museum.

Hvor Steenstrup var den undertiden flamboyante skaber af dristige hypoteser, der ikke altid holdt for en nærmere prøvelse, var Schiødte den grundige, empiriske iagttager. Og

selv om disse grundforskellige videnskabelige positioner jo nok udsprang af lige så uforenelige gemytter, forblev den kroniske konflikt ikke en privatsag. Tvært imod kom kampen mellem Steenstrup og Schiødte helt ind i 1900-tallet til at præge dansk zoologi dybt, fordi de færreste unge naturhistorikere var i stand til at undslå sig et valg mellem ”steenstrupiatet” og ”schiødtianerne”.¹

En af de få, hvem det faktisk synes at være lykkedes, var den københavnske borgersøn Peter Erasmus Müller (1840-1926), der som både landbrugsstuderende og senere skovbrugsstuderende havde Schiødte som zoologilærer ved den i 1858 oprettede Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole på Frederiksberg. Schiødte så hurtigt den unge Müllers videnskabelige talent og inviterede ham en dag i 1863 efter undervisningen hjem til te i bopælen på Lille Svanemosegård ved Ladegårdsåen. Efter den første lange, forbybede samtale, der varede ved til langt ud på natten, fulgte gennem de følgende år flere sådanne ”toddy-konferencer” med en bredere kreds af deltagere.²

Den foreliggende udgave bygger på de bevarede indbyrdes breve mellem de to fra 1867 og indtil få måneder før Schiødtes død i april 1884. Korrespondancen giver et enestående indblik i, hvad der optog datidens forskere (og som i forbløffende grad minder om vore dages diskussioner). Det gjaldt eksempelvis forholdet mellem grundvidenskab og anvendt videnskab, mellem empirisk fordybelse og

---

¹ Goschs meget grundige Schiødte-biografi i 3 bind (1898-1905) er et udpræget partsindlæg i denne strid, og den mest nøgterne bedømmelse er nok stadig Ragnar Spärcks Steenstrup-biografi fra 1948. Se dog også Wolff 1979.

² Betegnelsen anvendes i et udateret brev fra Müller til Gosch efter Schiødtes død.

medievant offentlig optræden, om virkelig og påtaget autoritet, om universitetspædagogik, om jobmuligheder, partidannelser og personligt nag forklædt som akademisk uoverensstemmelse. Samtidig giver brevene et glimrende indtryk af datidens borgerlige idealer og normer for urbane udtryks- og omgangsformer, idet de med en stor nuance-rigdom følger de to brevskrivers foranderlige indbyrdes relationer og ståsteder i både det private og det offentlige liv.

Brevene fra Schiødte til Müller findes, hvor intet andet nævnes, i Det Kongelige Biblioteks Håndskriftsamling, Ny Kongelig Samling (NKS) 4484, 4°, mens breve fra Müller til Schiødte findes i sammes NKS 1726, 2°. Transskriptionen af brevene er bogstavret, og idet der ikke i det sene 1800-tal fandtes en fast retskrivning, varierer stavemåder en del. De i originalteksten anvendte orddele er så vidt mulig gengivet. Til gengæld er tegnsætningen og de enkelte breves inddeling i afsnit normaliseret for at lette læsningen.

1. Schiødte til Müller 18.8.1867

Kbhvn d. 18. August 1867

Kjære Müller.

Den Underviisning, jeg modtog i at kaste Aalekroge, har jeg, som De nok har bemærket, ikke formaaet at gjøre frugtbringende for min Kasten med Correctur, for den falder nok henne bag ved Deres Bord. Jeg kom pludselig afsted og fik derfor ikke Lejlighed til at tale det par Ord med Dem, jeg havde ønsket. Sætteren har misforstaaet min Anviisning ved det latinske Stykke S. 91-92, som De jo ønskede sat heelt med Cursiv ligesom alle andre heelt latinske Partier i Afhandlingen.³ Det herpaa følgende Stykke havde De overskrevet ”Anmærkning”, hvilket jeg troede paa mit Ansvar at have slettet ud, da jeg antog, de let vilde indrømme, at dette Stykke i Form og Indhold nøie slutter sig til det foregaaende, idet der ingenlunde blot er Tale om Termini, men tillige om væsentlige morphologiske Forhold; derimod burde der foran det nævnte Stykke være et Par Liniers Ophold, hvilket ogsaa let lader sig bringe tilveie. I Grunden udgjør hele Partiet fra ”Form og Opholdssted” og til Slutningen S. 93 et sammenhængende Afsnit, ja, jeg finder endog, at Stykket om ”Form og Opholdssted” giver nok saa betydende Systematiske Bidrag som det næste Stykke, overskrevet ”Systematik”; men Sagen er jo vistnok, at det er ligesaa vanskeligt at afgrændse saadanne Dele, der give en

---

³ Der er tale om korrekturen til Müllers omarbejdede prisopgave, der blev trykt som ”Danmarks Cladocera” i Naturhistorisk Tidsskrift 3. Rk., Bd. 5, s. 53-240.

sammenhængende Tankeudvikling, ved korte Overskrifter, som det er let at sondre saadanne Afsnit, naar de blot gaae ud paa Beskrivelse.

I øvrigt har jeg gjennemlæst hele dette Parti med den største Fornøielse over Deres sunde og modne Betragtningssmaade. – Jeg synes, at Romertallene i de latinske Diagnoser grine fælt ud af Linien; hvorfor ikke bruge de sædvanlige arabiske Taltegn? Eller, hvis De holder paa de romerske, saa husk, at man i engelsk Tryk lader dem sætte med smaa Bogstaver, hvilket, idetmindste efter min Smag, seer meget bedre ud: i, ii, iii, iv, v, vi, vii, viij, ix, x, xi, xii, xiiij, xiv, xv, xvi, xvii, xviiij, xix, xx, osv. – I Fransk skriver man: balance. – Trykfeilenes store Mængde kommer, som jeg nok tidligere har sagt Dem, af Deres mindre tydelige Skrift.

Deres Schiødte

Men det følgende Manuscript kommer vel, inden det første slipper op? Hvis ikke, kan der let indtræde nogen Standsning, da Sætteren saa bliver sat til et andet Arbeide, og ikke gjerne forlader det, naar han først er begyndt.

Ved atter at blade i Corr., seer jeg, at De i Diagnoser for Latina sætter Talbetegnelser med Ord, medens De i andre Diagnoser har Taltegn. Da jeg nedskrev Bemærkninger paa den foregaaende Side, troede jeg, at De holdt paa Tegnene; men er det ikke Tilfældet, vilde jeg raade Dem til at bruge Ordene heelt igjennem. Herved er dog at mærke, at man saa maa passe paa, hvor der efter Sammenhængen kræves distributive Tal istedenfor Grundtal. Diagnoser for Sidinæ kunne da fEx. lyde Pedes seni etc. Coparum ramus alter bi-

vel triarticulatus, alter aut bi-tri-articulatus aut mari
biarticulatus, seminæ nullus.⁴

De seer, hvor man maa passe paa, thi i denne Diagnose har
De baade Taltegn og Talord. Correcthed i saadanne Smaa-
ting faaer man først, naar man lader sine Arbeider trykke.
Smaating kalder jeg dem, og de ere Smaating; ikke desto
mindre kan jeg ikke opgive den Mening, at Opmærksomhed
paa saadanne Smaating vænner Sindet til Klarhed og Orden i
det, som er vigtigere.

---

⁴ "Seks fødder osv. hver gren den ene 2- eller 3-leddet, den anden 2- eller 3-leddet eller i havet 2 leddet, uden frø".

2. Müller til Schiødte (udateret)⁵

Professoren gjorde mig opmærksom paa, at Navnet "Frixura" var urigtigt bogstaveret og burde skrives "Phrixura". Det er senere faldet mig ind, at denne Feil maaske kan ansees for at være saa stor, at man burde rette "F" til "Ph", skjøndt Navnet forekommer i det allereede rent-trykte. Dette er nemlig kun eet eneste Sted, og man kunde jo maaske rette dette bagi som en Trykfeil; jeg har en Ting til, der kunde henvises til dette Synderegister. Hvilket af de to Onder, der er det mindste, enten at rette F'et, eller lade det staae, vil jeg bede Professoren afgjøre. Dersom De mener, at F'et bør forkastes – hvad jeg næsten antager – saa maa jeg bede Dem rette det paa Side 163, der hvor der staaer NB.

Er det ikke bedst at faae en fjerde Correctur for at see, om de manglende C'er bliver rigtigt indsatte?

PEM

---

⁵ Synes også at omhandle afhandlingen Danmarks Cladocera fra 1867.

3. Müller til Schiødte 25.4.1868

Lørdag Aften d. 25de April 1868

Kjære Hr. Professor!

Da jeg i Formiddags forlod Dem, havde jeg en Følelse af, at der er kommen en Misforstaaelse ind i mit Forhold til Dem. Det forekom mig, at De tænkte eller kunde have Ret til at tænke: ”ogsaa Du min Søn Brutus” – ”ogsaa Du vil ikke forstaa mig og min Virksomhed”. Jeg veed ikke, om denne min Følelse var begrundet; men hvorledes dette end forholder sig, saa piner den mig saameget, at jeg maa lette mig ved at sige et Par Ord derom.

I de mange Samtaler, som jeg har havt med Professoren, og som altid have bragt mig Udbytte, ikke alene i videnskabelig Henseende, men ogsaa i Retning af almindelige Aandsdannelse, et Udbytte hvis Kilde jeg altid skal mindes med Taknemmelighed – er Talen ofte faldet paa Berettigelsen og Betydningen af Naturvidenskabens ”historiske Behandlingsmaade” ligesom i Formiddags. Jeg har besynderligt nok aldrig kunnet faa et aldeles klart og fyldigt Billede af Deres Anskuelse om den Ting; da det nu er en Sag af Vigtighed for en Begynder, at klare sig Methodernes Værd og Betydning, og da deres Repræsentanter herhjemme staa saa fast paa deres egen Retnings Prævalens, at den Yngre i sit Forhold til den bestandigt mindes derom, kræver ogsaa dette, at han maa klare sig Sagen.

Uagtet at jeg nu har havt min egen efter fattig Leilighed udviklede og gjenomtænkte Opfattelse af det omkvæstionerede Spørgsmaal, har jeg dog altid med Glæde benyttet enhver Lejlighed, ved hvilken De ledede Samtalen

hen paa det Thema, til at tale om det, da det viste sig, at min Opfattelse i dette Punkt ikke faldt sammen med Deres Anskuelse. Saaledes ogsaa i Formiddags, og de ovennævnte Grunde til, at Sagen var mig af Vigtighed, var Skyld i, at jeg fremstillede mine Meninger temmelig skarpt.

Men der var en Grund dertil endnu. Idet jeg fremsætter den. begaar jeg en Indiscretion, en Smagløshed, det er jeg mig bevidst, men det er et mindre Onde end det, at lade Sagen fremstaa svævende og dunkel, og jeg maa bede Dem tilgive mig, at jeg fremkommer med den: Da jeg for at Par Aar siden lærte Dem at kjende, stødte jeg paa en Personlighed, der viste saa lidt af vor zoologiske Zeus'es tilbagetrukne Majestæt,⁶ og hvis Væsen havde saa lidt af vor zoologiske Lokes skarpe Tunge og indsmigrende Venlighed;⁷ jeg saa en Opræden og Tænkemaade, der rummede saa megen udmærket Loyalitet, Aandsklarhed og Humanitet, at det henrykkede mig.

Dette harmoniske Indtryk forstyrredes lidt paa et enkelt Punkt, da Talen engang faldt paa de forskjellige Retninger i Naturvidenskaben, og det forekom mig, at jeg for første Gang stødte paa noget, der ligner Eensidighed, og som paa Grund af Forholdenes Natur fik et eiendommeligt Skjær. — Jeg har bestræbt mig for at skjælne mellem det sande og det falske i dette Indtryk, og det er den anden Grund til, at jeg i Formiddags fremsatte mine Meninger saa skarpt. Altsaa: for at klare mig Forholdene mellem min Videnskabs Retninger, og for at klare mig Forstaelsen af en Mand, som jeg seer op til, har jeg ført Discussionen i saa energiske Udtryk.

---

⁶ ☉: Japetus Steenstrup.

⁷ ☉: Johannes Theodor Reinhardt.

Medens jeg endnu ikke er fuldkomment paa det Rene med dette sidste af de to Punkter, indeholdt vor Samtale i Formiddags, saavidt jeg kan skjønne, to Misforstaaelser, hvis Ophav var af formel Natur, men hvis Resultat synes mig at være af væsentlig Beskaffenhed, og som paa den anden Side har maattet forstyrre Professorens Opfattelse af mig.

Den første af disse saa Dagens Lys paa følgende Maade: For at belyse de Conseqntser, som en eensidig Vurderen af den iagttagede retning i Naturvidensaben kunde føre til, anførte jeg nogle flere Aar gamle, uoverlagte og maaske aldrig rigtig mente Ytringer af Meinert.⁸ De troede i det Øieblik, at jeg vilde føre Meinerts Anskuelse tilbage til hans udmærkede Lærer, og De svarede paa min Udtalelse, som om jeg havde sagt det. Det er en Misforstaaelse kjære Hr. Professor; det kunde aldrig falde mig ind at gjøre Dem ansvarlig for Meinerts excentriske Meninger, som han jo for resten i de sidste Aar, maaskee endog ved Deres Indflydelse, har lagt sig meget af.

Da vi endvidere talte om den Bestræbelse i Videnskaben, der gaar ud paa med Kritik at samle Andres Iagttagelser for sammen med sine egne at forme dem til et Hele, der kan lede til overskuende Betragtning og klare Opfattelser af generelle Spørgsmaal, da maa jeg have udtrykt mig endnu mere uklart, end min altid maadelige Fremstillingsevne sædvanligvis tillader mig, thi de forstod mine Ytringer, som om jeg havde røbet Mangel for Blik for den generelle Side af Deres Arbejder. De syntes at mene, at jeg kun saa denne høiere Pligt for "audax sapeti genius",⁹ men ikke vilde see

---

⁸ Frederik Vilhelm August Meinert (1833-1912), dansk zoolog og elev af Schiødt.

⁹ "Et modigt, klogt geni".

den for hans principmæssige Modstander. Hvorledes skal jeg overtude Dem om, at dette ogsaa er en Misforstaaelse, at jeg aldrig har ment og aldrig har kunnet mene dette? At Maaden hvorpaa de to tit omtalte Skoler i Naturvidenskaben vende dette generelle Blik, at Maaden, paa hvilken de griber Principperne gennem Phænomenerne, er forskjellig, det er mig fuldkommen klart; men fordi jeg ikke kan indsee, at den ene Methode er komplet forkastelig, derfor nægter jeg dog ikke med det samme den anden et stort og berettiget Værd; maaske giver denne sidste flere Leiligheder til Misgreb, men paa den anden Side, maa den ogsaa give Afkald paa visse Fordele.

Disse to Misforstaaelser bleve, saavidt jeg kunde mærke, ikke ret opklarede fra min Side. I det hele taget gaar jeg aldrig bort fra en Samtale med noget Menneske saa misfornøiet med mine egne Talegaver, som naar jeg har talt med Dem, Hr. Professor. Det er en naturlig Følge af den Forskjel, der er mellem de to samtalende Personligheder; det maa jeg altsaa finde mig i, men det piner mig dog, at min Mangel paa Evner i denne Retning medfører, at jeg i Regelen ikke faar sagt det, jeg vil, eller faar sagt det paa den Maade, jeg vil, til Dem, hvorimod det dog nogenlunde er Tilfældet i mine Samtaler med andre Mennesker.

Tilgiv kjære Hr. Professor den ligefremme Maade, paa hvilken jeg har tilskrevet Dem: en klar Forstaaelse kan ikke fremtræde i et Klædebaand med vidtløftige Høflighedsforsikringer og rige Ordbroderier. At jeg søger at forstaa en Mand rigtigt, hvem jeg skylder saa meget, og at jeg ønsker at forstaas rigtigt af ham, kan heller ikke forundre Dem.

Deres ærbødigst hengivne PEMüller

Afsendt Søndag Aften.

4. Schiødte til Müller 26.4.1868

---

26. April 1868

Kjære Müller.

Tak for den kjærkomne Meddelelse af Meinerts Brev, som hermed følger tilbage. Deres eget ikke mindre kjærkomne Brev til mig har Krav paa et noget udførligere Svar, hvortil jeg ikke strax har Tid. Vent et Par dage.

Deres hengivne

Schiødte

Hr. cand. P.E. Müller

5. Schiødte til Müller 1.5.1868

---

1. Maj 1868

Kjære Müller, det er en vidtløftig Sag, men lidt vil jeg dog forsøge at sige derom til Svar paa Deres elskværdige Brev. Jeg har ikke og strider ikke for nogen anden Methode, end den samme gode, gamle Behandlingsmaade, som hyldes og altid har været hyldet af alle Naturgranskere af nogen Betydning, som De ogsaa selv har begyndt at følge, og som ogsaa følges af ”dem paa den anden Side”, om ikke i Virkeligheden, saa dog i egen Indbildning. Thi det er netop Sagen, at der gives dem, som følge den i egen Indbildning, og det er deres Fremgangsmaade, jeg i Samtaler med Dem har kaldt den ”blot historiske Methode”. Dette Udtryk kan misforstaaes, men naar jeg har anvendt det mundtligt, er det ogsaa skeet under Omtale og Udvikling af bestemte Exempler, som kunde oplyse, hvad jeg mente.

Ved grandskninger i Historien str.s.d. ∅:¹⁰ Menneskets, have vi kun vort Materiale af andres Beretninger, thi hvad vi ellers besidde af Documenter, saasom Kunstarter osv., komme vi ikke ret langt med, skønt de ere de sikreste. Det ville ikke være os muligt at danne nogen begrundet Mening om Begivenheder, vi ikke selv have oplevet, hvis vi ikke i selve vort eget Væsen og vor egen aandelige Natur, som netop er det samme Historien dreier sig om, havde en kritisk Maalestok, hvormed vi kunde skjelne det Falske fra det Troværdige, det Væsentlige fra det Uvæsentlige. Nogen høj Grad af Nøiagtighed i Enkeltheder kan ikke naaes paa denne Maade, men det er heldigvis ogsaa mindre vigtigt, eftersom det væsentlige i Historien ikke angaaer Individerne men

---

¹⁰ ∅: Stricto sensu [i streng forstand], det vil sige.

Slægten, hvorfor man ogsaa med Rette har sagt, at den ægte Poesi er sandere end Historien.

Men denne Maalestok bliver mere ufuldkommen, naar den anvendes i Naturhistorien, eftersom denne Videnskab beskæftiger sig med Ting, som foreløbig ligge saa langt borte fra vort eget aandelige Væsen, at man i denne Sammenhæng kan sige, at de er aldeles forskellige derfra. Vi maa altsaa udvide Methoden, og dette sker ved at leve sammen med sine Ting, iagttagte deres Færd og Væsen, og lære deres Sprog, ligesom vi havde erhvervet den første Part af Methoden ved at leve sammen med Menneskene og deres Værker gennem Tiderne.

Men nu ere Menneske høist forskellige i deres Anlæg og Begavelse. Ved siden af al Enhed i det Hele, er Nogle ligesom mere Muskel- og Nærings-Individer paa Samfundets Legeme, andre mere Nerve-Sandser, og atter mere Høre- eller Syns-Individer osv., snart altsaa mere paavirkelig af den ene, snart af den anden Side af Tingene. Kun de Mennesker, som ved Afstamning og Combinationer gennem Slægternes Følge bliver født med særlig Sands for Naturlivet og dets sammenhæng, kan virkelig og i Sandhed blive Naturgransker. Lære det forfra, kan Ingen, men den medfødt frugtbar Naturgrund kan blomstre ud i Mangfoldighed og Fylde, naar den næres ved kjærlighedsfuldt Samliv med sit beslægtede.

Et tilsvarende Grundanlæg i en Sideretning er den lyriske Evne, uden hvilken Ingen kan blive Digter. Men ligesom Mange have Modtagsomhed for Poesi, og Mange erhverve dyb Kunstforstand, uden derfor selv at kunne magte nogen Opgave, saaledes have Mange Interesse for Naturen og Lyst til at sysle med den, uden at de eje hin uundværlige Naturgrund, hvormed den pantheistiske Substans kan gribes

og tilegnes. Heraf de mange poetiske Arbejder af puur litterær Genese, ligesom den mangesidige Dilettantisme, som dog langt fra altid er at foragte. Men bliver saadan Tilstand til given Tid og Sted overstadig, saa kommer til at gjælde, hvad S. Kirkegaard et Sted siger: i Stedet for det ordknappe Afgjørelsens Gudebarn, føder Tiden en Forstandens Skifting, som kan sine Ting paa Fingrene.¹¹

De vil maaske nu bedre forstaa i hvilken betydning jeg har brugt hint Udtryk om historisk Methode i Naturgrandskningen. Liebig siger etsteds i sin Bog ”Über Francis Bacon von Verulam und die Methode der Naturforschung” (læs den!): ”empirisk Naturforskning i Ordets egentlige Forstand existerer slet ikke. Et Forsøg, som ikke fremgaar af en Theorie, d.e. en Idee, forholder sig til Naturforskning som Lyden af en Barnerangle til Musik”. Og denne Sandhed bør man gjøre sig klar.

Men denne Idee, vi gaae ud fra, og som vi have i Hovedet, naar vi sætte kniven i Dyrekroppen og Øiet til Mikroskopet, den har naturligvis en historisk Oprindelse d.e. den er dannet ved Combination af, hvad vi have læst hos vore Forgjængere eller hørt af Andre, inden vi skred til Undersøgelsen. Eie vi nu ikke den fornødne Naturgrund, eller have vi ikke uddannet denne ved Pleie og Opdyrkning, saa bliver al Undersøgelse Illusion, vi see Intet med egne Øine, men bilde os ind at se Noget, vandre videre og videre, stedse dybere ind i Illusionen, der antager forskjellige Skikkelser i Henhold til allehaande Biomstændigheder og det dominerende i den personlige Character som Herskesyge, Ærgjerrighed osv.

---

¹¹ En litterair Anmeldelse, 1846, s. 64.

Med andre Ord: uden hiin Naturgrund, er vi heller ikke istand til rigtig at benytte Andres Jagttagelser, og skrive vi alligevel Bøger, saa bliver de ”blot historiske”, dvs. efter Historiens paa dette Omraade utilstrækkelige Methode. – Dog, denne text er uendelig, og maaske har jeg ikke klaret min Opfattelse for Dem yderligere mere end før; navnlig vil man altid ved denne Slags Udviklinger være udsat for at misforstaaes derved, at man ikke udtrykkelig fremhæver Ting, som man selv synes at se tilstede implicate, men som Tilhøreren paa sin Side har saa stærkt paa Sinde, at han lettelig troer, at de ere der ikke, blot fordi man ikke udtrykkelig siger dette.

Naar De nu nævner, at der for Tiden her bestaar forskjellige Retninger i Zoologien, saa tager De neppe dette Ord i den sædvanlige Mening. Man kan tale om f.Eks. en chemisk-physisk og en comparativ-anatomisk retning i Physiologien, men dem vil De naturligvis findelige berettigede, om De end kunde finde Anledning til at beklage den mangelfulde Menneskelige Begavelse, som bevirker, at den ene Retning ikke vel kan dyrkes med Kraft paa samme Tid som den anden.

Men noget tilsvarende kan jeg ikke see hos os i Zoologien; thi skulde Nogen mangle den Naturgrund, jeg før talte om som nødvendig baade til at see selv og til at dømme, hvad andre sige at have seet, saa kan man dog vel ikke deri see nogen ”Retning”, i alt Fald da ikke i ovennævnte Forstand, selv om denne ”Retning” var ledsaget af ualmindelig Grad af Indbildningskraft og Forskrivelse; ligesom det paa den anden Side ikke tør kaldes en ”Retning” i samme Forstand som ovenfor, hvis nogen blot skulle være naaet til at arbeide i Registerfaget, nemlig indføre i Rubrikerne efter Aflæsning af deres Overskrift og Sammenligning med Gjenstandens.

Hvad Dem selv angaar, kjære unge Ven, saa gjør De bedst i, ikke at plage Dem med slige Distinctioner paa Retninger, følg bare den, De gaaer i. Naar jeg har talt med Dem om Methode, saa har det kun været for at opmuntre Dem til at følge Deres egen Begavelse, hvergang jeg troede at spore, at De var paavirket i ”Retning” af at miskjende den. Deres største Feil har nemlig hidtil været Mangel paa tilstrækkelig Selvtillid, og denne har jeg, som de maaske har bemærket, altid søgt at styrke; havde de havt formegen Selvtillid, saa ville jeg have stræbt at dæmpe den.

Deres hengivne Schiødte

Læs Goethe. Der findes intet lærerigere end mange Steder i hans Maximen und Reflexionen, Zur Naturforschung, meget i Wilhelm Meister, Digtene, Zahme Xenien osv. Han har et Sted, jeg huske ikke hvor, disse Ord, som gjerne kunde tjene til Motto for foranstaaende Bemærkninger, hvilke jeg nu ved Gjennemlæsning seer kunde være meget bedre fremsatte, men det har jeg ikke Tid og Taalmodighed til at ændre:

Natura infinita est,
Sed qui symbola animadverterit
Omnia intelliget,
Licet non omnia¹²

---

¹² Goethe: Zwischenrede, Schriften zur Morphologie: ”Naturen er uendelig, men den, der er opmærksom på dens tegn, vil forstå alt, om end ikke fuldkommen”.

6. Müller til Schiødte (udateret)¹³

Onsdag Middag

Jeg tillader mig at sende Professoren Manuscriptet til min lille Afhandling; den er nu færdig til Trykkeriet. Dersom der maatte findes en bedre Form for Tittelen, kan den nu anvendte jo altid rettes i Correcturen. Snaarest mueligt skal ”Repetitio brevis” og Explicatio tabulæ” følge.

Deres ærbødigst hengivne PEMüller

Hr. Professor Schiødte.

---

¹³ Af modtageren påtegnet ”1876”, men da der ingen afhandlinger som det omtalte er fundet dette år, anses det for mere sandsynligt, at det drejer sig om Bidrag til Cladocerernes Forplantningshistorie, publiceret 1868.

Den 30. april 1868 bevilgede Rigsdagen et to-årigt stipendium til en udenlandsk studierejse for en ung forstmand, og det fremgik af den forudgående behandling, at målet var at skaffe en kandidat til at erstatte den hidtidige forstdocent J.F. Hansen. P.E. Müller havde afsluttet skovbrugsstudiet med første karakter i sommeren 1867, men allerede året forinden havde han opnået Universitetets guldmedalje på en afhandling om dafnier. Han var en oplagt kandidat til stipendiet, og en del tyder da også på, at han fra første færd var i beslutningstagernes tanker.

---

7. Schiødtes anbefaling af Müller 10.6.1868

Hr. Cand. P.E. Müller har i Anledning af det Reisetipendium, han attraar, ønsket en Udtalelse fra mig angaaende hans naturvidenskabelige Qvalificationer. Det vil i saa Henseende være nok at henvise til hans to trykte Arbejder: ”Danmarks Cladocerer” (tilkjendt Universitetets Guldmedaille) og ”Bidrag til Cladocerernes Forplantningshistorie”. Hr. Müller har nemlig ved disse Afhandlinger bevist saa udholdende Flid, saa omfattende Kundskaber, en saa fiin og dybt trængende Undersøgelseskonst, en saa grundig og sindig Kritik, en saa fremragende Fremstillingsevne, at de Sagkyndige i Indland og Udland allerede nu eenstemmig ville tilkjende ham Rang som udmærket Naturforsker. De, der have den Fornøielse at kjende ham nærmere, ville desuden vide at vurdere hans høie Retsind, Fasthed, Alvor, Pligtfølelse og Hensynsfuldhed. Denne fortræffelige og høit begavede unge Mand vækker saaledes i enhver Henseende Forventning om en betydelig Fremtid i Fædrelandets og Videnskabens Tjeneste.

Universitetets Zoologiske Musum

d. 10. Juni 1868, J.C. Schiødte

Müller ønskede i forvejen at foretage en studietur i udlandet, så da afgørelsen om stipendieansøgningen trak ud, fik han sin far, lederen af Mønt- og Medaljesamlingen, Ludvig M., til at betale, og i august 1868 var han nået til Schweiz. Samtidig blev der hjemme i København sat navn på stipendiemodtageren.

---

8. Müller til Schiødte 28.8.1868

Interlaken d. 28de August 1868

”Pension beau site”

Kjære Hr. Professor! Jeg har i disse Dage modtaget den kun halvt ventede og halvt ønskede Efterretning for mig; den vil forandre meget i min Tragten og Stræben og navnlig have en betydelig Indflydelse paa mit Forhold til Videnskaben. Det er Forestillingen herom, der stærkere end sædvanligt leder Tanken hen paa Dem, Hr. Professor, og lader mig i Dag benytte Deres Tilladelse, at skrive Dem til, ikke egentlig for at gøre Dem Meddelelser om min Reise, hvis Hovedtræk Collin¹⁴ formodentlig har meddelt Dem, men fordi jeg føler Trang til at sende Dem en Hilsen.

De ved tilstrækkeligt om mit Forhold til dette Stipendium til at vide, at det var med et alvorligt Ansigt, at jeg modtog Efterretningen; det var jo nemlig tillige et Budskab om, at en Vægt af alvorlige Forpligtelser var lagt paa mig, og at jeg skulde betræde en vanskelig Vei uden denne indre, uimodstaaelige Drivfjeder, der saa ofte har lettet mig Veien paa Zoologiens Omraade. De veed imidlertid ogsaa, at Beslutningen om at søge Stipendiet var modent overlagt, og jeg møder de nye Krav vel ikke med frejdigt og let Mod, men med saamegen rolig Energi, som jeg kan raade over, og med Beslutningen om at gøre, hvad jeg kan, for at tilfredsstille alle berettigede Fordringer.

Min første Frygt er for, at jeg skal mangle Evne til at bearbejde en Videnskab, der er mig saa godt som ny, og i

---

¹⁴ Jonas Collin (1840-1905), skolekammerat og ven med Müller, og som denne elev af Schiødte.

hvilken jeg vel troer at skimte Veie til en tidssvarende og mere videnskabelig Behandling end den, der idetmindste ofte hjemme hos os bliver den tildel, men hvorpaa jeg endnu ikke har øvet mine Kræfter. Den anden Frygt ligger i Uvisheden om det vil lykkes mig at indskrænke de Fordringer, der kunne stilles til mig, indenfor et berettiget Omraade, saa at jeg ikke vil blive nødt til at udstrække min Virksomhed til en større Del af Forstdisciplinerne end den, paa hvilken mit Program lyder. Det vil især afhænge af mig selv, om dette vil lykkes mig; thi det vil beroe paa, om det bliver mig muligt gennem Skrift og Tale tilstrækkelig klart at vise Betydningen og Omfanget af Naturvidenskabernes Anvendelse paa Skovbruget.

Jeg tør vel uden at fornærme Forstvidenskabens Muse – der for øvrigt synes mig at være for tydsk skvadronerende, vidtløftig og ideeløs, dersom man skal kjende Musen paa de Mænd, hun har beaandet – tilstaa at det volder mig alvorlig Sorg, at jeg i flere kommende Aar kun i Ny og Næ kan beskjæftige mig med Zoologien. Dersom det gaer med Kjærligheden til en Videnskab, som med Kjærligheden til et Menneske, at den voxer under Gjenvordigheder, saa maa mit Forhold til Zoologien blive stærkt, thi det har aldrig voxet blandt Roser. Jo dog én Gang, det var i de sidste faa Aar; der har vel ikke i denne Rosengaard manglet Tidsler i Form af Skovopmaalinger o.dsl.;¹⁵ men det har dog været en Blomstringstid for min Tilbøielighed.

Denne Blomstringstid er nu foreløbig standset, og naar jeg seer tilbage paa den, saa er De, Hr. Professor, en af de gode Magter, der have givet det Solskin og den Regn, som har fremkaldt de første beskedne Frugter. Jeg tænker, at det vilde

---

¹⁵ o: og deslige.

være unødvendig Gjentagelse at sige Dem, hvor meget jeg skylder Deres aandfulde Samtaler og venlige Opmuntringer, og det er ikke den ringeste Anledning til Alvor, at jeg nu træder ind i Omraadet af en Videnskab, hvor jeg er unddraget alt Samliv saavel med ældre udmærkede Mænd, som med yngre Colleger. I ethvert Fald vil jeg haabe, at hvorledes mit Forhold til Videnskaben end bliver, saa vil De ikke unddrage mig Deres Velvillie med dens befrugtende og opmuntrende Indflydelse.

Jeg har, siden jeg forlod Danmark, ikke udrettet noget Egentligt. Forholdene have medført, at August Maaned er medgaaet til en sædvanlig Fornøielsesreise i Schweiz. Jeg er imidlertid glad over, at dette nu har en Ende, og i overmorgen begynder jeg af al Kraft mine Arbeider igjen. Jeg føler mig kraftig og let efter denne lange Sommerferie, og jeg haaber, at Arbeidet vil kunde gaa rask fra Haanden. Mit første Arbeide vil være at orientere mig saaledes i Forstlitteraturen, at jeg kan vælge mit Speciale; thi et Speciale maa jeg have, at det kan føre mig til ordentlige Undersøgelser; at leve christeligt og ernære sig som Compilerator af "Germanische Forst- und Jagdlitteratur" vilde jeg ikke kunde udholde. Naar jeg saaledes kommer i Gang, haaber jeg, at det vil være mig muligt, at give mit Forhold til Zoologien et passende Raaderum, uden at jeg behøver – selv i disse Aar – ganske at lægge den tilside.

Det er ret besynderligt! Det er som om Schweizer-Faunaen, hvoraf jeg havde ventet mig saameget, er fremtraadt for mig i en tarvelig Skikkelse for at lette mig det foreløbige Ophør med zoologiske Undersøgelser. Jeg har ikke fundet én eneste interessant Krebsdyrform her; over alt de samme Arter som hos os eller meget nærtstaaende, og desuden fremtrædende

under en mindre hyppig Form, idet Dyrene er smaa og Individantallet langt mindre, end i vore Søer.

Jeg havde derfor opgivet at finde interessante Former, og beredte mig netop til en Excursion for at indsamle andre Krebsdyr (Copepoder, Amphipoder etc.), for at begynde Fortsættelsen af mine Æggeundersøgelser, da jeg aldeles uventet modtog Efterretningen om Stipendiet; jeg havde antaget, at Afgjørelsen først vilde komme om nogle Maaneder. Jeg har besluttet foreløbig at lade Zoologien hvile og strax at gaa til Gr. Hohenheim i Würtemberg.¹⁶

Efter et 6 Ugers ophold der, reiser jeg til Genf, hvor jeg bliver en Maaned, og derfra til Italien. Jeg haaber, at Middelhavet her vil vise sig mere gavmildt paa Stof til zoologiske Undersøgelser, end de fattige Schweizer-Søer. Denne Forandring i min Reiseplan har flere Fordele, som det vilde trætte Dem at faa fremsatte i deres Detail. Mod Foraaret tænker jeg da at gaa til Frankrig, og der at fortsætte mine forstlige Studier.

De vil af det Meddelte see, at den lille Afhandling, som jeg havde haabet, at Schweizer-Søernes Undersøgelse vilde fremkalde, som det var min Mening at skrive under et tre Maaneders ophold i Genf, og som de havde givet mig Udsigt til at faa indrykket i "Naturhistorisk Tidsskrift", er gaaet i Lyset. Jeg vil i det høieste faa Anledning til at give en kort faunistisk Notits, som det neppe er værd for Tidsskriftet at optage, og som maaske, dersom jeg overhovedet skriver den, nærmest kan indsendes til et eller andet Tidsskrift henede; der maa vel findes et saadant, maaske i Genf; for øvrigt har jeg ikke indhentet Oplysninger derom endnu. Derimod maa

---

¹⁶ Landwirtschaftlichen Akademie, Hohenheim, uden for Stuttgart.

jeg i Italien see at faa udrettet noget ordentligt. Glipper der det ene, saa er der i ethvert Fald Stof nok, der kan afgive Materiale til andre Undersøgelser af Interesse.

De har maaske af Collin erfaret, at jeg har besøgt Leuckart¹⁷ og Leydig.¹⁸ Begge Besøg vare interessante og lærerige. – Det er udmærket lærerigt at besøge saadanne Mænd, som de to nævnte, der begge have dannet sig en bestemt videnskabelig Methode. Men lige saa fornøiet som jeg var over, at jeg ikke reiste deres Boliger forbi, ligesaa tilfreds var jeg med, at det ikke laa i min Plan at gjøre længere Ophold for at studere der. Leydig egner sig for det første neppe til den Art Veiledning, han er vistnok temmelig umeddelsom og selv en altfor streng Iagttaget til, at han som Leuckart kan have et halvt Øie inde i andres Undersøgelser. Hvad denne sidste angaaer, da var jeg i hans ”Laboratorium”, hvorfra der udgaa Arbejder en gros, og hvor der præpareres Videnskabsmænd.

Jeg kunde ikke andet end glæde mig over, at jeg ikke sad i denne Kreds af unge Zoologer, som det næsten blev foreskrevet, hvad de skulde see, og til hvilke Resultater de skulde komme, og som maatte forevise enhver lille Iagttagelse for en Mand, der ikke havde gjort hele Undersøgelsesrækken med, og som derfor, trods en udmærket Erfaring og Indsigt, let maa kunde fristes til falske Tydninger. Det er ganske vist, at dette Ledebånd i mange tilfælde kan være gavnligt, den Yngre nyder Frugterne af den Ældres Erfaringer og reddes maaske ofte for Misgreb. Men saasart man er kommen over de første Begyndelsesgrunde, naaer man vistnok sikrere om end besværligere til samme Maal ved Grundighed og Omhu i Undersøgelsen, og man

---

¹⁷ Karl Georg Friedrich Rudolf Leuckart (1822-98), tysk zoolog.

¹⁸ Franz von Leydig (1821-1908), tysk zoolog.

staar da mindre foran at miste et uhillet Blik, der er uundværligt, naar man skal see paa Videnskaben. En saadan Control vilde desuden have været mig et utaaleligt Baand paa den frie Syslen med mit Fag. Baade Leydig og Leuckart modtog mig meget venligt, og jeg tilbragte to meget behagelige Timer hos dem begge.

Jeg veed ikke, Hr. professor, om det vilde være ubeskedent at haabe eengang at faa nogle Ord fra Dem, maaske vilde De sende Collin et lille Indlæg, naar han skriver, eller i Mangel af Andet en directe Hilsen. De vil atter høre fra mig fra Hohenheim eller Genf.

Med ærbødige og hjertelige Hilsener til deres Familie, Dr. Bergh¹⁹ og hvem Andre, De maatte træffe af mine Bekjendte og Velyndere forbliver jeg deres ærbødige og hengivne PEMüller

---

¹⁹ Ludvig Sophus Rudolph Bergh (1824-1909), læge og zoolog.

9. Schiødte til Müller 2.9.1868

Kbhvn d. 2 Sept 1868

Kjære Müller.

Imorges havde jeg den Fornøielse at modtage Deres Brev fra Interlaken af 28 Aug. Jeg fatter heelt vel det Indtryk, Stipendiet maatte gjøre paa Dem; men alt, hvad de i denne Anledning skriver, synes mig saa rigtigt tænkt og saa klart og smukt fremsat, at jeg ingen Bekymring nærer for, at De jo snart vil vide at finde Dem til Rette paa en for Sagen og Dem selv tilfredsstillende Maade. Bl.A. glæder mig, hvad De ytrer om Deres Trang til et ”Speciale”, og at De saa klart opfatter et saadant videnskabeligt Centrums Uundværlighed for Enhver, der ikke vil nøies med Kundskab i sit Fag, men higer efter det Eneste, som kan tilfredsstille sunde Sjæle, nemlig Indsigt deri.

At De ”ikke har udrettet noget Egentligt” siden De forlod Danmark, og er glad over, at ”Fornøielsesreisen” i Schweiz er til Ende, er Ytringer, jeg tilskriver en forbigaaende Reaction i Sindet, som jeg selv nok kjende. De har for saa kort Tid siden været saa dybt optagen af videnskabelig Granskning, at De ikke strax efter kan vurdere den løse Tilegnelse, som Reiselivet tilbyder, men de vil nok snart komme til at føle, hvorledes de manglede nye Indtryk efterhaanden klare sig og efterlade et blivende Udbytte for Deres Udvikling og kom saa først i la divina Italia – lykkelige menneske! – saa skal De bare see; og det tillige, hvad Zoologien angaaer. – Saa Søerne i Schweiz skuffede Dem? Ja, hvor finder man en saadan fylde af Liv som i vor danske natur, især paa Øerne! Det forbauser alle Fremmede.

Sagen ang. Stipendiet blev rigtignok dreven med usædvanlig Kraft, og det af alle Vedkommende. Deres eneste concurrente Ansøgning var i øvrigt saa svagt tænkt og skreven, at Udfaldet fra Begyndelsen af neppe syntes mig tvivlsomt. Prof. Hansen,²⁰ hvem den første Udtalelse paa embedsvegne tilfaldt, endte sit Votum med den Erklæring, at skjøndt han ikke tvivlede om, at enhver af de to Ansøgere paa tilfredsstillende Maade vilde vide at nytte Stipendiet, og at han følgelig forsaa vidt ikke dristede sig til at give nogen af dem et afgjort Fortrin, saa maatte hand dog udtrykkelig fremhæve, forsaa vidt den eventuelle Stipendiat kunde ansees for kaaren til fremtidig Ansættelse ved Høiskolen, at han ansaa Müller for mere skikket til Docent end Lütken.²¹

For de Medlemmer af Commissionen, som ikke vare Forstmænd, men af almindelige videnskabelige Grunde ønskede Deres Ansættelse, faldt denne hele Vending saare bekvem, thi nu kunde vi støtte Dem ved pure at tiltræde bemeldte Passus og dog undgaa skinnet af at ville tiltage os en fagkyndig Dom; og saaledes fik De en betydelig Majoritet, medens ingen afgjort vovede at udtale sig for Deres Concurrent. Da Cirkulæret kom angaaende Deres Udnævnelse, paategnede Eide²² det: "Læst med særdeles Glæde over det heldige Resultat!".

Nogle smaa Efterretninger om hjemlige Sager skulde jeg vel tilføie, men der er ikke meget at fortælle. Jeg har med Kone

---

²⁰ Johan Frederik Hansen (1810-73), forstdocent ved Landbohøjskolen.

²¹ Christopher Lütken (1826-1906), assistent ved statskovvæsenet i 1862.

²² Frederik Carl Eide (1815-82), anerkendt, uægte søn af Christian VIII, forstkandidat, formand for Forsteksaminationskommissionen, der indtil 1869 stod for eksaminationen af skovbrugselever.

og Datter tilbragt Feriens sidste Maaned i det herlige Hellebæk, og føler mig særdeles oplivet af det mageløse Søvand, som var dobbelt kjærkomment i den Hede, vi have havt her i denne Sommer. Med de rare Collins²³ var jeg naturligvis ofte sammen. Det lader til, at Jonas arbejder flittigt, men det er Skade med den Opgave; Pokker maatte anvende al den Tid og Flid, som den kræver i Forhold til det Udbytte, den lover.²⁴

Vi trykker paa Berghs Afhandling om Phyllidierne,²⁵ der skal udgjøre det meeste af Resten af 5. Bind. 4 af hans Tavler ere stukne og to af de følgende (der bliver i alt elleve) i Arbeide; til 6te Bind er et vanskeligt geognostisk Kort over Knudsker-Plateau Bornholm, af M. Jespersen,²⁶ i Arbeide, og en Tavle færdig fra Kobberst. til Fortsættelse af min Afh. om Ins. Metam.,²⁷ jeg har i Sommer med Kraft fremmet disse Undersøgelser, saa at foruden nævnte Tavle 6 andre er ligge heelt færdige fra min Haand, og er derved kommen saaledes i Forskud, at jeg haaber at kunne holde det gaaende med Kobberstikkeren hele Vinteren igjennem uden Afbrydelse.

---

²³ Edvard Collin (1808-86) og hans familie, der bl.a. talte sønnen Jonas, havde siden 1865 sommerhus i Hellebæk.

²⁴ Prisopgavens krævede indhold om danske frøe og tudser var meget omfattende i forhold til den opstillede afleveringsfrist.

²⁵ Rudolph Bergh: Bidrag til Kundskab om Phyllidierne, en anatomisk Undersøgelse, Naturhistorisk Tidsskrift 3:5, s. 357-542

²⁶ M. Jespersen: Bidrag til Danmarks Geotektonik II. De geotektoniske Forhold i Knudsker plateauets Omegn og deres Overensstemmelse med Bornholms Form, Naturhistorisk Tidsskrift 3:6, s.1-48.

²⁷ De Metamorphosi Eleutheratorum Observationes (Fortsættelse), Naturhistorisk Tidsskrift 3. Rk. Bd. 3, s. 131-224, 1864-65.

L. Lund²⁸ var hos mig igaar; han indgiver i disse Dage sit Petitum²⁹ om at stedes til Mag. Conf.; i gaar var han meget takkelig, men da jeg forrige Gang talede med ham, ærgrede han mig med Ytringer, som deels vare fæle og vilde, deels barnagtige. Fra Meinert havde jeg nylig Brev (fra Razes i Tyrol); han var da atter sammen med Leydig, og havde gjort flere fornøielige Toure, men af zoologisk Udbytte og Studier havde han ikke meget at nævne. De vil sagtens træffe ham i det evige Roma. Lykkelige menneske, siger jeg nok engang – jeg mener da m.H.t. Rom, ikke Meinert, skjønt han er fortreffelig nok paa sin Maade. Mange Hilsener fra os Alle, paa Forhaand tillige fra Berghs, hos hvem jeg i dag er inviteret til Middag, da jeg skal bringe Deres Hilsen.

Deres oprigtig hengivne

Schiødte

I Hellebæk var jeg ogsaa sammen med Gosch³⁰ og hans engelske Hustru. Det er en offentlig hemmelighed, at G. arbejder paa en Historie om Zoologien i Danmark.³¹ Han driver sine Forarbejder med sædvanlig Kraft og Iver, af indledende og alm. Partier har jeg læst flere, som er fortræffelige. Jeg lover mig megen Nytte for vor zool.

---

²⁸ Ludvig Lund (1844-1912), elev af Schiødte, der besvarede den samme prisopgave som Müller, men som snart efter forlod zoologien til fordel for religionshistorien.

²⁹ ♂: eksamensopgivelser.

³⁰ C.C.A. Gosch (1832-1913), zoolog, en af Schiødtes første elver, senere diplomat og forfatter, skrev bl.a. en stor biografi af Schiødte.

³¹ Udsigt over Danmarks zoologiske literatur med en indledende fremstilling af de videnskabelige grundsætninger for naturvidenskabens især zoologiens studium I-IV, København 1870-78.

Udvikling af dette Værk, som han netop er Manden til at skrive uden Polemik.

10. Müller til Schiødte 7-8.11.1868

Genf. d. 7de Novb. 1868 Pension Ferderer, Rue de Carouge. 250.

Kjære Hr. Professor. Umiddelbart efter min Ankomst til Würtemberg modtog jeg deres Brev; jeg behøver ikke at sige Dem, hvor meget det glædede mig. Det havde været naturligt, om jeg strax havde takket Dem derfor, men det havde jeg ikke kunnet gøre uden at forivre mig dertil, og det forekom mig paa den anden Side unaturligt, efter det Forhold, hvori jeg staaer til Dem.

Jeg har været i en urolig og trykket Stemning, der har gjort mig uskikket til at skrive til Andre end dem, som jeg til dagligt Brug taler med om Alt, hvad der falder mig ind. Uagtet jeg ikke er meget videre nu, er der dog i dag paakommet mig en uovervindelig Lyst til at tale med Dem; tilgiv at jeg sans facon³² giver efter for den. Jeg benytter altsaa først og fremmest denne Lejlighed til at takke Dem hjerteligt for Deres Brev.

De Forhold, hvorunder jeg har levet i Würtemberg, det omflakkende Liv og fremfor Alt de mange nye Tanker og Ideer, som min Beskæftigelse med Førstvidenskaben have fremkaldt, dennes Forhold til mit videnskabelige Udgangspunkt i Zoologien, og lignende Sager have medført en i aandelig Henseende stormende og gjærende Tid, der for øvrigt ikke har været uden Indflydelse paa mit hele Standpunkt. – Min gamle, kjære Tanke at betragte, studere og fremstille Skoven som en Organisme har vundet Klarhed og er saavidt modnet, at jeg paa det første Sted, hvor jeg faaer

---

³² o: uden videre.

lidt Roe, begynder at samle Materiale til Naaleskovenes Naturhistorie. Om det vil lykkes mig at udføre disse Ideer er mig endnu uvist, men paa mit nuværende Standpunkt forekommer det mig at være det vigtigste Grundlag for en videnskabelig Udvikling af Kundskaben om Skoven.

Man har hidtil brugt at excerpere botaniske, geologiske, zoologiske osv. Bøger, har sat Stavelsen "Forst" foran paa Tittelen og har saaledes dannet de formentlige Videnskaber "Forstbotanik", Forstgeologi" etc., ja man er end ikke gyst tilbage for den rædsomme Kategori "Forstchemi". Denne aandløse Maade lader Læren om Skovene fremtræde som en Samling af uensartede Bestanddele, uden noget organisk Sammenhæng, og har derved fremkaldt det fortvivlede Paragrafsystem, der gjør de fleste forstlige Skrifter saa ufordøielige og lexiconagtige. Sligt maa forsvinde, naar Studiet af Skoven faaer en naturligere Grundvold.

Min hele Fremtid beroer paa Udviklingen af denne Idee, da dermed tillige Forstvidenskaben naturligt vil falde i to Afdelinger, Skovens Naturhistorie og Skovens Økonomi, en Inddeling, som man, mirabile dictu!,³³ saavidt mig bekjendt ikke finder udført. For øvrigt er jeg ogsaa begyndt at samle Materiale til noget skriftligt "om vore Skoves Betydning", et Spørgsmaal, som jeg meere har taget fat paa af Pligt og Interesse, end fordi jeg troer at magte det; men Een maa giennempløie dette vanskelige Emne, som de andre lade ligge – Een maa brænde sig først, som Steenstrup sagde paa

---

³³ o: mærkeligt nok.

Naturforsker mødet i Christiania, da han talte om sit Arbeide over Flynderne.³⁴

De vil imidlertid forstaa, Hr. Professor, at disse forskjellige Forehavender i Forbindelse med mine Forhaabninger om, i Italien at faae Leilighed til at prøve de Ideer om Salpernes Forplantningshistorie, som jeg løseligt har skizzeret for dem, tilligemed nogle andre beslægtede, hvorom jeg ikke har talt, Alt dette har i Forbindelse med personlige Forhold splittet min Tanke- og Idee-Kraft istedetfor at samle den, og har stundom næsten gjort mig fortvivlet. Jeg betroer Dem uden Omsvøb disse Studie-Sorger, fordi De nu engang har taget saa virksomt Deel i denne Gren af min Udvikling, og fordi jeg maaske derved vil kunne aflokke Dem en eller anden Yttring, som kunde gavne mig, saaledes som ofte tidligere er skeet.

Mit to-Maaneders Ophold i Württemberg er medgaaet til et ikke meget flittigt studerende Liv i Stuttgart, Besøg paa 8 Dage af Gangen i forskjellige Skovegne (blandt Andet i det interessante Schwartzwald) og endeligt med en fjorten-Dages Ophold paa Akademiet i Hohenheim. Paa det sidste Sted profiterede jeg mindst, saaledes som jeg havde forventet; mine Besøg i Skvoegnene vare de interessantste, af og til meget lærerige. Overalt er jeg bleven modtaget med udmærket Forekommenhed, stundom endog med en Opmærksomhed, der ikke stemmede med min Alder og mine beskedne Qvalificationer.

Jeg har naturligvis stiftet Bekjendtskab med mange Mennesker, men jeg har egentlig ikke truffen Nogen, der ved

---

³⁴ På Det Tiende Skandinaviske Naturforsker møde i den norske hovedstad Christiania den 4.-10. juli 1868 deltog både Steenstrup og Müller men ikke Schiødt.

fremragende Begavelse og Cultur har gjort Indtryk paa mig og virket befrugtende. De to Forstprofessorer i Hohenheim høre begge til "Videnskabens Skovmænd", Nördlinger og Baur.³⁵ Den første er en Mand med en udmærket elskværdig og vindende Optræden, og som har erhvervet sig et betydeligt Navn i Forstverdenen ved sine Skrifter, der navnlig slaae ind paa de Retninger, som interesserer mig mest. Hans Standpunkt er imidlertid et saa ganske andet end det, jeg forstaaer ved og er vant til at betragte som videnskabeligt, at jeg ikke kunde udvexle almindelige Betragtninger med ham af Frygt for at komme i det ubehagelige Dilemma, enten at maatte sige Andet, end hvad jeg mente, eller at maatte møde hans Arbeids-Retning med en ubeskedent og uberettiget Opposition.

Den anden, Baur, gjorde Indtryk af at være en langt betydeligere Personlighed; han har allerede ydet væsentligt og vil vistnok frembringe endnu mere i de oeconomicke Fag. Med ham lykkedes det mig ikke at komme saaledes i Berøring som med Nördlinger, især fordi hans Optræden var langt mindre tiltalende. Han er oprindelig Mathematiker, og Faget seer, naar det kommer fra hans Mund, ud som en uendelig lang Formel, som enhver, der vil gjælde for Noget, maa kunne staa paa eet Been og sige frem.

Kun en nuværende Overførster, Tscherning,³⁶ der tidligere har været Professor i Hohenheim, gjorde et fortræffeligt Indtryk paa mig med den indtrængende Naturkjendskab, hvorpaa han baserede sine Arbejder med Skoven. Samlivet med ham var dog for kort til at bringe varige Frugter. Bekjendtskaber udenfor Forstmændene gjorde jeg næsten

---

³⁵ Hermann von Nördlinger (1818-97) og Franz von Baur (1830-97).

³⁶ Friedrich Tscherning (1819-1900).

ikke. I Hohenheim traf jeg for øvrigt en Professor, der mærkede mig som dansk. Han hedder Wolff,³⁷ er Chemiker, nyder Anseelse som Agriculturchemiker, er fra Flensborg, har studeret i Kjøbenhavn og var godt inde i vore Forhold, som de var for 20 Aar siden; han sagde, at han ogsaa kjendte Dem og bad Dem hilset. Hvorledes det for resten forholdt sig med hans Danskhed, nægtede jeg mig vel for at undersøge; vi talte kun løst sammen og vare noget kolde mod hinanden, skjøndt jeg i første Øieblik var lige ved at omfavne ham, fordi han begyndte samtalen med Spørgsmaal om meget locale Forhold, saa at jeg fik Leilighed til engang igjen at lade Phantasien løbe om i alle Krinkelkroge i det hjemlige Kjøbenhavn. At saadant et Ord som Fiolstræde kan røre et Hjerte!

Jeg har saaledes ikke profiteret meget af Omgang med Mennesker og lover mig saameget mere i den Henseende af mit Ophold her i Genf og navnlig af det i det evige Rom. Jeg har endnu ikke været hos Prof. Claparède af Mangel paa Klæder; min Kuffert, som jeg havde sendt forud fra Tydskland, er nemlig bleven forsinket og er først ankommen igaar. En af de næste Dage gjør jeg ham mit Besøg. – Jeg havde Leilighed til nok engang at besøge Leydig og nød samme Venlighed hos ham som første Gangt. Da han hørte om mine ikke zoologiske Arbejder, bebreidede han mig, at jeg havde indladt mig derpaa og sagde mig omtrent paa samme Maade som De ofte har gjort, at jeg burde blive ved Zoologien, som jeg var begyndt paa!

Jeg kom her til Genf over Carlsruhe, Basel og Bern og har nu været her i 6 Dage. I de første 3 var Veiret fortryllende, Himlen og Lac Lemán kappedes om at fremvise den dybeste

---

³⁷ Emil Theodor von Wolff (1818-1896).

blaa Farve, de talrige Villaer og Haver langs Søe-bredden udfoldende Efteraarets hele Farvepragt, og over Alt denne kneisede Mont-Blanc sølvhvidt og tilsyneladende saa nær, at man kunde troe: et Besøg i Chamonix var noget lignende som et besøg i Søndermarken i Kjøbenhavn.

I de tre sidste Dage derimod har et tykt Snetæppe dækket Alt, og Storm, Regn, Søle etc. have indespærret os Genfere. Min Reise til Chamonix, som jeg havde tænkt at foretage i næste Uge, er derved bleven umulig. Derimod vil jeg benytte det første milde Veir til Udflugter langs Søen og Excursioner paa Søen, skjøndt jeg ikke lover mig videre Resultater af disse sidste. Saavidt Sneen tillader det, agter jeg i Begyndelsen af December Maaned at gaae over Simplon, derfra gjennem Mailand og Florenz til Rom.

8de Novb. Jeg har i dag søgt Mr. Claparede³⁸ i sin Bolig, men fik der den kjedelige Efterretning, at han tilbringer Vinteren i Italien, at han allerede for længe siden er reist mod Syd, til hvilket Stæd vidste Portneren, med hvem jeg talte, ikke. En anden betydelig mand, som jeg havde glædet mig til at lære at kjende her i Genf, omend mere paa Afstand, som Tilhører ved Forelæsninger, det er Carl Vogt;³⁹ heller ikke han er her, men fungerer i Vinter ved Universitetet i Bern. I morgen opsøger jeg en ung Naturforsker, Victor Fatio,⁴⁰ til hvem jeg har et Brev fra en Genfer, som jeg traf i Hohenheim; slaaer dette besøg ogsaa Feil, da maa jeg leve mit naturhistoriske Liv alene her. Jeg trænger stærkt til en klassisk naturvidenskabelig Lecture af almindeigt Indhold. Kan De, Hr.

---

³⁸ Édouard-René Claparède (1832-71), schweizisk læge og zoolog.

³⁹ August Christoph Carl Vogt (1817-95), tysk-schweizisk naturhistoriker.

⁴⁰ Victor Fatio de Beaumont (1838-1906), schweizisk zoolog.

Professor, ikke give mig et Vink i den Henseende – helst fransk!

Jeg behøver ikke sige Dem, at et Brev fra Dem igien, engang ved Leilighed, vilde glæde mig meget. – Har min vidtløftige Talen om Forstvæsen trættet Dem, saa skal de ikke oftere høre derom.

Med hjertelig og ærbødigt Hilsen til deres Familie og de Andre i det kjære Danmark, som maatte erindre mig med Velvillie slutter jeg som

Deres ærbødige og hengivne PEMüller

11. Schiødte til Müller 15.11.1868

Kbhvn d. 15 Novbr. 1868

Adr. Pension Ferderer. 250. Rue de Carouge. Geneve

Kjære Müller.

Tak for Brevet, som man kunde kalde ”en videnskabelig Sjæls Bekjendelser”. Forstvidenskab – dette Ord nævner De uden Citationstegn og accepterer altsaa Begrebet, idetmindste til videre; men ”Forstzoologi” og ”Forstbotanik” er for Dem kun formentlige Videnskaber, og ”Forstchemi” er en ”rædsom Kategori”. Naar disse Studiesorger allerede har gjort Dem ”næsten fortvivlet”, saa er der intet Andet for end at tænke Tanken heelt ud: det maa blive rigtig galt før det kan blive godt.

Al Facultets-Videnskab er rædsom for en videnskabelig anlagt Sjæl. Thi hvad er den Andet end en conventionel Complex af Stumper og Stykker, forenede til Pseudo-Sammenhæng efter Tid og Sted, Omstændigheder og Tilfældigheder, Fordomme og Standsfordringer? Mod den rene Videnskab stiller den sig snarest fjendtlig, idetmindste anerkender den den aldrig ligefrem; thi fra dens Synspunkt er Videnskaberne Specialiteter, hvis generelle Bestemmes efter deres Andeel i Fællesskabet. De maa gjøre Dem klart, at som Forstlærer bliver Deres Høieste en forstandig og smagfuld Compilation.

Pour bien savoir les choses, il en faut savoir le détail; et comme il est presque infini, nos connaissances sont toujours

superficielles et imparfaites – Rochefoucault.⁴¹ Det gjælder allerede om Videnskab; men Facultetsfag, Medicin, Polytechnik, ”Forstvidenskab”. Heri agtes kun Indholdet, det stofagtige, og alt gøres til Doctrin. Men Videnskaben er ikke Doctrinair. Den fremstiller Tingene og deres Væsen i deres Fornuftssammenhæng, og bryder sig ikke en Døit om, hvad Følgen bliver for Peer eller Poul; den har ingen Hensigt, men fremstiller hvad der er, fordi det er der, men netop herved oplyser og løfter den Menneskeanden.

Facultets-Væsenet er en velhavende, velfornemme Frøken, en Verdensdame, hun bringer sin Mand Titel og Rang (ofte ogsaa Horn). Om Jomfru Scientia, der kan nyde rang som den Andens Tjeneste-Kvinde, siger jeg derimod som Marcolfus: Mig synes, Marre, at Pigen er langt smukkere. Synes jer ikke det Samme, Messieurs?⁴² Jeg selv har i mange Aar levet i kjærlig Samdrægtighed med saadan en Glut, og agter at døe som en lykkelig Mand med hendes Haand i min. Saa nem at vinde som den anden, er hun aldeles ikke. Men i slige Ting maa enhver styre sig selv. Begge kan man ikke faae. Alt dette er nu rigtignok at give Dem en Sten, naar De beder om et Stykke brød. Men bid nu først lidt i Stenen.

Skal jeg dømme om Nördlinger efter hvad jeg har læst af ham – han har skrevet adskilligt om Skovdyr – saa er han ikke Videnskabsmand men Kjender. Det undrer mig derfor ikke, at De holdt Dem i nogen Afstand! Men hvad vil De have af disse gode Folk? Erfaringer, Kundskab? Den kunne de jo give Dem. Videnskab? Den have de ikke. Men haves

---

⁴¹ François duc de la Rochefoucauld: Maximes et Réflexions morales, 1817, s. 24: ”For at kende tingene godt, skal man kende detaljerne; og da de er næsten uendelige, er vor viden altid overfladisk og ufuldkommen”.

⁴² Citat fra Ludvig Holbergs komedie Ulysses von Ithacia eller en tydsk Comoedie, 1. akt. 3. scene, 1724.

den nogensteds paa disse Enemærker, og kan den have saaledes, at den tilfredsstiller Dem?

Det var de kedeligt, at Claparède er borte, men maaske De endnu kan støde sammen med ham i Italien. I øvrigt venter jeg, at De vil faa samme Indtryk af ham som af Leydig. Han er stærkt beskæftiget med sine egne Sager og har ikke Raad til at anvende meget paa Andre, saameget mindre, som han veed, at hans Liv bliver kort. Vil De ellers prøve paa at søge Zoologer i Genève, saa er der først Pictet de la Rive,⁴³ en uhyre rig gammel Herre, meget vakker, men maaske lidt fornem; han har i tidligere Dage udgivet betydelige og særdeles respectable Arbejder over Omegnens Phryganeer og Ephemerer, men er nu Palæolog. Dernæst Henry de Saussure,⁴⁴ der ligeledes tilhører en af Byens gamle patriciske Slægter; han er ”jeune encore”,⁴⁵ overordentlig livlig og begejstret, venlig og forekommende, har gjort og bedrevet en betydelig Reise i Mexico, er ydermest Entomolog og har udgivet et stort Pragtværk over Vespariæ.

Fremdeles har en Hr. Tournier⁴⁶ (Adr.: Case Tournier frères, Genève) i disse Dage skrevet mig til og sendt et Par Afhandlinger over Genfer-Faunaens Insecter (Cyphones), middelmådige, dog snarest noget bedre bearbejdede end det meste af den Slags. Ved Universitets-Museet findes Mr. Humbert,⁴⁷ som der giver sig af med Myriopoder, og af hvem jeg nys læste en ret takkelig lille Afhandling i Guérin's Mag. & Revue Zoologique om en ny Japyx; han har meget

---

⁴³ François Jules Pictet de La Rive (1809-72) schweizisk zoolog.

⁴⁴ Henri Louis Frédéric de Saussure (1829-1905), schweizisk zoolog.

⁴⁵ ”Ung endnu”.

⁴⁶ Henrik Tournier (1834-1904), schweizisk entomolog.

⁴⁷ Alois Humbert (1829-1887), museumsinspektør.

omhyggeligt sat sig ind i Meinerts Arbejder i Tidsskriftet over Campodea og nævner den med stor Anerkjendelse.

Jeg saa ogsaa ifjor i Museet en vel ny Mand ved Navn Lunel,⁴⁸ peintre naturaliste⁴⁹ af et ikke ringe Talent. – At forestille mig det deilige Genève i Søleføre, falder mig tungt. Men Italien vil erstatte Dem alt. Hvad ”klassisk naturvidenskabelig Lecture af almindeligt Indhold” angaaer, da tykkes mig rigtignok, De er lovlig flot i Deres Fordringer. Men ellers udkommer der i Genève et par Tidsskrifter af almind. naturv. Tendens, som De nok vil udfinde paa Bibl., og som De vil faae tage til Takke med; det ene hedder nok Bibliotheque universelle de Genève eller noget lignende.

Er Cuvier's Hist. Nat. des Poissons i Byen og har de ikke læst den alm. Part deraf, saa see til at faae den (Tome 1^{mier}) og tag Dem saa navnlig den historiske Indledning ad notam. Man kan ogsaa bruge den til at lære Fransk af. Hvad siger De for Eksempel til en saadan ægte fransk oratorisk Lækkerbisknen (i Anledning af de exacte Videnskabers Forfald i Grækenlands senere Tider) – jeg husker den ordret: ”Mais, pour qu'il reparût des Aristotes, il aurait fallu qu'il renaquît des Alexandres”.⁵⁰ Er det dog ikke en herlig Ting, naar man læser en saadan Stil, at man sidder saa rolig og nyder den, fordi man føler sig ganske tryk. Det bliver ikke smukkere. Og nu skal De have endnu et Citat, af Goethes forbemelte Gehalt ohne Methode führt zur Schwärmerei; Methode ohne Gehalt zum leeren Klüngen; Stoff ohne

---

⁴⁸ Uidentificeret.

⁴⁹ ♂: naturalistisk maler.

⁵⁰ Georges Cuvier: Histoire Naturelles des Poissons I, Paris 1828, s. 16: “Men for at den [♂: ichtylogien] skulle dukke op igen fra Aristoteles, skulle den have været genfødt under Alexander”.

Form zum beschwerlichen Wissen, Form ohne Stoff zu einem hohlen Wähnen.⁵¹

Af Nyheder hjemmefra er Intet at melde af nogen Betydning. Af zoologiske Sager er vel den anseligste, at Museet faaer Westermanns efterladte Insektsamling paa taalelige Vilkaar. Vi trykke paa Tidsskr. 5. B. Slutningsheftet og paa 6. B. 1. H. Med Bergsøes⁵² og mine Tavler gaaer det stadig frem, men langsomt. Jeg savner nu meget Omgang med Yngre, da mine nærmeste Planeter ere alle er borte, og de blotte Samlere kjede mig tildøde, skjønt de er saa nyttige, at Pligten byder at soulagere⁵³ dem. Imidlertid har jeg lagt mig et Par ualmindelige yngre Medicinere til og finder dem meget forfriskende. Mange og venlige Hilsener og gode Ønsker sendes Dem fra os alle. Og husk, naar De finder Dem oplagt til at skrive, at Breve fra Dem modtages med sand Fornøielse og Paaskønnelse af

Deres varmt hengivne

Schiødte

---

⁵¹ Zu Farbenlehre. Historischer Teil, s. 616: "Inhalt ohne methode führt zu schwärmeri; methode ohne inhalt zu tom sammenstimlen; stof ohne form for besværlig viden, form ohne stof zu en hul indbildskhed".

⁵² Vilhelm Bergsøe (1835-1911), dansk zoolog og skønlitterær forfatter.

⁵³ ☉: hjælpe.

12. Müller til Schiødte 25.11.1868

Kjære Hr. Professor! Jeg har med Taknemmelighed modtaget og med sand Glæde læst Deres interessante Brev. Uagtet det ikke kan falde mig ind at forsøge paa at lægge saa megen Beslag paa Deres Tid og Omtænksomhed, som en sammenhængende Correspondance udkræver, kan jeg dog ikke lade være denne Gang at spinde den Traad videre, som nu er kommen paa Tenen. I Regelen skal jeg indskrænke mine Breve til Beretninger – naturligvis ikke Reisebeskrivelser; De har sagt mig, at De ønsker saadanne, og for mig er de Tilfredsstillelsen af en Trang. Men nu altsaa denne Gang:

De har ”givet mig en Steen, da jeg bad om et Brød”; det er sandt, og Stenen vilde maaske have slaet mig for Panden, dersom den var kommen ganske uventet; men min egen Tanke har allerede frembragt lignende Producter, naar den søgte Næring fra min Kjærlighed til Jomfru Scientia, den fagre Kvinde! Dog, for den, der husker sin Skolelærdom: in omnibus vitæ communicationibus constantiam tenere boni viri est,⁵⁴ for ham bliver selve Stenene til Føde, de tjene til langsomt og møisommeligt at knuse Erfaringens haarde Peberkager med.

Saaledes har jeg indseet, at hun, den Tidt nævnte, ikke har synderligt med ”Forstvidenskaben” at gjøre (har jeg brugt dette Ord uden citationstegn, da er det en Forglemmelse; Kategorien er ikke accepteret for det!); men da jeg nu engang næsten nolens volens⁵⁵ er blevet formælet med denne ”velfornemme Dame”, saa har der ikke været andet for at gjøre end at søge med Roe at overskue Situationen. Vel seer

---

⁵⁴ ”Det er en god mands pligt at sikre sammenhæng i al livets samtale”.

⁵⁵ ”Hvadenten jeg vil eller ej”.

det broget ud, vel har jeg mine Øieblikke, hvor jeg løber Panden mod Væggen og raaber paa mine tabte Legioner af herlige Timer ved hendes Side; men i Regelen har jeg dog for megen Roe og for lidt Tid dertil; der maa handles, det er min Lykke. Og saa galt, som De mener, seer det heller ikke ud.

Der er Dele af denne Forstviden, som De ikke vil give plads i Skabet, der er Dele, som vor Jomfrus vidtflagrende Klædebaand berøves, om end kun med en Flig; og naar De udelukkende vil indskrænke en Forstlærers Virksomhed til en ”smagfuld Compilation”, saa tror jeg dog at han, idetmindste dersom han hedder PEMüller, vil gjøre Indsigelser. De mener endvidere at begge, baade ”Nardus-damen” og ”hendes skjøne Tjenerinde”, ikke kunde knyttes paa én Gang til en Mand, ”begge kan han ikke faa”. Sig ikke det, Hr. Professor, det haaber jeg, at De aldrig skal faa mig til at indsee; men det er sandt nok, Tilværelsen bliver ikke saa skjøn som den, der kan ”leve sit Liv i kjærlig Samdrægtighed med saadan en Glut, og kan døe som en lykkelig Mand med hendes haand i sin” – en Lignelse, som jeg skal blive meget gammel for at glemme!

Det vil være det værste, at faa de to til at forliges; men maa en Mand ikke føre Regimentet i sit Hus, selv om det skal koste nogen Kamp og nogle søvnløse Nætter; og hun, den beskednere at see til, hun skal ikke vige Pladsen. Tillad mig ogsaa engang at komme med et Citat: ”Unsere Wünsche sind Vorgefühle der Fähigkeiten, die in uns liegen, Vorboten desjenigen, was wir zu leisten imstande sein werden⁵⁶” (Goethe, Aus m. Leben) – Ved Deres Skildring af de to

---

⁵⁶ ”Vores ønsker er forestillinger om de evner, der ligger i os, forvarsler om, hvad vi vil være i stand til at udrette”.

Kvinder kom jeg til at tænke paa Paludan-Müllers Skildring af Dryaden og Fru Pomona i ”Dryadens Bryllup”.⁵⁷

Det synes mig imidlertid, at ingen af de to udmærkede Digtere er ganske upartisk i sin Skildring; skulde de ikke være altfor indtagne i deres Dryade til at kunne see andet i Fru Pomona end den pyntede, afmaalte Dame, der hader enhver Synd mod Etiquetten, og som vil klippe alle de friske Skud, der rager op over Vrimmelen, af med sin Sax? Mon ikke de glemme, at hun dog formaaer at frembringe de gode Frugter, som hun bærer i sin Kurv, og som hun gavmildt uddeler? Medens jeg altsaa søger ved min Pomonas Side at faae nogle Frugter til at modnes paa Facultetsvæsenets klippede og beskaarne Espalier, vil jeg glæde mig for min Dryade under hendes rigtblomstrende, fritvoxende Naturtro. – Dog eet Falsum fører man herved ind i Livet: Enhver af dem maa tro at hun er Ægteviv, og Enhver er dog kun Slegfredviv, de maae ikke mærke det, men ”det bliver dog engang opdaget”. Naar Alt kommer til Alt har et Menneske kun et Liv – Ak! Voici ma confession!⁵⁸

En Ytring i Deres Brev spænder mig til det Yderste; De siger: ”bid nu først lidt i Stenen”. – Jeg siger: jeg bider, men hvad følger saa efter; skulde De virkelig have Noget i Baghaanden? De undrer Dem ikke over, at mit Haab om at træffe Videnskabelighed sensu strictiori⁵⁹ hos ”Forstvidenskabens” Dyrkere er blevet skuffet og tvivler om, at det overhovedet kan tilfredsstilles. Men er det da formeget forlangt at søge en ideefuld Behandling af den levende natur, som Skoven dog ogsaa er, en Behandling, der

---

⁵⁷ Udgivet med undertitlen ”Et dramatisk Digt” i 1844.

⁵⁸ o: dette var min bekendelse.

⁵⁹ ”Strengere forstand”.

paa den eene Side ikke falder sammen med mathematiske Formler, og paa den anden ikke er en løs Ophobning af Kundskaber; skulde det ikke være mueligt at studere Ideen i denne store Organisme, som Zoologer søger Ideen i hin mindre; jeg gad vidst hvad Forst-”Videnskabs”-Dyrkeren vilde sige, naar man sætte det Motto over en Recension af deres Virksomhed: ”I kunne ikke see Skoven for lutter Træer”.

De henviser mig til for disse Mænd at samle Kundskaber – ja dem trænger jeg høiligt til – og ”Erfaringer”. Men med dette sidste Ord viser De mig ud i det yderste Mørke, hvor der er Graad og Tænders Gnidsel for Enhver der har lidt videnskabelig Sands i sig. Jeg tænker mig, at de slette Videnskabsmænd i Helvede bliver satte til at binde sig Krands af andres Erfaringer; det er et sandt Sisyphos-Arbeide; thi ikke to Blade til Krandsen passe sammen, og den falder ideligt fra hverandre.

Begrebet ”Erfaring” er oprindeligt nok saa smukt som Begrebet ”Iagttagelse”; men, brugt om Iagttagelser paa de ”praktiske Videnskabs” Omraade, betegner det for Størstedelen Iagttagelser, der ere gjort af Folk, som ikke kunne gjøre Iagttagelser: ikke have Idee og Kundskab nok til at forbinde Aarsag med Virkning og derfor slutte galt. Og saa have disse Erfaringer rettere Egenskab, at de skulle antages som Axiomer. Disse Bestanddele af ”Forstvidenskab” er dens raadne Bestanddele, og dog har man ikke nok af dem; ja, Ministeriet har endog paalagt mig at bringe en Pose fuld hjem med; den kan det gjerne faae, men jeg giver selv ikke en Døit for dem. Kan jeg komme saa vidt, at jeg selv kan gjøre Erfaringer, naar jeg kommer hjem, saa er det allerede et rigt Udbytte. Man glemmer derhjemme, at Skoven

ikke er en Maskine, som man kan faa til at gaa bedre ved at indsætte et nyt Tandhjul, som bruges i Frankrig og Tyskland.

Sed hæc hactenus!⁶⁰ For i Vinter lader jeg min Pomona passe de spæde Anlæg til Frugten og sværmer selv med min Dryade og mange andre Nymfer af guddommelig Herkomst i la divina Italia.

Jeg har gjort Bekjendtskab med Mr. Humbert og var glad over at kunne give ham Meinerts Myriapode-Arbeide,⁶¹ som han synes at sætte Pris paa. Maaske ser jeg hos ham nogle af de andre Herrer med de smukke Navne, Pictet de la Rive, Henry de Saussure etc., hvis ikke, saa er det ogsaa det samme, jeg ønsker ikke at gjøre paafaldende Anstrengelser for at see dem.

Jeg troer ikke, at jeg hvad Veiret angaaer har oplevet en uhyggeligere og koldere November-Maaned hjemme i Kjøbenhavn end denne, som jeg nu trækkes med i Genf. I halvanden Dag have vi havt smukt Veir, og dette benyttede jeg øieblikkeligt til en Tour til den østlige Deel af Søen; den klare straalende Frostveirmorgen, som jeg oplevede i Montreux, og som gav Savoyus Legere og Genfersøen noget magiskt forklaret, da jeg betragtede dem fra Vinduerne i den gamle Riddersal i Chillon, den skal jeg ikke saa sent glemme.

Mellem den tredje og ottende December tænker jeg paa at forlade Genève og gaa over Simplon; jeg tænker at dvæle saa længe paa Veien, at jeg umiddelbart før Juel kan indtræffe i Rom. Muligvis standser jeg nogle Dage ved Lago Maggiore for at gjøre nogle Indsamlinger. De veed vel, at de Boromæiske Øer ere ødelagte ved Oversvømmelserne, og dem faar

---

⁶⁰ "Nok om det".

⁶¹ Naturhistorisk Tidsskrift 3:4, s. 81-108, 3:5, s. 1-32 og 3:5, s. 241-268.

jeg da ikke at see; det er ogsaa et af de Steder, som jeg hele mit Liv har glædet mig til at besøge. I Rom er Adressen paa Breve til mig, Consulat danois.

De hører neppe meere fra mig paa denne Side Juel, og jeg vil derfor ønske Dem, at denne smukke, hjemlige, barnlige Tid maa oprinde ligesaa hyggeligt for Dem og Deres Familie, som den vel pleier i mange Aar at gjøre.

Deres ærbødige og inderligt hengivne PEMüller

13. Schiødte til Müller 1.1.1869

Kbhvn. d. 1. Januar 1869

Adr. Consolato di Danimarca, Roma

Af Consulatet adresseret til: 86, Via Sistina

Kjære Müller

Glædeligt Nytaar!

Det har altid været min Skik at besvare Breve samme Dag, jeg modtog dem. Saa er man bedst i Stemning. Men sidstegang lod det sig ikke gjøre, eftersom de meldte mig Deres Afreise fra Genève som nær forestaaende, og at De vel omtrent ved Juletid vilde være i Rom. At dvæle længere ved de Betragtninger, som saa levende sysselsatte os, da vi sidst vexlede Breve, vilde nu være ubetimelig. De har senere modtaget saa mange nye Indtryk, og i Striden mellem Embede og Videnskab vil De nok vide at klare Dem. Men jeg længes nu stærkt efter at høre Noget om Deres seneste Fata.⁶²

Røvere, veritable Briganti,⁶³ er det mueligt at De har været saa heldig at have Dem paa Livet? Man mangler her Noget af den Slags, med Tillæg af nogle Taagebilleder om Jernbanetunneller – Pistoler, franske Officerer – osv. Heldige Menne-ske! Jeg har nu vandret saa mangelunde om i det indre af Calabrien og Sicilien, men aldrig truffet noget af den Slags. –

---

⁶² o: skæbne.

⁶³ o: røvere.

Herhjemmefra er ikke meget at melde om. Collin⁶⁴ har indsendt sin Afh. Første Deel, biologisk Afsnit, har jeg haft til Gjennemlæsning, anden Deel osteologisk, bringer Stp.⁶⁵ Orden paa. Jeg synes meget godt om den Part, jeg har læst – beskeden, flittig, grundig, rolig, ikke faa gode nye Bemærkninger. Skade med den smaalige Opgave! Collin viser meget rigtigt i Indledningen, at den daarlig er beregnet paa at løses i den nedsatte Tid. Men herved er ogsaa at bemærke, at det dennegang vil gaa ligesom med Dem og Lund, at man nemlig (Stp & R) korsrer sig over, at de unge Mennesker er saa taabelige at rode sig saa dybt ind.

Lund har indgivet sin skriftlige Prøve (som han maatte vente tre Maaneder paa at faae opgivet). Jeg har ikke seet den, da Stp har gjort gældende, at det ene tilkommer ham at examinere ved Mag. Conf. Fra Meinert flere Breve fra Bona (Algérie); har fundet Egnen herlig, vrimlende af Tusindben og Skorpioner, over hvilken sidste Type han tænker paa at gjøre et specielt anatomisk Arbeide.

Jeg er siden 1 Decbr. inde i den nye Museumsbygning,⁶⁶ som idetmindste i flere væsentlige Henseender bøder paa sit svage Lys, der i denne Tid har været at ligne med ægyptisk Mørke: jeg har Plads, Varme i alle Værelser, en ubegrændset Mængde af kuldslaaet Vand ved Haanden. En ikke uvigtig Sag for Museet og mig har jeg efter endeel Vanskeligheder faaet lykkelig tilendbragt til min Tilfredshed, nemlig Overdragelsen af den Westermanske Insektsamling.⁶⁷ Den

---

⁶⁴ Jonas Collin arbejdede på besvarelse af universitetets zoologiske prisopgave om danske frø- og tudsarter.

⁶⁵ ♂: Steenstrup.

⁶⁶ Museumsbygningen i Krystalgade, som åbnede for publikum i 1870.

⁶⁷ Bent Wilhelm Westermann (1781-1868), grosserer og amatør entomolog, der i en årrække arbejdede ulønnet ved Det kongelige

er mig overordentlig kjærkommen, fordi den i alle Maader vil være stillet til Oversigt for det større Publikum. Tænk Dem, at Antallet af Biller efter mit Overslag, der dog nogenlunde er at ansee som correct, over 31,000 Sp.⁶⁸, af Sommerfugle over 5,000 Sp.! Hvad der dog kan komme ud af udelukkende Application, Tid og Penge! Men Fonden maatte ofre sit Liv derpaa; heldigt er det for Museerne, at der gives Folk, som ville og kunne.

Alle vore fælles Venner, saavidt jeg kender dem, have det ellers ved det gamle. Dr. Heibergs Svigerfader er død (paa Bidstrup) i disse Dage,⁶⁹ og Dr. H. arver siger man, 130,000 Rdlr. Naar han nu blot vilde tage fat paa Bestanden og sit Tidsskrift! Men jeg er bange for, han har mere Smag for at være gentleman-rider og desl. Striden med Ørsted raser endnu i Møder og Prokvæstor-Indlæg, men jeg gider ikke vide noget derom. Skriv saa.

Venlige Hilsener fra os alle og fra Deres hengivne Schiødte

Naturhistoriske Museum, og som oparbejdede en stor privat samling, der ved hans død kom til museet.

⁶⁸ ♂: species, arter.

⁶⁹ Botanikeren Peter Andreas Christian Heiberg (1837-75) var gift med Louise Sophie Holm, hvis far, rådmand i Helsingør Peter Louis Holm, døde 19.12.1868.

14. Müller til Schiødte 21.2.1869

Neapel d. 21de Febr. 1869

Kjære Hr. Professor! I dag stormer og regner det. Fiskerne, der bringer mig Dyr, var her for at fortælle mig, at de paa Grund af det slette Veir ikke kunde gaae ud paa Søen. Dyrene i mine Glas er næsten alle døde, og jeg har saaledes faaet et ufrivilligt Otium, som jeg vil benytte til at skrive Dem til.

Først og fremmest: Tak for Deres Brev, som jeg modtog i Rom; De veed ikke, hvor kjært det er mig, at De ikke glemmer mig, eller ophører at følge mig med nogen venlig Interesse. Grunden til at jeg ikke tidligere har meldt Dem Ankomsten af Brevet er simpelthen, at jeg er paa Reise, at min Tid er knapt afmaalt, og at denne korte Tid tilbringes i Italien.

Lige siden jeg forlod Lago Maggiore, har jeg aldeles Intet bestilt ved Naturhistorie eller Forstsager, jeg har levet med og for Kunst, og mit Liv har været saa indholdsrigt, at mit Ophold i Italien er den eneste Del af Reisen, der har tilfredsstillet de store Forventninger, hvormed jeg drog ud. De har selv saa mangesidige Interesser, at De forhaabentlig vil kunne forstaa, om end ikke ganske billige, denne Adfærd; imidlertid er jeg saa forhærdet, at jeg ikke fortryder, hvad jeg har gjort, og ikke ville gjøre det anderledes, naar jeg kunde gjøre det om igjen. Rom har naturligvis været Glandspunktet, og den Tid (6 Uger), som jeg tilbragte der i godt Selskab og beskæftiget med at optage og forstaa disse underlige Skatte af Kunst og historiske Levninger – den Tid vil være mig uforglemmelig.

Men jeg holdt netop op, medens Legen var god; jeg fik en stor Trang til atter at begynde paa regulairt Arbeide, og jeg tog derfor til Neapel, hvor jeg nu har været i fjorten Dage, uden at see mig om til høire eller venstre (en Dag i Pompei og Museo Borbonico undtagen) for at koncentrere min Tid og mine Kræfter paa zoologiske Studier; - Maden smager udmærket.

Som De maaske erindrer, var det allerede min Hensigt, da jeg reiste hjemmefra, at jeg vilde anvende nogen Tid i Neapel, paa at studere Middelhavsdyr og muligt at arbeide med Tunicaters og Medusers Forplantnings- og Udviklingshistorie, som et Supplement til de Studier af Arthropodernes Forplantnings- og Udviklingshistorie, som mit sidste Arbeide havde givet mig Anledning til. Endvidere havde jeg haabet her at kunne samle Materiale til en Afhandling, som maaske vilde kunne antages som Disputats. Realiseringen af den første Plan er i fuld Gang. Opfyldelsen af den dertil knyttede Forhaabning vil derimod neppe finde Sted.

Jeg havde tænkt, at det var et lønnende Arbeide directe at sammenligne Genesen og Udviklingen af Salpernes ”Knopper” og ”Æg”, og paa en Undersøgelse af den Art havde jeg forberedt mig, om end kun overfladisk, haabende at jeg her kunde gjøre mig bekjendt med den Rest af Litteraturen, som Tiden hiemme ikke tillod mig at blive bekjendt med. Jeg har nu imidlertid erfaret, at kort før min Ankomst her til Neapel, har Russeren Kowalewsky⁷⁰ forladt Byen efter et længere Ophold her, offret paa Undersøgelser netop af den samme Gjenstand, og en Afhandling af ham derover skal være under Trykning. Dette har betaget mig Lysten paa at ofre min Tid paa Salper, og jeg betragter nu Studiet af dem kun som en

---

⁷⁰ Alexander Onufrievich Kovalevsky (1840-1901), russisk embryolog.

Bisag. Det er imidlertid meget vanskeligt her i den ypperligt studerede Golf at vælge sig et andet Speciale, naar man ikke har Lyst eller Tid til at samle nærstaaende smaa Amphipoder og Copepoder for at beskrive nye Species.

Tiden maa imidlertid bruges, og foruden Salper beskjæftiger jeg mig specialiter med to andre Emner for om muligt at faae ”noget skriftligt” ud deraf. I *Salpa maxima* leve to store Krebsdyr, en Copepod, der neppe er tidligere beskrevet, og en Amphipod, der skal være beskrevet af Costa.⁷¹ De leve begge frit omkringsvømmende i Salpens Aandehule og synes at føre en fuldkommen eens Existens (hvad mon en Darwinist vilde svare, naar man spurgte ham, hvor det kunde være, at denne Copepod ikke var bleven til Amphipode i Tidernes Løb, og omvendt?). Det er ikke usandsynligt, at denne fuldkomne Overensstemmelse i Næring og Leve-maade vil kunne afgive et net Udgangspunkt for Sammenligning af disse to Dyretyper, og navnlig at et Comparativt Studium af deres Mundbygning vil kunde lede til en morphologisk Tydning af Copepodmundens, som kan have Interesse.

Dette er det ene af de Spørgsmaal, som jeg er begyndt at arbejde med; det andet afgiver Siphonophoren *Galeolaria aurantiaca* C.Vogt. Dette høist interessante Dyr synes jeg at kunde faa i tilstrækkeligt Antal, det kan – idetmindste tildels – leve længere i Fangenskab end de fleste andre Havdyr, og jeg har allerede gjort nogle Jagttagelser paa det, som synes nye. Det er vel ganske godt beskrevet i forveien, men det er ogsaa især fordi det giver rig Anledning til en directe Sammenligning mellem Knop og Æg, at det tiltaler mig saameget, og i ethvert Fald vil afgive et særdeles lærerigt

---

⁷¹ Oronzo Gabriele Costa (1787-1867), italiensk zoolog.

Object, selv om det ikke fører til nogen Afhandling. Foruden disse Sager seer jeg paa, hvad der falder mig i Hænde, har allerede lært en Deel og haaber at det idethele skal blive mig en meget lærerig Tid.

De undrer Dem maaske over, at jeg saa ivrigt søger at concentrere mine Studier paa saadanne Gjenstande, der kunne medføre skriftlig Bearbejdelse istedetfor at opsætte sligt til roligere Tider og saa at blive bekjendt med saameget som muligt her. Sagen er den, at for det første interesserer et grundigere Studium mig mere, og for det andet vil det ikke være uden Betydning for mig at kunne hjemsende eller hjembringe et brugbart Arbeide, hvormed jeg haandgribeligt kan tilkjendegive, at jeg ikke har ophørt at være Zoolog.

Jeg har allerede seet, hvorledes man hinsides Kløften udlægger, at jeg har faaet Forststipendiet, idet Reinhardt i et Brev til mig med en vis Irriterende Dydighed, alt under en "elskelig" Form, har udtalt det Haab, at jeg dog ikke aldeles vilde opgive Zoologien, men i Ny og Næ vilde vedblive at sysle med den. Faaer jeg ikke samlet noget ordentligt Materiale her, saa har jeg kun et Kort paa Haanden endnu, det er Branchipus's Forplantningshistorie, som jeg har tænkt at studere i Sydfrankrig; Aarstiden vil egne sig udmærket dertil. Glipper ogsaa det, saa vil jeg i mange Aar være udelukket; Andre ville lukke Porten for de zoologiske Enemærker i Baglaas for mig, og det vil koste mig overordentlig Anstrengelse senere hen atter at trænge ind paa den indviede Plads.

Det er igrunden drøit, at en ung Mand stadig maa kjæmpe af al Kraft for – naar han ønsker at arbeide med Videnskaben – ikke at blive betragtet som en nyfigen Posekigger, som man stædigt ønsker at holde borte, og som man lykønsker sig til

at være bleven kvit, naar han en kort Tid mister det Tag, som han har været paatrængende og uforskammet nok til at slaae i en eller anden Green i den hellige Lunds Træer; - men endnu er ikke Alt tabt!!

Neapels straalende Skjønhed kjender jeg endnu næsten kun fra mit Vindue; Capri er min nærmeste vis à vis; i dag har hiin hyllet sig i et Slør af bølgende Taagestriber, og benytter med en Sydlænderindes hele Coquetteri Palmagraicana i Villa Reale udenfor til at skjule sig halvt for sin ensomme Gjenboer. Middelhavet er kun 20 Skridt fra mig; det drøner i dag som efter en Storm i Hellebæk; - jeg boer altsaa udmærket!

Saavel Claparède som Panceri⁷² har modtaget mig meget forekommende, og den første er mig ved sin redebonne Tjenstagtighed til megen Nytte. Han har ogsaa skaffet mig Fiskere, som fange til mig, hvad jeg bestiller hos dem af større ting; der spares derved megen Tid, og jeg foretager af den Grund kun faa Excursioner selv. Claparède gjør et yderst bedrøveligt Indtryk; hans Kone har atter været syg og ligget hele Vinteren af Nervefeber eller noget Lignende. – Endvidere er Tydskeren Krohn⁷³ her; han synes at svømme for høit paa Navnkundighedens vældige Bølger, til at det kan betale sig for en ung Dansk at nærme sig ham.

Farvel for denne Gang, kjære Hr. Professor; inden jeg forlader Neapel, hører De endnu engang fra mig. Skulde De vilde glæde mig med et Brev, da er min Adresse: ”Consulat danois Naples”. Mange og hjertelige hilsener til enhver fælles Bekjendt fra Deres ærbødige og hengivne PEMüller

---

⁷² Paolo Panceri (1833-77), italiensk naturhistoriker.

⁷³ August David Krohn (1803–1891), tysk zoolog.

15. Müller til Schiødte 18.3.1869

Neapel d. 18de Marts 1869

Kjære Hr. Professor!

I det sidste Brev, som jeg fik fra Collin, skriver han i Anledning af en Meddelelse fra mig om mine Beskjæftigelser foruden, at De fortsætter Deres Arbejder over Krebsdyrmunden og navnlig studerer Copepodmunden.⁷⁴ Dette har været mig aldeles ubekjendt, ellers havde jeg naturligvis ikke tænkt paa at beskjæftige mig med samme Emne, og nu lader jeg det naturligvis falde, efterat have faaet denne Efterretning.

Det var egentlig kun denne lille Bemærkning, som jeg vilde gjøre, og som jeg ønskede at gjøre directe, da det kunde forekomme Dem besynderligt, at jeg havde optaget Studiet af en Gjenstand som jeg – antager De maaske – vidste, at De bearbejdede. Men tillad mig at knytte et Par Smaa-bemærkninger og Meddelelser dertil.

Jeg arbejder temmelig meget, lærer meget, har gjort enkelte nette nye Iagttagelser paa forskjellige Dyr, men faaer neppe noget helt frem. Det er navnlig Siphonophorer jeg har studeret, jeg har fundet enkelte hidtil ukjendte Træk i deres Udvikling, men endnu er den dog næsten som en uudgranskelig Chimaere; dog mener jeg at være kommen saa vidt, at jeg veed, hvorledes jeg skal søge Udviklingsformerne, det er allerede meget, og slaar mine Slutninger til, saa vil der endnu være Haab om at jeg kan bringe noget tilende skjøndt mit Ophold har nærmet sig stærkt sin Slutning. Hvad mine

---

⁷⁴ Publiceret af Schiødte i Naturhistorisk Tidsskrift 3. Rk, Bd. 4, s. 169-206 og 10, s. 211-252 ("Krebsdyrenes Sugemund").

Copepodmundstudier angaa, da har jeg ikke gjort meget ved dem, og kan altsaa saameget lettere opgive dem. Jeg skal tilsende Dem nogle Former af Hyperine-Krebsdyr og Copepoder, der maaske mangle paa Museet, og hvoraf enkelte ret kjønne Typer, F.eks. af Copepodslægten Saphiricina. Jeg havde valgt at beskæftie mig med disse Sager, fordi jeg stærkt trænger til et morphologisk Studium; et saadant vil være mig temmelig nyt og meget lærerigt. Naturligvis var det ikke min Tanke, at jeg kunde faae noget ordentligt udrettet hernede i den Retning, men jeg havde tænkt at optage det som Bispørgsmaal og tillige samle Materiale til et Arbeide, der kunde fortsættes jævnt efter min Hjemkomst, hvor jeg kun vil kunne arbeide lidt ad Gangen, og Bearbejdelsen af Copepodmunden kunde da trække ud gennem flere Aar uden at forstyrres væsentligt af andre heteroene Beskæftigelser.

Nu da dette finder en langt værdigere Bearbejder, opgiver jeg med Glæde dette Studium, og ønsker kun at de Par Former, jeg har samlet hernede, kunne være Dem til Nytte. Saasnart jeg er kommen paa det Rene med nogle ret mærkelige Kjønnsforhold, som jeg troer at være kommen paa Spor efter for Slægten Saphirina, skal jeg sende Materialet hjem; det er som sagt kun nogle faa Former.

Fra Meinert har jeg faaaet Brev; han indbyder mig til at Møde sig i Marseille. Dersom jeg ikke kan faa nogen Slutning paa mine Arbeider i Begyndelsen af April, saa efterkommer jeg hans Opfordring og møder ham i den nævnte By mellem den 10de og 12te; i modsat Fald bliver jeg her og gjør hvad jeg kan.

Kun disse Ord i Aften fra Deres ærbødigt hengivne
PEMüller

PS De har vel modtaget mit Brev her fra Neapel afsendt i
Midten af Februar?

16. Schiødte til Müller 18.6.1869

Kbhvn d. 18. Juni 1869

Adr. Nancy. France.

Kjære Müller.

Ret hjertelig Bøn om ikke at tillægge min lange Taushed nogen anden Grund end reent tilfældige ydre Omstændigheder. Jeg kom ud af Tone med at svare Dem regelmæssigt, da jeg engang paa Grund af Usikkerhed om Deres Adresse ikke kunde følge min sædvanlige Skik, at svare strax paa modtagne Breve; og er der først kommet Stop i Tingene, saa gaaer det altid trevent inden de atter komme i god Gang. Jeg har sandelig i denne Mellemtid meget jævnlig tænkt paa Dem og talt om Dem med vore fælles Venner og Bekjendte.

I morgen Aften forlader jeg Kbhvn paa 4-6 Uger for at gjøre et Besøg i England, og jeg kunde ikke reise herfra før jeg havde bedet Dem om Undskyldning og sende Dem et Par venlige og hjertelig velmenende Ord. Deres Fader har sagt mig, at De nu er i Færd med at sætte Dem fast i Nancy for længere Tid paa Forststudiernes Vegne. Endvidere fortalte han, at De i længere Tid ikke havde befundet Dem vel, hvilket jeg meget beklagede, men heldigvis føiede han da til, at De havde overstaaet det Værste. Ellers er jeg ganske uvidende om Deres seneste Studier, og frygter nu meget for, at i alt Fald Deres nedstemte Helbred kan have hindret Dem i at opnae noget zoologisk Resultat af de tilsigtede Studier i Syd- og Vestfrankrig.

Nu maa De da endelig lade mig høre rigtig udførligt fra Dem. Betro mig Deres videnskabelige Sorger, hvis De, som jeg nok aner, har og har havt en Slump af den Slags; De ved,

at om jeg end ikke kan helbrede, saa er jeg dog en trofast Skriftefader. Jeg vil i London komme til at boe hos en af mine ældre Elever, Gosch, som nu er Attaché ved vort Gesandtskab der, og min Adresse i London bliver da: 58 Oxford Terrace, Hyde Park, London W.

Lad mig nu see, at de er bon enfant⁷⁵ og snarest muligt glæder mig med Brev. Om de naturhistoriske Nyheder herhjemme formoder jeg, at vor Ven Jonas jævnlig underretter Dem. Der er da heller ikke passeret stort andet end Stridigheder. Venlige Hilsener her fra Huset.

Deres hengivne

Schiødte

---

⁷⁵ "Et godt barn".

17. Müller til Schiødte 1.8.1869

---

23 Rue Héré, Nancy 1ste August 1869

Kjære Hr. Professor!

Det er nu allerede henved 6 Uger siden, at jeg modtog Deres seeneste venlige Brev, for hvilket jeg hjerteligt takker Dem. Grunden til, at De først nu hører fra mig er den, at jeg i de første tre Uger var forhindret fra at skrive paa Grund af mit omflakkende Liv i forskjellige Skov- og Bjergegne, og i de sidste 2-3 Uger, i hvilke jeg har været i Roe her i Nancy, har jeg ikke med Sikkerhed vidst, hvor mit Brev kunde træffe Dem. De angiver nemlig Deres ophold i England til 4 à 6 Uger, og de sidste fjorten Dage ere netop de i hvilke Deres Opholdssted saaledes har været ubestemt. Nu antager jeg imidlertid, at De er kommen hjem, og jeg kan saaledes takke Dem for deres Venlighed og følge Deres Opfordring til som ”bon garçon”⁷⁶ at lade høre ”udførligt” fra mig.

Med den samme hjertelige Imødekommenhed, med hvilken De saa ofte har veiledet mine videnskabelige Bestræbelser, opfordrer De mig nu til at skrifte mine ”videnskabelige Sorger”. Jeg gør det gjerne, og saa meget hellere som jeg ellers ikke taler med et eeneste Menneske om mine Arbejder; kun maa Skriftemaalet blive tarvelig, da den lange Tid, der allerede ligger imellem min sidste Samtale med Dem og nu, tillige med mine nuværende Studiers ringe Interesse for Dem, medføre at jeg ikke i et Brev – idetmindste for mine forstlige Beskjæftigelsers Vedkommende – kan fremstille mine Anskuelser saa fyldigt som jeg ønsker det; det kan kun blive Antydninger.

---

⁷⁶ ”En god dreng”.

Jeg vilde give meget til, at jeg kunde tale med Dem af og til; den samme Zoolog, der har virket uddannende paa Diplomaten Gosch og Digteren Bergsøe, vilde ogsaa være en Velgjører for Forstmanden PEM; - den sande videnskabelighed virker langt ud over Grændserne for den Branche, der tjener den som Stof! – Nu er jeg imidlertid eene med mine Ideer og Planer; det kan for Resten ogsaa have sine Fordele, thi due de ikke, saa indblandes der heller ikke fremmede Planeter, der kunne laane dem et falsk Skin.

Medens mine videnskabelige Bekymringer og Ængstelser ere ret mandstærke kunne mine videnskabelige Sorger sammenfattes i en eneste, det er, at Zoologiens Sol nærmer sig stærkt min Horisont, og jeg er nødsaget til at tage tiltakke med det blege og kolde Lys fra ”Forstvidenskabens” Maane, der allerede er høit paa Himmelen. Mine Forhaabninger om at finde én eller anden Phyllopod (Branchinus, Limnetes etc.) her i Frankrig, hvor de efter Opgivelserne findes overalt, selv ”commun”⁷⁷ i Omegnen af Nancy, have været forgjæves, og jeg har saaledes maattet opgive min Plan om at bearbejde deres Forplantningshistorie.

Af directe zoologisk Udbytte af min Reise bliver altsaa ikke andet tilbage end en Hob smaa nye Iagttagelser fra Schweiz og Neapel, af hvilke ingen synes mig værdige til Publication, og endelig Stof til en lille Afhandling om Siphonophor-Æggene og deres Befrugting. Jeg tænker at bearbejde og nedskrive disse Iagttagelser i Paris til Vinter, dersom ikke allerede Keferstein⁷⁸ har bekendtgjort dem i et nyt stort Arbejde fra Messina, som jeg endnu ikke kjender. For det Tilfælde altsaa, at mine Iagttagelser have noget Værd, vil jeg

---

⁷⁷ s: almindelig.

⁷⁸ Wilhelm Moritz Keferstein (1833-70), tysk naturhistoriker.

bede Dem ved Leilighed lade mig vide, om De vil indrømme mig Plads i Deres Tidsskrift for en lille Afhandling om dette Tema, og om De kan tilstaae mig en Tavle? – Dette lille Arbeide vil, dersom det ikke slaaer Feil, blive de sidste Stråler af den omtalte nedgaende Sol! Naar vil den atter staa op?

Til Gengjæld have mine forstlige Beskjæftigelser taget et vist Opsving. Medens jeg under mit Ophold i Würtemberg ofte var nær ved Fortvivlelse over at jeg indledte mig paa denne Historie, var raadvild og modløs overfor den Maade at drive Studiet paa, som dengang forekom mig den eneste mulige, nemlig en Gjennemlæsning af en Række ideeløse, elementære, vidtløftige tyske Forstlæreboeger, - saa er nu mit Standpunkt forandret: Ved mine Besøg i de store mellemeuropæiske Skovegne (navnlig Jurabjergenes, Schwarzwalds og Vogesernes), hvor Forstmandens "Kunst" endnu ikke har forandret de naturlige Forhold, er Plantegeografiens store Betydning for Skovbruget gaaet op for mig, og skjønt den saakaldte "forstvidenskabelige" Litteratur saa godt som ikke beskæftiger sig med den, eller kun som en Art dannende Introduction, saa maa jeg dog ansee Plantegeografien for det eneste videnskabelige i "Forstvidenskaben", og jeg troer i den at finde den eneste Mulighed for Skovbrugets rationelle Udvikling.

Det vilde føre mig for vidt at udvikle Dem mine Anskuelser om den Sag, og det vilde formodentligt ogsaa trætte Dem; jeg vil derfor indskrænke mig til at sige, at jeg herved har fundet et videnskabeligt og selvstændigt Grundlag for mine Studier og en Række smukke og interessante Opgaver at arbejde for. Jeg tænker nu med saamegen Iver, at jeg sjældent lader Bekymringerne og Ængstelserne for de stor Vanskeligheder, der ufeilbarlig ville møde mig paa dette

Gebet, komme til Orde. Men Sagen har desuden et andet stort Gode for mig: Jeg vil kunne bevare min Stilling som Naturforsker; jeg vil forhaabentlig herved opnaa at ordne mit Forhold til Videnskab og Embedstilling saaledes, at det er Naturforskeren, der bringer visse Deele af sin Videnskab ud i det praktiske Liv, og ikke Praktikanten der gjør nogle umotivede Ratia'er ind paa et fremmed Territorium; thi jeg klynger endnu bestandigt i Haabet fast til Zoologien, og haaber endnu bestandigt at det kun er nogle Aar, der skiller mig fra denne.

Jeg har nu engang den uheldige Egenskab, at jeg vanskeligt kan sætte mig hen og lære en Ting ligefrem; jeg maa arbeide med den og for den, og jeg vilde saaledes være temmelig hjælpeløs overfor de reent oeconomicke Deele af Skovbruget, naar jeg ikke havde kunnet finde en Opgave, ved hvis Bearbejdning jeg kom ind i denne Branche. Men denne Opgave har jeg fundet i Skovenes og navnlig Statsskovbrugets Betydning for Danmark. Jeg beskæftiger mig meget dermed, samler Materiale overalt, hvor jeg kan finde det, og arbejder paa en større Publication over dette Spørgsmaal, som det forekommer mig man har behandlet med megen Letsindighed og Uvidenhed hjemme i de senere Aar.

Det er imidlertid som min specielle Skriftefader, kjære Hr. Professor, at jeg meddeler Dem disse mine Beskjæftigelser; jeg har endnu ikke talt om dem til et eeneste Menneske, selv ikke til Jonas Collin (der for øvrigt gjerne maa kjende dem), fordi vor Correspondance tilfældigvis i lang Tid har dreiet sig om andre Sager. Der er jo megen Sandsynlighed for, at det vilde kunne interessere Dem at tale om mine Forehavender til Andre. Men selv om saa var, saa vilde jeg bede Dem undgaae det: alle disse Sager, med hvad der knytter sig til

dem af Planer etc., maa modnes bedre, før de blive bekendte.

Jeg lever meget stille her i Nancy næsten udelukkende beskæftiget med mine Arbejder. Dog omgaaes jeg jævnligt 3 af de yngre Professorer, der ere fortræffelige Folk, af hvis Selskab jeg har havt baade Glæde og Udbytte.⁷⁹ Med de ældre Professorer har jeg meget lidt Samkvem; Academiet, der som saa mange andre franske Dannelsesanstalter er en militair'isk Institution, glæder sig ved en complet militair Tone, der ikke tillader noget Medlem blot for et Øieblik at glemme sin Plads i Rang og Anciennitetsclassen. For resten finder jeg l'école forestière en fortræffelig Anstalt til Uddannelse af praktiske Forstmænd. – I Løbet af August foretager jeg en lille Reise dans les Vosges for Plantegeografiens Skyld og rimeligvis i September en Tour til Belgien for de oeconomiske Spørgsmaales Skyld; forresten bliver jeg roligt her indtil December; December til Marts tænker jeg at tilbringe i Paris, og mod Foraaret at gaae til Tydskland. I de nævnte Udflugter deltager efter vor Finantsministers Opfordring en ung dansk Forstkandidat Grave.⁸⁰ Hans Selskab er mig til Besvær, men jeg har ikke kunnet undgaa det.

Jeg er nysgerrig efter at vide, om Meinert er kommen hjem og om Resultaterne af hans Reise; vil De være saa venlig at opfordre ham til at skrive til mig, naar De seer ham. Ligeledes mangler jeg Underretning om Bergsøes Hjemkomst, og vilde gjerne paa én eller anden Maade høre lidt om Deres

---

⁷⁹ Formentlig Gustave Bagneris (1825-81), Charles Broilliard (1831-1910) og Paul Fliche (1836-1908).

⁸⁰ Poul Richard Grave, født 1844, forstkandidat 1867.

Ophold i England og andre Ting Dem angaaende, om Tidsskriftet etc. – naturligvis helst gennem Dem selv, dersom De engang skulde faae Tid.

Med de sædvanlige hjertelige Hilsener til Enhver, der mindes mig med Venlighed forbliver jeg

Deres ærbødige og hengivne

PEMüller

PS Jeg kan ikke lade være med at omtale et Phænomen, som jeg har været Vidne til, medens jeg skrev dette Brev. En Haglbyge er draget over Byen, en af det slags, som vi betragte som Avisænder, naar vore Blade meddeler Beretning om dem med smaat Tryk. Den varede kun 7-8 Minutter, og i den Tid er bogstavelig Tusinder af Ruder knuste; i l'Hotel de Ville 80 af de store, tykke Ruder, i Drivhusene i Jardin des Plantes ere kun ganske faae tilbage etc. etc., hvilket min Vært netop nu fortalte mig; han har selv mistet 3 store Ruder af ”dobbet Glas”. En Masse Isstykker faldt ned gennem min aabne Kamin og laa halvsmeltede paa Gulvet for lidt siden. Den forstaaende Figur vider den nøiagtige Omkreds af en af disse Stykker, der laa og svømmede i en lille Sø, som den havde dannet ved sin Smeltning. Paa en Jernstol i den lille Have udenfor mit Vindue laa 3 Stykker af mere end den dobbelt Størrelse; de vare af klar Is med en central hvid Kjerne. Nu tror jeg paa Hagl som Hønsæg!

18. Schiødte til Müller 25.8.1869

Kbhvn d. 25 August 1869

Address: 23. Rue Héré, Nancy, France

Fortræffelige Peter!

Deres glædelige Brev modtog jeg under mit Ophold i Hellebæk, men har af forskjellige Grunde opsat at skrive Dem til og takker Dem for alle de gode Meddelelser, indtil jeg atter var kommen til Ro i Hjemmet.

”De har den uheldige Egenskab, ikke at kunne lære en Ting ligefrem; De maa arbeide med den og for Den”, ja, det skulde jeg haabe, thi ellers var De ikke, hvad De er, nemlig anlagt til at blive en udmærket Videnskabsmand og en udmærket Lærer. Det lader til, at De endnu ikke veed det rigtig selv, men det er en Tanke, De maa gjøre Dem fortrolig med. Alt hvad De siger om Deres Planer, Deres Behandling af Skovstudiet osv., er saa sandt tænkt og saa rigtig sagt, at det maa opfylde Deres Venner med den glædeligste Tilfredsstillelse, og jeg kan ikke tænke mig noget Emne, som være saa skikket til at vise hvad De vil, og hvorledes De vil det, og hertil har den heldige Egenskab, at være praktisk tidssvarende, end ”Skovenes og navnlig Statsskovbrugets Betydning for Danmark”.

Efter Alt hvad De skriver, kan jeg nok forestille mig, hvor befriende en Følelse, De nu maa have, ved at have faaet fat paa den rette Ende af Knudetraaden og ved saaledes at være sluppen ud af alt Samfund med de forstenede Slendriansfolk. Jeg kan sandelig ikke noksom sige Dem, hvor inderlig det Glæder mig, at see Dem ved egen Kraft at vinde Sikkerhed og Klarhed i denne forhutlede gamle Sag. Imidlertid har jeg

fundet det rigtigst, ved ikke til Collin at nævne noget om Deres Studier og Arbejder, men overlade Dem selv, hvad De vil meddele ham.

Hvad Zoologien angaar, da vil De nok ogsaa finde Dem tilrette; at jeg med største Fornøielse imødeser hvad de maatte bestemme for Tidsskriftet, og at De deri kan disponere over de Tavler, de behøver, forstaar sig vel ganske af sig selv. Hvad Keferstein kan have bekendtgjort om Siphonophoren veed jeg endnu ikke, men anser det for saare sandsynligt, at Deres egne Iagttagelser nok ville beholde deres Værd ved siden af hans; eftersom Deres Udgangspunkt har været Dem eiendommeligt. Den ”Hob af smaae nye Iagttagelser fra Schweiz og Neapel”, som De ikke anser for værdige til Publikation, burde De dog see lidt nærmere paa, thi jeg kan ikke forestille mig Andet, end at der maa være en Deel deraf, som egnede sig til Meddelelse i Tidsskr., især da de sagtens slutter sig til Deres tidligere Arbejder deri. ”Solen” vil nok oplyse mange flere Blade i Tidsskr., om den end for en Tid holder sig bag en Sky og lader sine Straaler falde til andre Sider.

At De dog i flere Henseender finder Dem tilfreds med Anstalten i Nancy, er mig meget behageligt, at høre; jeg elsker dog la belle France mere end noget andet fremmed Land, og har stor Sympathi for Omtale af dets Gloires. Tak for den mærkelige Meddelelse om Haglbygen. – Mine Arbejder i England havde to Formaal. Først havde jeg et Manusk. med mig om nogle nye Hovedsætninger i Rhynchoternes Morphologi og Systematik, med en kritisk synonymisk Fortegnelse over de i Danmark levende Tæger (310 Species ejede jeg nu), og ønskede i de derværende rige Biblioteker, navnlig i British Museum, at udfylde en Deel Litteraturhuller, hvad da ogsaa fuldstændig opnaaedes, men

medtog megen Tid, som Alt, hvad der skal gøres i denne uhyre By, hvor enhver Ting kræver en lille Reise og mange Forberedelser. Dernæst har jeg anvendt megen Tid og Anstrengelse paa et helt forskjelligt Arbeide, nemlig paa af Linnés Brevvexling (c. 3000 Breve), der med andre af Linnés Efterladenskaber eies af Linnean Society, at fremsøge og i fornødent Fald at copiere og excerptere, hvad de kunde tjene til Oplysning af Naturforskningens Historie i Danmark (og Norge) i forrige Aarhundrede.

Brevene er for Størstedelen endnu ganske uudnyttede, ja mange af Pakkerne laae endnu i de samme gamle Pakpapir og sammenbundne med samme gamle Sejlgarn, hvori de vare komne fra Linnés Haand. Jeg har paa 187 tætskrevne Kvartsider hjembragt Breve og Uddrag af Breve fra næsten alle samtidige danske og norske Naturforskere og nogle danske Statsmænd (Ascanius, Buchwald, Tyge Holm, Rottbøll, Kratzenstein, O.F. Muller, J.C. Fabricius, Gunners, Zoëga, Oeder, Grev Bernstorf osv.) og af de svenske Sager, navnlig fra Forskål, nogle Noter til yderligere Oplysninger om vore danske Forhold og Personligheder.

Det Hele vil, naar det er blevet gennemgaaet og nærmere omtænkt hvad Formen for Publikationen angaar, danne en smuk Samling af Aktstykker og en passende Artikel for Tidsskr., saameget mere som jeg ved Benyttelsen af et Sammenstød af Omstændigheder, som det vilde være for kjedeligt at skrive udførligere om, har sikret mig en aandrig, lærd og i det Hele saare fortjenstlig Artikel af Diderichsen⁸¹ om Botanikkens Historie i Danm. i forr. Aarh., af hvilket Arbeide nu det første Afsnit (fra den ældste Tid til Tyge

---

⁸¹ Didrik Ferdinand Diderichsen (1814-87), dansk botaniker.

Holms Død) foreligger trykt færdigt til Hefte, der skal ud til Efteraaret (6te Binds første Hefte).⁸²

Ovennævnte Aktstykker ville virkelig danne et heel nyt Udgangspunkt for Forskninger i denne Retning; men hvor stort og besværligt mit Slid har været dermed i London, vil De let indse, naar jeg tilføier, at mit Arbeide foregik og kun kunde tillades at foregaa i Linn. Soc. Bibliothek, hvor jeg uafledelig blev afbrudt af Besøgende og hørte Tale om mig i 3-4 forskjellige Sprog; og at Brevene de for Størstedelen vare uordnede og maatte sammensyes fra mange Pakker, ofte var utydeligt skrevne, Blækket afbleget, og Sproget næsten udelukkende barbarisk Latin, fuldt af Abbreviationer.⁸³ Alligevel har jeg maaske ikke to Ord i alle mine Afskrifter, som er blevet staaende som ulæselige, og de er ikke væsentlige for Forstaaelsen; flere af dem haaber jeg endnu at faa Bugt med.

Af 6 B. 1 H. er 10 Ark ellers trykte: en Afh. af Adj. Jespersen⁸⁴ om Bornholms Geognostik, med et stort, skøndt men meget kostbart Kort, og nogle Profiler; Diderichs. fornævnte Afh; fortsatte Jagttagelser om Danm. Fugle af Fischer⁸⁵ (flere smukke Bemærkninger og nyt Stof); Samme: Snestormen d. 13de Mai 1876 og Smaaafglene” meget godt Arbeide, hvori en sund og uidentvivil sand ny Opfattelse af flere væsentlige Punkter i Fuglenes Træk osv. Endvidere kommer i Heftet ovenomtalte Afhandling om Rhyncoterne og et Stykke

---

⁸² Af Linnés Brevvexling: Aktstykker til Naturstudiets Historie i Danmark, Naturhistorisk Tidsskrift 3:7, s. 333-522.

⁸³ ∞: forkortelser.

⁸⁴ Magnus Jespersen (egl. Johan Peter Magnus Bohn-Jespersen, 1833-1917), dansk geolog.

⁸⁵ Johan Christian Henrik Fischer (1814-1885), dansk politiker.

Fortsættelse af mine Larve-Arbejder, med to (for længst færdige) Tavler.

Jeg er ellers i Færd med Elaterlarven, som følger i næste Hefte, og hvori 3 Tavler er stukket, og 3 andre, maaske fire, færdige i Tegning. Meinert har hjembragt et betydeligt Stof af Miriapoder og Arachtoider, endeel Crustac. og Ins., og faa men særdeles værdifulde Larver, blandt hvilke nogle, som høist lærerigt udfyldte Huller i mine tidligere Fremstillinger og ville komme i næste Bind;

M.⁸⁶ er nu paa Museet i færd med at udstille og ordne sine Sager. Af vidensk. Afh. eller Stof til saadanne har han én, hvad De vistnok allerede kjender af hans egen Mund; det bliver ikke stort i Omfang, men forhaabentlig af ikke ringe vidensk. Værd. De seer saaledes, at Tidsskr. flourerer i denne Tid, idetmindste hvad Stof angaaer, og jeg kommer vist, for at tilfredsstille de forskj. Medarbejdere saavidt muligt, til at sette 7de Bind i gang før det 6te er færdigt; Jonas Collin er i færd med at redigere sin Afh. om Batrachierne til Trykning i Tidsskr.

Bergsøe er kommen hjem for nogle Dage siden, medens jeg endnu var i Hellebæk, og jeg har endnu ikke seet ham, men paa anden Haand erfaret adskilligt. Det ene Øie er saa ganske ødelagt, at han taler om at lade det udtage, det andet er maadeligt, men dog saa brugeligt, at han kan hjælpe sig selv i Livets alm. Forhold; desværre hører jeg, at han med sin gamle Letsindighed farer om uden at iagttage den fornødne Forsigtighed, er i Tivoli til langt ud paa Natten osv. Red. Bille⁸⁷ viste mig forleden i Hellebæk de 3 første Ark af

---

⁸⁶ Meinert.

⁸⁷ Carl Steen Andersen Bille (1828-98), publicist og politiker.

Bergsøes store nye Roman (50 Ark tilkommer siden), hvorpaa Bille hjælpe ham med at læse Correctur; Bogen behandler Kjøbenhavnske Forhold paa en længere tilbageliggende Tid og begynde med en udførlig Skildring af den gamle Porcellainsfabrik.⁸⁸ Bergsøe har havt udmærket godt af sine naturvidensk. Studier, der have lært ham at skildre, og kun at skildre, hvad han har oplevet og gennem det oplevede kan forstaa. Med Lund staar det desværre snøvs, han er helt forvirret i alle sine Begreber.

Tusind gode Ønsker, min kjære, fortræffelige Ven, og skriv snart til deres hengivne Schiødte

---

⁸⁸ Romanen ”Fra den gamle Fabrik”, 1869.

19. Müller til Schiødte 25.10.1869

Nancy d. 25de October 1869

Kjære Hr. Professor!

Deres Brev fra Slutningen af August Maaned forskaffede mig som de foregaaende nogle lykkelige Timer og vendte en ny Skare af taknemmelige Følelser mod Dem. Jeg har ikke tidligere takket Dem for det, dels fordi sligt, naar Alt kommer til Alt, er overflødigt, da De veed, hvormegen Pris jeg sætter paa min Forbindelse med Dem, dels fordi netop det, der knytter mig til Deres Person og Videnskabelighed byder mig ikke at misbruge Deres Velvillie ved altfor hyppige skriftlige Besøg.

Deres varme Udtalelser om mine videnskabelige Anlæg gjorde mig noget angst; naar en Mand som De siger til en Begynder, at han er anlagt til at blive ”en udmærket Videnskabsmand”, saa er det un mot qui oblige,⁸⁹ og jeg er bange for, at der hviler flere af den slags Obligationer paa mig, end Fremtiden vil forunde mig at honorere. Hav lidt Medlidenhed med mig, Hr. Professor! Husk at enhver skuffet Forventning, ethvert feilslaget Arbeide rammer med dobbelt Vægt, naar andres Øine hvile paa en med Tillid. Slaa af, jeg beder Dem, slaa det Halve af eller de to Tredjedele, og skulde jeg saa blive istand til at præstere Noget, der duer, saa bliv lidt forundret; det er langt lykkeligere Forhold at arbeide under og lader Arbeideren mere Ro.

Hvad De endvidere meddelte mig om Dct. Diderichsens historiske Arbeide og Deres lignende Beskjæftigelse i London har interesseret mig meget. Det gjør nemlig for det

---

⁸⁹ ”Et ord, der forpligter”.

første godt at høre om Arbejder hjemme i Danmark: det erindrer velgørende om den ikke alene menneskelige men ogsaa videnskabelige Kreds, hvor jeg hører hjemme, og hvor jeg først maa stræbe at erhverve mig en Plads, og det bringer til at glemme den noget nedslaaende Fornemmelse af at "være det eneste Mandfolk i Verden" – som Fru Collin⁹⁰ engang sagde – der let bemægtiger sig den, som arbejder med et Stof og efter en Plan, der er uforstaaet og uinteresseret for hans Omgivelser, og som han derfor aldrig lader "komme udenfor Vesteknapperne".

Men for det Andet interesserer ogsaa Arbejder af den Natur mig i høi Grad, og jeg føler maaske nu mere end førend min Reise deres Betydning. De gjøre Videnskaben og videnskabelige Bestræbelser til Nationens Ejendom, lader dem forstaaes som et Led i dens Udviklingshistorie og virker endvidere i høi Grad belærende for de nulevende og kommende Videnskabsmænd. At De virker for Fremkomsten af saadanne Arbejder til Tidsskriftet forekommer mig at være det samme, som at knytte dette nøie sammen med de andre Dele af vor ypperste videnskabelige Litteratur.

Det er aldrig tidligere saaledes som i Genève ifjor Efteraar gaet op for mig, hvilken Indflydelse det har paa en Befolkning, at den er fortrolig med sine Traditioner og sin Historie; men det aandelige Hegemoni, der giver denne By et saa ejendommeligt Præg, har jo rigtignok ogsaa der den Fordel at kunne fremtræde med ydre Glands, som fattes det andre Steder. Er det en Trivialitet at sige, at Italiens nuværende Elendighed for sin Del skyldes deres Mangel paa Sands for deres Traditioner? Er det en Overdrivelse at sige, at det

---

⁹⁰ Henriette Oline Collin (f. Thyberg, 1813-94), gift med Edvard C. og mor til Müllers barndomsven, zoologen Jonas C.

nuværende vistnok uomtvistelige videnskabelige Forfald i Frankrig tildels skyldes den omsiggribende ringe Interesse for dets videnskabelige Traditioner?

Er det en Ubehagelighed at sige, at Tydskslands frygteligt voxende videnskabelige Overmagt for en Del hænger sammen med, at man arbejder og samler med en Troskab mod og en Kjendskab til Traditionen, som ikke findes i noget andet Land? Eller er det endeligt en Taabelighed at ville nedskrive alt dette til Dem? – Ja, maaske! Men det Ene med det Andet danner Videnskabsmanden, og jeg kom nu saaledes uforvarende til, à propos om deres Arbejder for den videnskabelige Tradition og Historie, at lade mig mærke med, at min Reise har havt en ikke ringe Indflydelse paa mine Forestillinger og Anskuelser om den Slags Sager. Jeg regner det for en Udvikling, der er kommet naturligt, fordi den er kommet umiddelbart, en Fordel, skjøndt maaske ikke anset som saadan af Hovedtonen derhjemme.

Tak fordi De vil optage en mulig lille Afhandling af mig i Tidsskriftet; jeg kan ikke begynde den førend i Midten af December, men haaber allerede i Midten af Januar at kunne sige Dem, om den kommer til Verden eller ei.

Efter et langt, interessant og meget behageligt Ophold i les Vosges – *la partie la plus belle de la belle France, selon moi*⁹¹ – vendte jeg for en Maaned siden tilbage hertil og har efter den Tid levet aldeles stille, ensformigt og eensomt, da Forst-academiet holder Ferie, og alle Mennesker ere borte. Jeg har for resten ikke følt Ensomheden trykkende, da mit Arbeide ganske opfylder mig, da jeg finder tilstrækkelig Adspredelse i

---

⁹¹ ”Efter min mening den smukkeste del af det smukke Frankrig”.

min Aftenlecture i Selskab med Molière, Scribe, Chateaubriand eller Lamartine, og da det stærkt bevægede Liv snart begynder igen, naar jeg med December Maanedes Begyndelse reiser til Paris. Om det egentligt kan kaldes Forstvidenskab, det jeg studerer, veed jeg ikke; det har ikke meget tilfælles med "die Forstwissenschaft des grossen Vaterlandes", for hvilken jeg ikke kan overvinde min Afsky, - en lykkelig Tilstand for en vordende Forstdocent!

Jeg feirer i dag min 29-aarige Fødselsdag trods min totale Eensomhed i en oprømmet Stemning. En glædelig Familiebegivenhed,⁹² om hvilken jeg forleden Dag fik Underretning, er Aarsag dertil, saavel som Tanken om, hvorledes jeg nu ganske anderledes har Klarhed paa mine Opgaver end ifjor ved denne Tid, samt endeligt Haabet om i Dag om et Aar at kunne drage ind i de gamle Folder igjen og træffe den Kreds af Slægt og Venner, som jeg føler mig saa stærkt knyttet til, og som jeg ikke kan ophøre at savne.

Med en ærbødig og hjertelig Hilsen til deres Familie og fælles Venner

Deres ærbødigst hengivne PEMüller

PS Det er sandt! De omtaler Kratzenstein⁹³ blandt de danske Naturforskere, fra hvilken De har frembragt Brevene. K. er min "Tipoldefader" og i den smukke og interessante Samling af Efterladenskaber og biografiske Skizzer, som min fader og Onkel⁹⁴ har samlet fra vor Familie, og som findes, saavidt jeg

---

92 Begivenheden kan være forlovelsen mellem P.E. Müllers søster Charlotte og Niels Erik Hofman-Bang (gift i Vor Frue Kirke 8.9.1871), men det har ikke kunnet bekræftes..

93 Naturforskeren Christian Gottlieb Kratzenstein (1723-95) var Müllers farmors morfar.

94 Otto Frederik M. (1807-82), jurist.

veed, hos min Fader, vil de træffe ikke saa lidt om K., dersom jeg mindes ret. Det er en Selvfølge, at min Fader med stor Glæde stiller det til Deres Disposition, dersom De kunde ønske at benytte noget deraf, ligesom jeg vilde være Dem taknemmelig for engang at faae Leilighed til at copiere K.s Breve til "Familiearchivet".

20. Müller til Schiødte 4.1.1870

---

21 Rue de Bac. Paris 4 Januar 1870

Kjære Hr. Professor,

Det er næsten med en ond Samvittighed, at jeg atter begynder et Brev til Dem. Jeg har nemlig en Forestilling om, at det forrige indeholdt en skjødesløs Henkasten af nogle taagede, uklare Ideer – jeg har glemt hvorom; men jeg husker, at, da jeg læste det igjennem og lukkede det, saa tænkte jeg ved mig selv: det er igrunden ikke comme il faut⁹⁵ at sende en saadan umoden og uklaret Betragtning til en Mand som S. Enfin,⁹⁶ Brevet gik i Postkassen i stedet for i Kaminen, og det opfordrer mig til at sende Dem en Undskyldning i dag.

Jeg fik for lidt siden et Brev fra Meinert; det er den nærmeste Aarsag til, at jeg iaften skriver Dem til; thi det havde været min Agt at vente en otte Dages Tid endnu med at sende Dem Breve. Meinert skriver: har Du en Tavle, saa vilde Du vistnok gjøre rettest i strax at sende den, da den formodentlig nu kan stikkes. Forholder det sig saaledes, saa skal jeg snarest muligt gjøre min Tavle færdig; den bliver særdeles simpel, kun store Kontourtegninger, der ikke ret vel passe med Smagen i Deres Tidsskrift, men som det ikke vil være mig muligt at udføre anderledes.

Hele Afhandlingen er igrunden kun et Par simple Oplysninger, men den synes mig ikke at være værdiløs. Jeg viser hvorledes 1) Siphonophorægget dannes; heri er ikke noget væsentligt Nyt, kun Præcision af Forholdene. 2) Dernæst viser jeg, at dette Æg har en Micropyla, aldeles analog med

---

⁹⁵ o: i orden.

⁹⁶ o: alligevel.

Macropylen i Insektægget, baade hvad Dannelse og Function angaaer; det er formodentligt nyt. 3) Fremdeles trænger Spermatozoen ind gennem Micropylen, undergaaer i en Forgaard visse mærkelige Forandringer og kommer i Contact med Kimblæren, der indtager en særegen Stilling under Befrugtningen. 4) Endelig forlader Ægget sine Hinder og flyder frit om i Vandet, medens Spermatozoen bliver tilbage mellem de Dele, der gaa til Grunde, og altsaa ikke har det ringeste med Fosterdannelsen etc. at gjøre. De seer, Iagttagelserne berøre interessante Forhold, jeg veed ikke om Spermatozoens Historie i Ægget tidligere har været bekjendt.

Jeg meddeler Dem dette, for at De ikke ”skal kjøbe Katten i Sækken”, men vide hvad det er, De modtager, ved at modtage min Tavle – Endvidere! Min lille Afhandling om Schweizer-Søernes Cladocera er færdig, eller kan gjøres færdig paa en Dag (Renskrivning af 4 Sider).⁹⁷ Den er skreven paa fransk, er af Størrelse lidt over et Ark trykt og indeholder foruden Fortegnelse over den nævnte Fauna tilige almindelige Bemærkninger om Cladocerernes Formforandringer, tildeel en Reproduktion af Capitel’et ”Form og Opholdssted” i Danm. Cladoc., samt en Sammenligning mellem Schweizes og Scandinaviens Cladocera-Fauna, der ikke forekommer mig at være uden Nytte, og en Slutning, der har et vist Darwinistisk Anstrøg.

Jeg ville altsaa først være Dem taknemmelig for at erfare, om det vilde være hensigtsmæssigt at gjøre Tavlen til mine Siphonophor-Æg færdig strax, eller om det ligesaa godt kunde vente med den; naturligvis faar jeg hellere denne lille

---

⁹⁷ Publiceret som Note sur les Cladocères des grands lacs de la Suisse, Archives des Sciences Physiques et Naturelles, Nouvelle Période 37, 1870, s. 317-340.

Afhandling publiceret tidligt end seent. Endvidere vilde jeg gjerne vide, om De vilde optage den anden lille Afhandling, trods Sproget, og trods de enkelte Gjentakelser der kunne findes i den; de kunde ikke udelades, naar Slutningspartiet skal være forstaaeligt. Det kunde synes Dem et besynderligt Indfald af mig at skrive paa Fransk, ja det kunde maaske forekomme Dem som Blærieri; det er det ikke. Jeg begyndte den som en Øvelse i at skrive Fransk, uden at ane, at det vilde falde mig saa let, og at der overhovedet vilde komme noget ud deraf; De vil see, hvor lidt jeg var forberedt paa den slags Ting deraf, at jeg ikke engang har nogen Dansk-Fransk Ordbog. En ung Naturforsker-Dilletant med Dannelse og fin Smag har jeg vist enkelte Partier; han har sagt, at der ikke var noget i Veien med Sproget og svarede paa mine gjentakne ”men’er”: *que voulez-vous, c’est francais!*⁹⁸ samt har tilbudt mig at løbe Afhandlingen igjennem, naar den er færdig.

De seer heraf, kjære professor Schiødte, at jeg allerede har havt den tilsigtede Nytte af Afhandlingen, og dens Skjæbne er mig derfor temmelig ligegyldig. Den eneste Grund jeg har til at se den trykt, er den at have lidt at sende til nogle af de Folk, der have fodret denne ”jeune savant danois”,⁹⁹ og som vilde føle dem skuffede ved Intet at see fra mig. Det er en særlig Grund; jeg har sagt Dem den ligefrem, nu beder jeg Dem sige mig ligefrem, om de vil og kan admittere et saadant ”Aandsfoster”! – Maaske har Thiele¹⁰⁰ ikke engang de nødvendige Typer. Afhandlingen har aldrig existeret paa dansk, og jeg har ikke Lyst til at oversætte den.

---

⁹⁸ ”Hvad vil De have, det er fransk”.

⁹⁹ ♂: unge danske videnskabsmand.

¹⁰⁰ Just Thiele (1823-76), dansk bogtrykker.

Der er noget nedslaaende og trøstesløst ved ikke at sende Dem andet end disse Smaating. Den Slags Sager i vor nordiske Litteratur er for Udlændingene som en Støvregn, der opfylder Luften; man veed at de existerer, men man andser dem ikke og lader dem falde til Jorden udet at vide, hvor de bliver af. Blandt Andet er Tidsskriftet ikke saa bekjendt, som det fortjente at være. Jeg havde saaledes glædet mig til her i Paris at faa de Dele, der vare udkomne under min Udenlandsrejse; men baade i La Grande Bibliotheque Imperiale og i Bibliotheque du Muséum var det ukjendt, hvorimod den norske og svenske naturhistoriske Litteratur var vel repræsenteret, og hverken Videnskabernes Selskabs Skrifter eller ”videnskabelige Meddelelser” fattedes.

Naar det siges, ”at denne By indeholder Alt” er der dog altsaa en Lacune, og en Lacune der er temmelig følelig for dem, der have Interesse for vor danske naturhistoriske Litteratur. Man erindres her i Udlandet ofte paa en smertelig Maade om sin egen og sin Nations Ringhed, en Betragtning, der altid leder mig til den Slutning, at i Danmark maa en Naturforsker være aut Cæsar aut nihil¹⁰¹ for overhovedet at udrette Noget. Kan man ikke gribe med overlegen Magt ind i Videnskaben, og man dog ikke kan blive tilfreds uden at virke, at udrette, at udfylde en Plads, saa maa man udelukkende vende Blikket mod vore egne smaa Forhold, hvor man da sættes i Stand til at udrette saameget destomere. Denne Tanke trøster mig, hvergang jeg sender mine Yndlingsstudier et længselsfuldt Blik.

Jeg lever meget ensomt her i Paris og de Forventninger, som jeg nærede om at komme i berøring med interessante Folk, er aldeles skuffede. Jeg havde en Del Anbefalings skrivelser

---

¹⁰¹ ”Enten kejser eller ingenting”.

fra fremragende Mænd i Nancy til Ligemænd i Paris; men jeg har ikke truffet en Eneste hjemme, har afgivet mine Breve og mit Kort og har senere Intet hørt fra dem. Uden Tvivl har man ikke Tid til at være gjæstfri her. Ligeledes har jeg præsenteret mig for gamle Milne-Edwards¹⁰² og givet ham mine trykte Sager, men derved er det ogsaa blevet. Ingen af de andre Naturforskere har jeg gjort Bekendtskab med; jeg er kjed af at banke paa en Dør uden at blive indladt, især er Modsætningerne til den sidste Del af mit Ophold i Nancy meget følelig.

Jeg hører nogle Forelæsninger, gaaer paa Bibliotheket, Samlinger etc. og om Aftenen i Theatret og taler ikke med Andre end en vakker ung danske Læge, Dr. Stage,¹⁰³ der inden min Ankomst gik aldeles alene omkring; nu holder vi hinanden med Selskab og lader til at finde Behag i at udvexle Tanker begge to. Hvad der ærgrer mig er, at jeg her i Paris glemmer at tale Fransk, jeg taler saagodtsom kun Dansk.

Tillad mig kjære Hr. professor at sende Dem og Deres Hus og Venner mine bedste Ønsker for det kommende Aar – eller rettere, det allerede begyndte. Jeg føier hertil en varm Tak til Dem for Alt, hvad de har været for mig i det forløbne, for hver velvillig Tanke, Hilsen og Brev som de har sendt til

altid ærbødige og inderligt hengivne PEMüller

Maa jeg bede Dem takke Meinert hjerteligt for hans sidste Brev.

---

¹⁰² Henri Milne-Edwards (1800-85), fransk zoolog.

¹⁰³ Georg Gottlob Stage, 1839-1930, senere læge ved Dronning Louises Børnehospital.

21. Schiødte til Müller 23.1.1870

Kbhvn, Vesterbro, Ladegaardsvei N° 11

d. 23de Januar 1870

Kjære Müller.

Da Deres Brev af 4.d.M. ankom, var jeg saa optagen af Ting, som strax skulde gjøres færdige, at jeg maatte opsætte at svare, og nu finder jeg til min Forskrækkelse, at mange flere Dage ere løbne forbi, end det var ret og billigt at lade Dem vente. ”De taagede, uklare Ideer” i Deres forrige Brev fandt jeg hverken taagede eller uklare, men glædede mig tværtimod over dem som et nyt Beviis paa Deres næsten voldsomt voxende Udvikling.

De husker det naturligvis ikke mere, men prøv dog engang i Tankerne at sætte Dem paa det Standpunkt, De indtog, dengang De var i færd med den første Udarbejdelse til Deres Priisafhandling; dette Standpunkt var sandelig al Ære værd, men nu! Snarere kunde det falde mig ind at gjøre Indvending mod, hvad De i Deres sidste Brev siger om danske Videnskabsmænds Stilling i Udlandet: ikke fordi de jo vistnok i fl. Hens. faktisk har Ret, men fordi Deres Udgangspunkt ikke synes mig holdbart, navnlig naar De siger, at i Danm. maa en Naturf. være aut Cæsar aut nihil; en Tanke, som lettelig opstaaer ved Seinen, men betydelig modificeres ved Bredden af Øresund.

Jeg kjender nok denne Stemning og har af og til følt det Samme, naar jeg har været udenlands. Dog, see Dem om i Historien, og de vil finde danske Naturf. nok, hvis Arbeide har efterladt uudslettelige Spor i Videnskabens Bygning, og som er blevne skattede (om end ofte maaske vel sent) efter

Fortjeneste, skjøndt de ikke vare Cæsar. Berømmelse er overhovedet en Ting, der kunde siges meget om; hvad Menneskene bøie sig for, er ikke Viisdom og Retsind og ædel Stræben, men Magt, Evne til at skade sine Modstandere og til at lønne sine Tilhængere. Og er det for at blive roste, at vi stræbe og arbeide?

Saa, nu bliver De vred – at ville paadutte Dem en slig Tanke! Thi saa var jo Humbug det Rigtige, det vil sige snild Humbug, blot saa snild, at den kan vare Livet ud, uden at blive blottet i sin fuldeste Nøgenhed, og apres nous le déluge!¹⁰⁴ Godt Ord igjen, men fortræffelige Peter, jeg vil ikke paadutte Dem noget og hverken skolemesterere Dem eller gjøre pørfide Konster med venlige og fortrolige Udtalelser, men kun huske Dem paa, hvad De veed saa godt som jeg, nemlig at de Tanker, man nu og da kan blive piint af under eensom Omvandren i Paris's Menneskeørken, ikke kunne bære den Prøve, at tænkes heelt ud.

Hvad Tidskr.s ringe Udbredelse angaaer, saa maa det erindres, at det er et Foretagende af egen Art, eftersom det er beregnet paa at kjøbes (det hører under Boghandelen og har en Forlægger) hvorimod alle andre nordiske Skrifter af lignende Indhold udgives af Selskaber og foræres bort; jeg er ikke utilfreds med Tidsskr.'s Udbredelse i Udlandet, thi savnes det end paa visse Steder, hvor Selskabsskrifterne flourer ved deres Tilstedeværelse, saa anskaffes det til Gjengæld der, hvor man vil bruge det. Jeg holde for, at den Plan, jeg følger m.H.t. Tidsskr., i Længden vil vise sig den bedste til at bevare dets Anseelse og Pris: at forære meget faa Explr. bort, sørge for, at Indholdet kan holde sig oppe ved at udenlandske Noticer og Materiale-Samlinger og kan give

---

¹⁰⁴ ”Efter os, syndfloden”.

Arbejder med vidensk. Construction, tiltrække
Opmærksomhed ved vel fyldte og vel udførte, muligt talrige
Tavler, som give Structur- og Udviklingsforhold, aldrig
blotte Speciesbilleder i traditionel Form osv., og saa tage et
begrænset Oplag og holde en Lignende, om ikke fuld saa høj
Priis som tilsvarende udenlandske Skrifter.

Mod fornævnte Stemninger gives der for øvrigt praktiske
Raad, som staae i god Samklang med de Formaal, De
overhovedet kan sætte for Deres Ophold i Paris, thi at
komme der for at studere, er ingenlunde hensigtsmæssigt og
desuden for længst gaaet af Mode; det maatte da være, at
man havde et meget snevert begrændset Emne for sig,
saasom at lære en eller anden Fremgangsmaade af teknisk
Art, benytte Bøger el. desl., som ikke findes andetsteds osv.

De bør saaledes jevnlig, helst i Selskab med en Ven, De
synes om, F.eks. Dr. Stage (og Collin, naar han nu snart
kommer)¹⁰⁵ fra Rue du Bac dreie om ad Quai Voltaire og
Malaquais bagom Instituttet, dernæst følge Rud de Seine helt
til Enden, der hedder Rue Tournon, og vil De da til venstre,
paa Hjørnet af sidstnævnte gade og Rue de Vaugirard finde
en vis Restaurant ”Foyot”, hvor de saa tager Dem en Diner
d.e. hvad Franskmændene kalder un repas vers la fin du
jour,¹⁰⁶ der er fuldkommen saa udsøgt og opmuntrende som
hos de største Restaurants i Palais Royal, med den behagelige
Forskjel, at den kun koster in Fjerdepart. Naar de saa er
færdig med Kaffen (der ligeledes er udsøgt), gaaer de tværs
over Gaden ind i Luxembourgs Have og ryger Deres Cigar,
saa skal de bare see, hvor De vil føle Dem som Cæsar, og det

---

¹⁰⁵ Jonas Collin kom, sammen med sin fars ungdomsven, digteren H.C.
Andersen, til Paris den 7. februar.

¹⁰⁶ ”Et måltid hen imod dagens slutning”.

lige paa staaende Fod. De kan nemlig anvende deres Penge bedre, og handler derved aldeles i Stipendiets Aand; thi for Dem er Paris nok god til at lære af, men kun en gros og en général, ikke en détail.

Jeg længes saa saare efter deres Afhandling om Siphonophorægget og sætter stor Priis paa at faae den i Tidsskr., hvor jeg skal sørge for den paa bedste Maade. Derimod forekommer det mig, at Deres Formaal med den franske Afh. langt bedre naaes ved at anbringe den i Ann. des Sc. nat. Jeg har intet imod at optage en Afh. paa Fransk i og for sig, men Sproget vil da strax vække Forventning om noget særdeles Nyt, og i dette Tilfælde meddeler De mig, at Indholdet for en Deel allerede findes paa Dansk (og Latin vel ogsaa) i Deres tidligere Afh. Det synes mig derfor ikke heldigt, at netop denne Afh. kommer paa Fransk i et Dansk Tidsskr., hvor den vilde være de første Bidrag paa et fremmed Sprog, især naar Afh. om Siphonophorægget, der, efter hvad jeg maa slutte af Deres Brev, indeholder særdeles smukke og nye Iagttagelser, bliver trykt paa Dansk (dog vel med en lille Latinsk Repetitio¹⁰⁷?).

Min brave, talentfulde, tænksomme, høit stræbende og i alle Maader fortræffelige unge Ven, jeg elsker Dem sandelig af mit inderste Hjerte!

Venlig Hilsen og mange gode Ønsker fra mit Huus og flere af Deres Venner. Deres Hengivne

Schiødte

---

¹⁰⁷ o: sammenfatning.

22. Müller til Schiødte 7.2.1870

9, Rue de l'Université, Paris 7 Fevrier 1870

Kjære Hr. Professor,

Hvert Brev fra Dem er en Lysning paa min Himmel; saaledes ogsaa det sidste. Min Forbindelse med Dem er en ung stræbende men stundom uklar og ofte raadvild Mands Forbindelse med den fuldmodne, klare Ældre, som han seer op til som til sin Lærer, saavel i sin Videnskab som i enhver Green af Aandslivets Beskjæftigelser. De har i Deres sidste Brev bragt mig endnu nærmere til Dem ved den varme Velvillie, men hvilken de tiltaler mig. Jeg takker dem derfor af fuldt Hjerte.

Jeg har opsat saa længe at skrive Dem til, fordi jeg gjerne vilde kunne meddele Dem lidt om mine "Aandsprodukter"; nu vil jeg ikke opsætte det længere, skjøndt jeg endnu intet har at meddele. Jeg arbejder ikke her i Paris; jeg kan ikke; jeg udretter absolutt rien.¹⁰⁸ Min lille Franske Brochure ligger endnu urørt i min Mappe; jeg er undseelig ved at tilbyde denne Ubetydelighed til Annales des Sciences, og har endnu ikke sendt den til Genf, fordi jeg endnu stedigt venter om Leilighed til, paa en saa lidt prætentios Maade som muligt, at lade den komme Milne-Edwards i Hænde, eller faae at vide om den egner sig til det omtalte Tidsskrift. – Af Tegningerne til mine Siphonophoræg ere de fleste udførte, hele den specielle Litteratur gennemgaaet og Afsnittet "Iagttagelser" snart nedskreven; men videre kommer jeg heller ikke dermed.

I lighed med hvad jeg har gjort i Afhandlingen om Cladocernes Forplantningshistorie vil jeg nemlig gjerne ogsaa i min

---

¹⁰⁸ "Absolut ingenting".

Bearbejdelse af de sidste Iagttagelser have et Afsnit om ”orienterende Bemærkninger” o: Redegjørelse for hvorledes de nye Oplysninger, jeg bringer ved mine Iagttagelser, kunne tjene til at belyse de i Videnskaben almindeligt antagne Forestillinger om de Forhold, som Iagttagelserne berøre. Dette Afsnit faar jeg ikke bearbejdet, da jeg ikke er tilstrækkeligt inde i Litteraturen i Forveien. Den hele Afhandling, der imidlertid ikke gjør store Prætentioner, kan derfor ikke blive færdig før efter min Hjemkomst; men dersom De ikke desto mindre vil have min tarvelige Planche til Løvendal,¹⁰⁹ naar jeg bliver færdig, saa skal jeg sende Dem den.

Uagtet jeg arbejder lidt med Statsoeconomi, som interesserer mig meget, har det dog ingen Art, og jeg smægter efter at komme hjem for at kunne arbejde igjen. Hele Resten af min Tid sluger de mange Seeværdigheder i denne babyloniske Ostentations¹¹⁰-Anstalt; og naar jeg nu ret vil gjøre mig det klart, at jeg anvender næsten ligesaamange Timer, som Døgnen tælle, paa at sove, spise, see og tale, saa løber det mig koldt ned ad Ryggen. Og det værste er, at saaledes skal jeg blive ved indtil Slutningen af October.

Siden jeg sidst hørte fra Dem, er Krøyer død;¹¹¹ hans Bortgang kan ikke gjøre noget dybt Indtryk men destomere hans Liv og hans Virken, der vil være et Memento mori for mange af hans Aandsfattede Fjender, og et Memento vitæ for dem, der med Taknemmelighed og Høiagtelse saa hen til, hvad han har udrettet. Hvor passende, at Steenstrups Angreb paa

---

¹⁰⁹ Emil Adolf Løvendal (egentlig Løventhal, 1839-1901), kobberstikker, entomolog og Schiødtes foretrukne grafiker.

¹¹⁰ o: praleri.

¹¹¹ Henrik Nikolaj Krøyer (1799-1870), dansk zoolog og Schiødtes læremester ved museet.

ham lød sammen med hans sidste Aandedræt! Hvor lykkeligt paa den anden Side, at han ved Medaillen fik at vide at han ikke var glemt!¹¹²

Deres Meddelelser om Planen med ”Naturhistorisk Tidsskrift” interessere mig meget, men foranlediger mig til en Bemærkning. Den er, at jeg i mit Brev til Dem aldrig – derom beder jeg Dem være overbevist – har tilsigtet nogen Bemærkning om det hensigtsmæssige i Deres Planer med Tidsskriftet. At en Misforstaaelse har bragt mig til ganske hemmeligt at gjøre en saadan Bemærkning, det skylder jeg Sandheden at sige, men jeg gjør Dem herved min Afbigt derfor.

De gjør nogle Bemærkninger om det Urigtige, absolut Forkastelige i Stræben efter ydre Magt og Anseelse for den, der virker i Videnskabens Tjeneste, men skynder Dem at tilføie, at det ikke er en avis au lecteur.¹¹³ Jeg er imidlertid ikke saa skyldfri i den Retning, som De synes at antage; jeg tilstaar det – det vil sige for Dem. Da Zoologien kun var min Attraa og mit Maal, er forfængelige Forestillinger ikke kommet indenfor min Anelse – ja jeg troer, jeg kan sige Anelse. Men nu!

Skal jeg finde det taaleligt at offere mig til Skovene, saa kan det kun være under den Forudsætning, at jeg kan udrette Noget, og skal jeg udrette Noget, saa maa jeg være i Besiddelse af de ydre Midler dertil. De seer kjære Professor

---

¹¹² Krøyer blev i 1869 afskediget fra Zoologisk Museum på grund af lang tids sygdom, og skandinaviske zoologer gik i den forbindelse sammen om at få udført en medalje med hans portræt, der skulle overrækkes Krøyer som vidnesbyrd om hans store indsats for zoologien, men han døde i februar 1870, inden overrækkelsen.

¹¹³ ”Advarsel til læseren”.

Schiødte, at hvad jeg har tabt ved Zoologien er ikke alene min Ungdoms Kjærlighed, men ogsaa en Deel af mig selv. Naa! Jeg føler mig dog forvisset om, at jeg ikke vil komme i Fristelse for at stræbe videre end til at naa, hvad mine Beskjæftigelser kræver.

Jeg tænker ofte, at det maaske vilde være heldigt for mig, om jeg gjorde en umaadelig Fiasko i den saakaldte Forstvidenskab, saa vare dermed al Følelse om Forpligtelse og alle Krav afviste. – Goethe har flere Steder i ”Aus meinem Leben”, dersom jeg minder ret, udtalt det som en Overbevisning eller Livserfaring, at hvad man i Ungdommen føler sig stærkt og kraftigt tilskyndet til at arbeide for, det faar man udrettet i en senere Alder, trods alle Diger og Strømme, som Livet kan kaste ind mellem Manden og hans Trang; - jeg skal ikke nægte, det var ganske heldigt om han havde Ret; men jeg har en vis Mistanke om, at Goethe ikke var fri for nogen Eensidighed hidrørende derfra, at han uddrog sine Erfaringer at et ualmindeligt lykkeligt og begunstiget Liv.

Jeg havde meget Lyst til at tale med Dem om de Ideer, der mest have beskjæftiget mig under mit Ophold her i Paris, men de ere for vidtløftige til at behandle i et Brev, og jeg glæder mig til at gjøre dem til Gjenstand for en Samtale med Dem, naar jeg engang kommer Hjem. Det er Forestillinger og Anskuelser der ere hentede fra to tilsyneladende meget forskjellige Sfærer, Naturvidenskabernes og Statsoeconomiens. Men Svælget er endnu ikke saa stort; Statsvidenskabens har i Virkeligheden aldeles Naturvidenskabens Methode, den af exacte Undersøgelser over bestaaende Forhold at uddrage endelige Resultater gennem Slutning ved Analogi. De vilde imidlertid føre for vidt at nedskrive hvad jeg kunde have at sige om disse to Videnskabsgrenes resultater; men kunde jeg afædske Dem Deres Anskuelse om Darwin ved at sige Dem,

at jeg ved at Gjennemgaa hans Arbeide ret omhyggeligt er bleven stærkt grebet af hans Anskuelse, saa vilde jeg ikke være utilfreds.

De maa imidlertid ikke troe, at jeg er blevet Darwinist i Ordets Tydske Betydning. Jeg mindes ikke at have seet en alvorlig Mands paa et helt Livs Arbeide grundede videnskabelige Anskuelse værre persifleret¹¹⁴ af selvvalgte Disciple, end Darwins hos adskillige Tydske, som jeg har stødt paa; men seer man bort fra de antividenskabelige Excentriciteter, som han har givet Anledning til, og holder sig til Manden selv, saa forekommer det mig, at saavel han som hans Arbeider fortjene den største Opmærksomhed, og jeg forstaar ikke ret, at vort naturvidenskabelige Samfund hjemme er forbleven saa uberørt af Darwinismen i dens videnskabelige Form. Hvilke Consequentser man saa end vil drage deraf, saa er hans Studier over ”the struggle for life” overordentlig værdifulde – saa forekommer det mig – og have aabnet mit Øie for en Mængde vigtige Forhold, som jeg kun kjendte tidligere i Form af usikre Forestillinger, eller hvorom jeg var aldeles uvidende.

Min henvendelse til Dem er denne Gang bleven saa lang, at jeg maa gjøre Dem Undskyldning derfor; den var dog bleven endnu længere, naar jeg havde kunnet følge min Lyst.

Jeg byder Dem altsaa Farvel for denne Gang, idet jeg beder Dem besørge mange hjertelige Hilsener til Deres Familie og til den Kreds, der samles hos Dem, og som jeg regner det for en Lykke at høre hjemme i.

Deres ærbødige og inderligt hengivne PEMüller

---

¹¹⁴ ☉: forhånet.

23. Müller til Schiødte 10.4.1870

Paris 10de April 1870

Kjære Hr. Professor!

Tillad mig kun nogle Bemærkninger i dag i Anledning at et Introduktionskort til Dem, som jeg gav en Franskmand for nogle Dage siden. Hos Embryologen M. Balbiani,¹¹⁵ der har vist mig megen Forekommenhed, traf jeg en Dag ved Middag i Anledning af mig, M. Reboul,¹¹⁶ en Ven af Balbiani. Han reiser snart eller er allerede afreist mod Nord for at besøge de tre skandinaviske Lande. Balbiani lagde mig det saa nær, at hans Ven ønskede nogle Introduktionskort til Kjøbenhavn, at jeg ikke kunde undgaae uden Uhfølighed at give ham nogle; blandt de tre jeg skrev var et til Dem.

Jeg haaber ikke at De tager mig denne Frihed ilde op, finder de Dem ikke oplagt til at honorere denne Vexel, som jeg har vovet at drage paa Deres Velvillie, saa vil De jo letteligen finde Midler til at undgaae det, saameget mere som Introduktionskortet kun giver Overbringeren Udsigt til at see Museet under deres Anvisning, og giver ham Haab om Adresser til andre Folk, der kunde være ham til Nytte, dersom han ønsker at gjøre sg bekjendt med Et og Andet, der ligger indenfor Deres Interesse. Jeg haaber saaledes, at jeg ikke har begaaet nogen Indiscretion ved at henvise ham til Dem.

Jeg forlader i morgen Paris for at drage mod Nord. Jeg længes efter atter at skrive Dem til, men vil neppe finde det fornødne Otium i de første Uger; men fra Holland eller

---

¹¹⁵ Édouard-Gérard Balbiani (1823-99), fransk embryolog.

¹¹⁶ Uidentificeret.

Hannover faer De atter en længere Hilsen fra Deres
ærbødigst hengivne

PEMüller

24. Schiødte til Müller 18.6.1870

Dresden 1 Stradt Rom N° 191

d. 18 Juni 1870

Kjære Müller

Jeg bliver her et Par Dage og haaber da, at De vil kunne indrette det saaledes, at jeg kan faae lidt godt af Deres Selskab. Jeg kan ganske føie mig efter deres Lejlighed baade hvad Tiden angaaer her og eventuelt i Tharand.

Deres hengivne

Schiødte

Adress:

Mr.P.E.M.

chez Mmes Cotta¹¹⁷ à Tharand

I juli 1870 udbrød der krig mellem Tyskland og Frankrig, hvilket foranledigede Müller til at vende hjem til Danmark før planlagt.

---

¹¹⁷ Svigerdatter af Heinrich Cotta (1763-1844), der i 1811 grundlagde Forstakademiet i Tharand.

25. Schiødte til Müller 2.3.1871

Kjære Müller.

Jeg finder Stykket¹¹⁸ heelt igjennem saa herligt – saa klart og rigt tænkt, saa passelig for Øjemedet og saa vel fremsat – at jeg aldeles ingen Indvending af nogen Betydning ved at komme med. Det Eeneste maatte være, at der – efter min Smag, thi det er kun en Smagssag – hist og her ved Overgangene mellem Udviklingens forskjellige Led kunde vælges Udtryk som bedre præciserede baade Sammenhæng og Modsætninger; det er altid paa saadanne Punkter, at man mest er udsat for at blive misforstaaer. Men Ændringerne vilde i alt Fald blive saa ubetydelige i Omfang, at de bedre kunde tages under Overveielse ved Correcturen, naar Arbeidet kommer i Trykken.

2/3 71   Deres hengivne
Schiødte

---

¹¹⁸ Formentlig afsnit af disputatsen Iagttagelser over nogle Siphonophorer.

26. Müller til Schiødte 2.4.1871

Kjære Hr. Professor!

De erindrer maaske, at jeg engang i Vinter skrev til Mr Claparède om mine Iagttagelser over Siphonophorer-Æggets Befrugtning og spurgte ham om hans Mening angaaende deres Værd. I dag modtog jeg indlagte Brev fra ham, som jeg personligt havde bragt Dem, for at De kunde see denne ulykkelige Invalids Tilstand, dersom jeg ikke ved min Afreise til Sverrig i dag kl. 2 var forhindret derfra. De vil af Brevet ikke alene see, hvorledes Claparède har det, men ogsaa at Metschnikou¹¹⁹ er i Færd med at publicere sine Iagttagelser over den samme Gjenstand, som mine angaar. Jeg anser det under disse Omstændigheder for hensigtsmæssigt at opgive alle Planer om Disputats, og at udgive mine Undersøgelser, som de ere, og det saa hurtigt som Deres Tidsskrifts Tarv tillader det. Dersom det derfor ikke volder Dem formegen Forstyrrelse vilde jeg være Dem erkjendtlig for, at De, ved at skynde paa Løvendals Arbejde med min Tavle, og ved at indrømme mig Plads i Tidsskriftet snarest muligt, vilde sætte mig i Stand til at lade mit lille allerede lange gjemte Product see trykt før dets mægtigere Rival som Hr Metschnikou lader fremkomme. - Undskyld disse hastige Linier; jeg er i Færd med at pakke min Kuffert; om 8-10 Dage seer De mig igjen.

Der ærbødigst hengivne

PEMüller

2 April 1871

---

¹¹⁹ Ilya Ilyich Mechnikov (1845- 1916), russisk zoolog.

27. Schiødte til Müller 19.5.1871

---

d. 19 Mai 1871

Kjære Müller

Jeg har igjen i Nat havt et meget slemt Anfald af min Forkjølelseshoste og saa godt som ikke været i Seng, og i dag er jeg helt elendig af Hoste og Hovedpine, hvorfor der er sendt Afbud til dem, vi ellers vilde have seet hos os til Middag i Anledning af, at det i dag er min Kones Fødselsdag.¹²⁰ Men ret nu havde jeg Bud paa Museet for at høre, om der laae Sager, der skulde expederes, og man bragte mig da en Tilsigelsesseddel til et Facultetsmøde i dag kl. 2.

Jeg beder Dem være forsikret om, at kun den haardeste Nødvendighed vilde kunne holde mig fra et Møde, hvor nogen Sag kommer for, som angaar Deres Interesse;¹²¹ men jeg i dag ikke kunne gjøre Dem mindste Nytte, thi er man enig, saa behøves min Stemme ikke, og i modsat Fald maatte jeg tale udførlig, men jeg kan ikke sige en snes Ord, før jeg faaer et voldsomt Anfald af Hoste, og mit Hoved er som om alt løb rundt for mig. Jeg kan ikke sige Dem, hvor ilde jeg er tilmode i denne Anledning, men har nu kun tilbage den Trøst at dvæle ved Tanken om, hvor godt Deres Sag i det hele staaer.

Deres hengivne

Schiødte

---

¹²⁰ Maria Hellmann (1821-1905).

¹²¹ Fakultetsmødet tillod Müller at disputere uden forud at have taget magistergraden, Universitetets Aarsskrift 1864-71, s. 436.

28. Müller til Schiødte 19.5.1871

Torsdag Aften 19. Mai

Kjær Hr. Professor.

Inden De gaaer til Thiele, beder jeg Dem modtage følgende Bemærkninger. Alt vel overveiet, vil det være uhensigtsmæssigt, at jeg stiller mig det Maal at komme til at disputere inden Sommerferien; thi der er hundrede Sandsynligheder mod een for, at det ikke naaes; jeg troer det derfor heldigst, at jeg nøies med at faa Afhandlingen vedtaget inden Sommerferien, saa at Disputatsen kan finde Sted umiddelbart efter denne. Under disse Omstændigheder vil jeg henstille til Dem, om De maatte finde det nødvendigt at lade min Afhandling komme før end Fischers og Collins,¹²² eller om det ikke vilde være tilstrækkeligt kun at paaskynde deres Trykning.

Deres ærbødige PEMüller

---

¹²² Müllers siphonophor-afhandling kom i 3. hæfte af Naturhistorisk Tidsskrifts 3. række, 7. bind sammen med Jonas Collins' "Bemærkninger i Anledning af en kritik over »Danmarks Frøer og Tudser" (påbrgyndt i 2. hæfte), mens Fischers "Anden Fortsættelse af Iagttagelser over Danmarks Fugle" først kom i 8. bind.

29. Schiødte til Müller 23.5.1871

Kjære Müller

Jeg har nu faaet Thiele – efter nogen Vaklen – til at give et bestemt Løfte om, at Deres Afh. skal være aldeles færdig trykt til 1ste Juli. Men herved er at mærke, at han stiller disse Betingelser: 1) Manuskrt. maa indleveres snarest mueligt (da 7de Binds 1. Ms. sidste Ord er udsat i dag, hvorefter Sætningen af Deres MS strax maa begynde), 2) Der maa ingen Forandringer eller Tilsætninger finde Sted under Correcturen, selvfølgelig mindre Rettelser i Stil og Udtryk undtagne. – De bedes derfor uden Forhaling at gennemløbe Deres MS for sidste Gang og snarest mueligt at indlevere til Trykkeriet.

23/5 71 Deres Schiødte

Hr. Cand. P. E. Müller

Hen over sommeren 1871 trykte Thieles Bogtrykkeri afhandlingen om de siphonophorer, som Müller havde studeret i Napoli-bugten, den 29. september blev den antaget til forsvar for den filosofiske doktorgrad (en selvstændig naturvidenskabelig grad indførtes først i 1977), og det fandt sted den 2. december med Steenstrup og Schiødte som opponenter. Efterfølgende fik Müller understøttelse fra det Smithske Stipendium for Viderekomne til sine fortsatte studier, men den forventede ledige stilling ved Landbohøjskolen lod vente på sig, og det var stærkt begrænset, hvor mange naturhistoriske forskerstillinger, der overhovedet fandtes.

---

30. Schiødte til Müller 8.2.1872

Kjære Müller

Gouverneuren paa vore vestindiske Øer, Khrre Bille,¹²³ har tilskrevet Finantsministeren et confidentielt Brev, hvori han søger at godtgjøre det hensigtsmæssige – videnskabeligt og politisk – i at der paa St. Thomas oprettes et naturvidensk. Institut bestyret af een eller to yngre danske Naturforskere, til Udforskning af Forholdene i Havet m.m. Bille siger ikke udtrykkelig, men lægger heller ikke Skjul paa, at Ideen er instigeret ved Agassiz's¹²⁴ nylige Besøg paa den store vidensk. Reise, som De jo sagtens har hørt noget om, for at undersøge Havbundens Dyreverden m.m. Han fortæller, at Ag. mellem St. Thomas og St. Croix har foretaget Skrabninger indtil 2000 Favnes Dybde, og at A. har sagt, at han ingensteds paa en saa begrændset Strækning Havbund har havt et saa betydelige Udbytte osv. Da Bille ikke veed ret Besked med slige Sager, har han, som det hedder i Skrivelsen til Finantsmin., først villet føle sig for.

Et saadant Institut er ham meget magtpaaliggende; det vilde nu, da de polit. og Handelsforholdene gaae nedad Bakke for Øerne, kunne blive af stor Betydning; vel har man i de Kbhvnske Museer meget derfra, men kun ved Dilettanter, et af en Fagmand bestyret Institut vilde kunne blive af en ganske anden Art; Udbyttet af Samlingerne kunde deels gaae til Kbhvn, deels blive i Instituttet; B. spørger, om der ikke af nogen til vidensk. Formaal henlagt Fond i Danmark kunde blive Raad til Gager; Local osv. kunde Communen paa St.

---

¹²³ Frantz Ernst Bille (1832-1918), midlertidig dansk guvernør på de dansk vestindiske øer 1871-72.

¹²⁴ Jean Louis Rodolphe Agassiz (1807-73), fransk palæolog.

Thomas præstere, gik Sagen vel, ogsaa senere Penge; Regjeringen derovre vilde kunne tilbyde al Slags Lettelse osv. osv. B. er aabenbart stærkt opsat paa Tingen; Brevet er udførligt, meget varmt.

Det er, som sagt, tydeligt, at Agassiz har givet Ideen, og man vil derfor, om man finde det Umagen værd, ikke finde det vanskeligt herhjemme at fastholde, at Zoologien, navnlig Marin-Zoologien er det, Sagen dreier og bør dreie sig om. Fenger¹²⁵ har sendt Skrivelsen til Cultusmin., dette atter til Betænkning af det naturvidensk. Facultet. Mange vide altsaa nu noget om Sagen, men alligevel beder jeg Dem at holde reen Mund, undtagen til Jon. Collin. Men han er jo allerede engageret herhjemme paa anden Maade og vil sagtens for længere Tid ikke tænke paa at forlade sine Forældre, der ere saa haardt prøvede i denne Tid. Men De selv?? Kom og tal med mig derom, jeg tilraader Intet, men efter Omstændighederne bliver De vel den Eneste herhjemme for Øieblikket, om hvem der kunde blive Tale, hvis det Andet trækker i Langdrag. Det er ikke ilde at have to Strengte til sin Bue. Men vi maae tale udførligt derom.

I stor Hast Deres Schiødte

---

¹²⁵ Carl Emil Fenger (1814-84), læge, politiker, finansminister og i to omgange direktør for Landbohøjskolen.

I løbet af 1872 begyndte Landbohøjskolens og ministeriets kabale, som gik ud på at erstatte J.F. Hansen med yngre kræfter, så småt at gå op, og ved juletid samme år modtog Müller besked om sin ansættelse som forstdocent fra 1. januar 1873 at regne.

---

31. Müller til Schiødte 1.1.1873

Kjære Hr. Professor,

Da jeg for henved tre aar siden belavede mig paa at forlade Paris, søgte jeg efter en eller anden lille Gjenstand, som jeg kunde bringe hjem med til Dem, paa samme Maade som jeg bragte Smaaerindringer hjem med til Andre, som jeg følte mig nært knyttet til. Fra et Vindue i Passage d'Orleans kiggede en af de sidste Aftenener medfølgende lille Bronzehoved ud paa mig; 'en Buste af Cuvier¹²⁶ vil Prof. Schiødte maaske nok synes om' tænkte jeg, bortførte den derfor og pakkede den ind tilligemed andre Sager, der gik direkte til Danmark, medens jeg selv reiste videre. Et halvt Aar senere aabnede jeg min Kasse fra Paris, og Bronzebusten kom ogsaa frem; men jeg saa den med Mishag igjen; thi jeg fandt den nu saa uskjøn, at jeg ærgerlig svøbte den ind i sin Emballage og gemte den paa Bunden af mit Chatol. Halvtredie Aar har den staaet der; om end Alderen ikke har taget paa den, saa er paa den anden Side Busten heller ikke bleven Skjønnere i den Tid, saa lidt som mit Blik er bleven mindre kritisk, og det kan under disse Omstændigheder forundre Dem, at jeg dig i dag vil bede Dem modtage den.

Det kommer deraf, at den har forandret Bestemmelse; jeg bragte den med fra Paris i den Tanke, at denne Erindring om Deres "unge Ven" og Elev turde finde en Plads f.eks. paa deres Skrivebord eller et lignende Sted, hvor Deres Øie jevnlige faldt hen; nu derimod er den bestemt til at staae paa Toppen af en Reol eller i en eller anden halvvinkel Krog, hvis Lys den nok kan taale, og hvor Deres Blik kun en

---

¹²⁶ Baron Georges Léopold Chrétien Frédéric Dagobert Cuvier (1769-1832), fransk zoolog.

sjelden Gang møder den; her skal den tjene til engang imellem at minde Dem om en fordums Elev.

At jeg netop i dag beder Dem modtage denne lille Erindring hidrører derfra, at det er Dagen, paa hvilken mange af mine Venner og Velyndere flage med alle Vimpler, fordi Deres Ven og Deres Protege tiltræder en kjon og anseet Stilling, medens han selv har Nød med at skjule sin Bevægelse og Smerte ved at forlade et Fag, der har udgjort hans Lykke og Haab. Kun altfor ofte springer Tanken, der søger Trøst, et Par Aar ud i Fremtiden og bygger og bygger – dog det faaer Ingen at vide, før jeg veed, om Phantasus har Spor af Soliditet i sit Væsen. Men ofte gaaer ogsaa Tanken tilbage og glæder sig over de faae lykkelige Arbeidsaar, da jeg kaldte Zoologien min Videnskab, og da jeg boede med den. Til disse vil Erindringen om Dem, kjære Hr. Professor, altid være fast knyttet, og jeg kan ikke i Dag tage Afsked med den Periode af mit Liv, som nu er sluttet, uden at sende Dem en varm og oprigtig Tak, for hvad De har været for mig.

Jeg har en smertelig Fornemmelse af, at Forholdene allerede have omgivet Dem med noget Fremmed; det kan maaske ikke være anderledes; men hvad jeg ønsker at sige Dem, inden der udvikler sig endnu mere af den Slags, det er, at saafremt de forundes mig at arbeide hæderligt i en eller anden Idees eller Videnskabs Tjeneste, saa skyldes det for en meget væsentlig Del de Forudsætninger, jeg erhvervede, da jeg studerede Zoologi, og da De var min Lærer. Jeg er Dem oprigtig og inderligt taknemmelig herfor og vil altid vedblive at være det.

Deres ærbødige og hengivne

PEMüller

32. Schiødte til Müller 2.1.1873

Kjære Müller

Jeg har med stor Fornøielse modtaget den smukke Nytaars-gave, De bragte igaar. Men som nogen Afskedsgave betragter jeg den rigtignok ikke. Thi om vi end ikke mere kjæmpe Side om Side i samme Phalanx, saa bliver det dog i samme Regiment og under den gamle Fane. Noget andet "Fremmed" vil der med min gode Villie aldrig komme imellem os.

Mine bedste Ønsker ville altid følge Dem

Deres som altid før

Hengivne Ven Schiødte

2/1 73

33. Müller til Schiødte 30.6.1873

Kjære Hr. Professor,

Jeg sender Dem herved den omtalte Fortegnelse¹²⁷ med Undskyldning for det uskjønne Manuscript. Det forekom mig nemlig ikke at være galt nok til at lønne en kjedelig Reenskrivning.

Deres ærb. hengivne PEMüller

Hr. Prof. Schiødte

---

¹²⁷ Uvist hvilken.

34. Müller til Schiødte 9.5.1874

Kjære Professor Schiødte,

Siden De begyndte at regne mig med til Kredsen af Deres ”unge Venner”, har De taget saa varmt Deel i, hvad der hændte mig, at det sikkert vil glæde Dem at erfare, at jeg har havt den Lykke at blive forlovet med Frøken Augusta Thiele, Datter af Etatsraad T.,¹²⁸ Secretair ved Kunstacademiet osv. Min Svigerfaders Svaghed, min Travlhed og vor begges Smag har gjort det ønskeligt, at lade denne Tildragelse gaae saa stille hen som mueligt.

Vi gjøre aldeles ingen Besøg, før min Veninde om en halv Snees Dage reiser paa Landet, hvor hun paa faa korte Afbrydelser nær tilbringer Tiden til henad Efteraaret, da vi haabe at kunne holde Bryllup. Ikke destomindre længes jeg naturligvis efter, at min faderlige Ven og Lærer skal blive bekendt med min yndige unge Brud, og jeg haaber nok, at jeg engang i Sommerens Løb kan faae dette ønske Opfyldt. – Da vi ikke sende formelle Underretninger Omkring, beder jeg Dem leilighedsvis fortælle om min Lykke til de af vore fælles Venner og Bekjendte, som følge min Færd med Venlighed, saaledes navnlig til Dr. Bergh, Benzons¹²⁹ o.A.

Deres ærbødigst hengivne

PEMüller

---

¹²⁸ Müller blev gift med Augusta Sophie T. (1851-1928), datter af Just Mathias T. (1795-1874), dansk folkemindesamler og kunsthistoriker, den 10. oktober 1874.

¹²⁹ Edvard Benzon (1820-75), konsul, Schiødtes tidligere elev og gode ven.

35. Müller til Schiødte udat. 1875

Kjære Hr. Professor,

En voldsom Forkjølelse, der gjør mig uskikket til Alt og har bundet mig til Sengen og Stuen i et Par Dage, vil sandsynligvis forhindre mig i, i morgen at fungere som Censor i Zoologi.¹³⁰ Der er meddelt Directeuren Underretning om mit Forhold.

Deres ærb. heng. PEMüller

Efter sin ansættelse som forstdocent betragtede Müller det som sit ansvar at udbrede kendskab til det videnskabelige grundlag for skovbrug til landets praktikere, og med det formål tog han initiativ til udgivelse af Tidsskrift for Skovbrug, i hvis første bind fra 1876 Schiødtes artikel om "Insekterne og Mulddannelsen" udgør det første bidrag.

---

¹³⁰ Schiødte fortsatte indtil 1883 som zoologilærer ved Landbohøjskolen, og for de skovbrugsstuderende var Müller censor.

36. Müller til Schiødte 17.7.1875

Sorøe 17 Juli 1875.

Kjære Hr. Professor,

Da jeg sidst talte med Dem, gav De mig nogen Udsigt til at erholde Deres Afhandling engang i Løbet af Juli Maaned. Er der ikke senere kommet noget i Veien for at gjøre Afhandlingen færdig, og kan jeg altsaa haabe at modtage den i Løbet af en fjorten Dages Tid, saa beder jeg Dem sende den til ”M ...osv. Sorøe”.

Efter at have tilbragt en tre Uger i Nordsjælland og Jylland, flyttede jeg igen herud med min Kone og vor lille Husstand, der for en Maaned residerer i en evacueret Adjunctbolig. Jeg skal i Løbet af denne Tid lede de Studerendes praktiske Øvelser i Skovene her omkring, en ny Indretning, at hvilken jeg venter mig Udbytte baade for mig og for de Studerende. Her er friskt og prægtigt, og jeg har saa meget Tid til min Disposition, at jeg kan faae en Deel bestilt. Det er den første Sommerferie – jeg troer i 15 Aar – som jeg tilbringer uden Microskop; saavidt kan det komme med et Menneske!

Med mine bedste Ønsker for Deres Sommerudflugt, som vel atter gjælder Middelfart, og med de venligste Hilsener fra min Kone til Dem og deres Familie er jeg

Deres ærbødigst hengivne

PEMüller

37. Müller til Schiødte 16.9.1875

Torsdagen den 16de Septb. 1875

Kjære Professor Schiødte,

Da vi sidste talte sammen om den Afhandling, De med saa megen Venlighed har lovet mig til første Hæfte af ”Tidsskrift for Skovbrug”, gav De mig Lov til at fornye min Forespørgsel om fjorten Dage. Igaar udløb denne Frist, og jeg tillader mig derfor nu at spørge Dem, om De troer at kunne faae Afhandlingen færdig i Løbet af den nærmeste Tid; den yderste Termin for Trykningen nærmer sig med stærke Skridt.

Jeg sender Dem dette Spørgsmaal skriftligt, da jeg er bange for at trætte Dem med en fornyet mundtlig Henvendelse.

Deres ærbødigst hengivne

PEMüller

38. Müller til Schiødte 21.9.1875

21/9 75.

Tak, kjære Hr. Professor

Først Tak fordi De med Deres Navn har villet støtte Deres Lærling i Videnskabelighed, Litterair Sands og Kritik paa hans begyndende nye Vei til at anvende Noget at det lærte i den Krog af Livet, hvor han er bleven skyllet hen.

Dernæst Tak fordi De har villet beskjæftige Dem med et opgivet Æmne. Det er den største Byrde ved det Arbeide, som Folk i min Stilling have, for dem der arbeide med Videnskabernes Anvendelse, at vi ikke faae Lov til at vælge vore Opgaver; Praxis stiller os dem.

Jeg er glad over Deres livfulde, malende Skildring; den vil læses med Interesse, aabne Øinene og opmuntre til Under-søgelse.

Vedlagt nogle Forslag.

Deres ærbødigst hengivne PEMüller.

Torsdag Eftermiddag forsøger jeg at træffe Dem for at takke Dem mundtligt og tale med Dem om de medfølgende Bemærkninger. PEM.

39. Müller til Schiødte 4.12.1875

4/12 75

Kjære Hr. Professor,

Tak for deres udmærket venlige Brev. Uagtet det Factum, at mine zoologiske Arbejder ere optagne i ”Naturhistorisk Tidsskrift” jo rigtignok kunde meddeles med andre Ord end dem, De bruger, saa takker jeg Dem i ethvert Fald for den Venlighed, der ligger til Grund for dem, og for det særegne Forhold, hvori De med det Samme stiller Dem til ”Tidsskrift for Skovbrug”.

Baade før og efter at jeg saa Dem paa en saa venskabelige Maade træde udenfor ”Tidsskriftets Regler” har det været min Agt at besøge Dem og takke Dem, fordi De har villet aabne dets Spalter. Men Arbejde og Forkjølelse samt andre Baand have forhindret det og ville forhindre det endnu et Par Dage.

Deres ærbødige og hengivne PEMüller

40. Schiødte til Müller 24.3.1879

Tak for Afhandlingen,¹³¹ Kjære Müller, og til Lykke med at De har faaet Deres Standpunkt anstændigt restitueret. Jeg har gjennemløbet den med Fornøielse og lært adskillige tekniske Udtryk, som før var mig ubekjendte. Dette deilige Fransk! Og jeg synes, at Sproget deri er bedre end i det meste, man ellers seer herhjemme paa dette glorieuse Tungemaal.

Deres Schiødte 24/3 79

Og saa er De saa loyal og saa beskeden! Maaske lidt for meget det Sidste.

---

¹³¹ Les forêts en Danemark, Revue des Eaux et Forêts 18, s. 49-70.

41. Müller til Schiødte 26.5.1879

25, Gl. Kongevei. Kjøbenhavn. 26 Mai 1879

Kjære Professor Schiødte,

Jeg har faaet Directurens Tilladelse til at afholde min praktiske Øvelsestour med de Forststuderende i August Maaned, dersom miine ærede Collegaer ville finde dem i at begynde deres Forelæsninger for de ældre Studerende den 1ste September i Stedet for den 23de August. For Deres Vedkommende er det, saavidt jeg veed, kun én Time, at Deres Forelæsning derved bliver rykket frem i Tiden, og jeg tør vel derfor nok haabe, at De vil bringe mig dette Offer, dersom det er dem nogenledes muligt, da flere sammenstødende Omstændigheder gjør det saare ønskeligt for mig at kunne henlægge Øvelsen til den Tid. Da Afgjørelsen skal træffes i disse Dage, og jeg er saa ophængt, at jeg vanskeligt kan komme hen til Dem, tør jeg maaske bede Dem om et Par Linier til Svar.

Deres ærb. hengivne

PEMüller

42. Müller til Schiødte 9.4.1880.

25, Gl. Kongevei. 9 April 80

Kjære Professor Schiødte,

Som jeg meddelte Dem i Dag vil jeg, forinden næste Examen skal afholdes, altsaa til Efteraaret, gjøre hvad jeg kan for at blive fri for Samarbeidet med Læge Bendz,¹³² og jeg troer det er rigtigst, for at undgaae Forhandlinger herom i Lærerraadet, i Forveien skriftligt at meddele Directeuren mit Ønske.

Da der imidlertid er et halvt Aar til den Tid, og jeg er bange for at glemme nogle Enkeltheder i denne Sag, har jeg allerede nu skrevet Concepten til mit Brev; denne kan da ligge roligt indtil September.

Jeg tillader mig imidlertid herved at sende Dem den med den Anmodning, at De vil gjøre mig den Tjeneste at læse den igjennem og sige mig, om min Hukommelse i noget Punkt har bedraget mig, saa at mine Bemærkninger ikke komme til at stemme med de factiske Forhold.

Deres ærbødigst hegivne

PEMüller

---

¹³² Viggo Bendz (1839-97), praktiserende læge.

En søn af den nationalliberale politiker og matematikprofessor ved universitetet, Adolph Steen (1816-86), der i universitetspolitisk henseende hørte til Steenstrups "parti", var skovbrugselev ved Landbohøjskolen. Det gav Steen anledning til i november 1880 at indgive en klage over Schiødtes undervisning til højskolens kollegiale Undervisningsråd. Dette udbad sig derfor udtalelser fra de to censorer i zoologi, lægen Viggo Bendz, hvis far havde været med til at oprette højskolen, og forstdocent P.E. Müller.

---

43. Schiødte til Müller og Bendz

31.1.1881¹³³

Privat. Dhrr. Dr. P.E. Müller og prakt. Læge V. Bendz

Da jeg selv er meget utilfreds med at have maattet anvende saa lang Tid paa medfølgende Sag, fortænker jeg ikke de to ærede Censorer i, at den ogsaa kommer Dem paatværs. Men Sagen er dog saa vigtig, baade for Dem, for mig, for Høiskolen og for visse Forhold i vor lille Vidensk. og Undervisningsverden, at jeg tør bede Dhr. om at overveie den omhyggeligt. I mit Udkast vil jeg gjerne gjøre Ændringer, hvis det maatte findes ønskeligt; i Formen er der nemlig ikke lagt sidste Haand derpaa, og Raad modtager jeg gjerne. Skulde en mundtlig Forklaring findes hensigtsmæssig, vil den vise sig kjærkommen. Doktor Bendz bedes desuden særlig have sin Opmærksomhed henvendt paa den Sammenligning med medic. Forber. Ex., som Klager involverer. I øvrigt venter jeg af DHR den Assistance, som vor mangeaarige venskabelige Samstemmen, saavidt jeg har forstaaet det, kan berettigede mig til at opnaae i denne Sag.

Dhrrs hengivne

Schiødte

31/1 81

---

¹³³ Efter koncept.

44. Müller til Schiødte 7.2.1881

25, Gl. Kongevei. Kjøbenhavn V. 7 Febr. 1881

Kjære Professor Schiødte,

Jeg er nu i Aften bleven færdig med min foreløbige Concept til mit Brev til Dem i Anledning af Steens Klage, og i Morgen skal jeg aflevere Sagerne til Bendz. Jeg vil dog gerne have dem tilbage igjen, forinden jeg affatter den endelige Redaction, og jeg skal en af Dagene enten sende Dem min første Concept eller søge Dem for at tale med Dem derom. Desværre er jeg for Øieblikket saa overlæsset med mange forskjellige Forretninger foruden mit daglige Arbeide, at jeg ikke kan expedere Historien hurtigt. Mit Indlæg er bleven altfor bredt, og det veed De, røber mangel paa Tid for den, der vil tage en Sag ordentligt.

Lad mig kun i Aften gjøre Dem opmærksom paa en mulig Feiltagelse. Mules¹³⁴ Karakterliste fra Universitetet gjælder de Kandidater, der have underkastet sig Examen i Zoologi, Rørdams¹³⁵ fra Landbohøiskolen derimod de Kandidater, der have bestaaet den hele Examen. Dette er neppe Størrelser, der kunne sammenlignes. Var det ikke bedst at faae Rørdam til at give Dem en Liste over alle de i de sidste 10 Aar givne Karakterer i Zoologi; denne Liste bliver dog neppe saa gunstig som den, De nu har.

Deres ærb. hengivne

PEMüller

---

¹³⁴ Universitetspedel Magnus Adser Mule (1822-1911).

¹³⁵ Georg Rørdam (1835-1917), fuldmægtig ved højskolens administration.

45. Müller til Schiødte 11.2.1881

25, Gl. Kongevei. V. 11 Febr. 1881

Kjære Professor Schiødte,

Jeg sender Dem herved min første Concept til Indlægget. Jeg ønsker selv at forbedre Form og Udvikling; men forinden jeg arbejder mere paa denne Sag, ønskede jeg dog at vide, om De havde nogen Indvending at gjøre mod Planen i og Formen for min Skrivelse. De veed, at vi ere ganske enige i Realiteten, og at jeg gjerne efter Evne bidrager til at skaffe Dem Opreisning, som De med Rette gjør Fordring paa, saa jeg vil i Alt rette mig efter Dem. Kun ligger det jo i Deres egen Interesse, at mine Bemærkninger ikke ere skrevne ”med paaholden Pen”; men indenfor de Grændser, som De rimeligvis selv ønsker for Originaliteten af min Skrivelse, modtager jeg gjerne deres Vink. – Løverdags eller Søndag Eftermiddag skal jeg komme til Dem for at høre Deres gode Bemærkninger.

Deres ærb. hengivne PEMüller

46. Müller til Schiødte 20.2.1881

25, Gl. Kongevei. V. 20 Febr. 1881

Kjære Professor Schiødte,

Det gaaer langsomt fra min Haand, da jeg i denne Tid er aldeles overlesset med Forretninger; men jeg skal ikke lade et disponibelt Øieblik gaae tabt for Tilendebringelsen af min Del af Arbeidet. Charakterstatistikken har voldt mig noget Bryderi; der var blandt andet flere Feil i Rørdams Uddrag af Protokollerne; men nu er Materialet samlet, og nu skal det ikke vare mange Dage, inden De hører nærmere fra mig. Iaften sender jeg Dem kun efter Opfordring et Forslag til den formelle Skrivelse til Censorerne. Naturligvis venter jeg at De foretager de Forandringer i den, som De finder passende. Skrivelsen bedes sendt direkte til Bendz; jeg kjen-der jo dens Indhold og behøver altsaa ikke at see den endelige Redaction.

Deres ærb. hengivne PEMüller

47. Müller til Schiødte 28.2.1881¹³⁶

Højtærede Hr. Professor.

Med Skrivelse af 31. Januar 1881 har De tilsendt mig den af Hr. Prof. A. Steen til Landbohøiskolens Undervisningsraad indgivne Klage over Undervisningen i Zoologi ved Højskolen tilligemed Deres Besvarelse af denne Skrivelse, for at jeg, som mangeaarig Censor ved Examen i dette Fag, kan faae Lejlighed til at udtale mig angaaende de i det nævnte Aktstykker paapegede formentlige Mangler. I den Anledning tillader jeg mig at sende Dem nedenstaaende Bemærkninger med Bemyndigelse for Dem til at benytte dem, saaledes som De finder for godt.

Det undrer mig aldeles ikke, hvad Hr. Professor Steens Skrivelse aabenbarer, at der har vist sig misfornøjede, til ungdommelig og umoden Kritik oplagte Elementer i Deres stærkt besøgte Auditorium, thi der gives vist neppe nogen akademisk Lærer med en saa lang Praxis som Deres, der ikke har mødt noget Lignende. De alvorlige og respektable blandt slige urolige Hoveder ere især saadanne, der have syslet lidt paa egen Haand med Faget, og som virkelig hist og her have nogen særlig Kjendskab til det, men som mangle Modenhed, Aandslivlighed og Lethed til at forstaae, at det Skema, i hvilket de nu engang er blevne indøvede, i andre Omgivelser bør modtage betydelige Modificationer, og som med ungdommelig Naivitet har hengivet sig til en bestemt Autoritet med den Tanke, at Alt, hvad der ikke er nøje Gjengivelse af den Fremstilling, er galt. Hænder det nu tilmed, at en saadan Anskuelse støttes udenfra – hvilket muligvis har været Til-

---

¹³⁶ Findes i pakken "Sager og Aktstykker" i NKS 1726, 2°.

fældet her - saa kan selv et saa bravt, pligtfølende og hæderligt, men ligesaavist umodent og uudviklet ungt Menneske som Hr. Forstcandidat A. Steen¹³⁷ komme til at høre til de Misfornøiedes Kred.

Jeg kan derfor, Hr. Professor, i det anførte Fænomen ligesaa lidt see noget Ualmindeligt, som Noget, der berører deres eller Højskolens Værdighed. Saavidt jeg ved, tæller Højskolens Annaler ikke faa Tilfælde af lignende Art.

For mig staaer det som noget Andet, som et Factum, der bør holdes ud fra hint, at Hr. Prof. A. Steen, en ældre, erfaren, akademisk Lærer, tager slige Misforstaaelser for gode Varer, og med en saa forbausende Kritikløshed, Hensynløshed og Mangel paa nærmere Kundskab saavel til Deres Forelæsninger som til Højskolens Undervisningsplan, tager Anledning af en ung Mands umodne Opfattelse til at rette en i flere Henseender graverende Klage imod en Lærer, hvis Undervisning efter mange Andres Mening hører til det fortrinligste af, hvad der præsteres paa Højskolen. Jeg finder det ganske i sin Orden, at De nedlægger en energisk Protest imod denne Adfærd, og jeg føler mig forvissat om, at Højskolens Undervisningsraad med Kraft vil støtte den.

I Deres Svar har De udførlig belyst de forskjellige Ankeposter. Jeg finder det derfor ufornuødent at gjentage en Drøftelse af Klagens Enkeltheder, men vil holde mig til deres Undervisning som Heelhed og meddele Dem det Indtryk, som en anden af Deres Elever, jeg selv, har modtaget af den.

De vil mindes, at jeg i en Aarrække, der nu ligger 15-20 Aar tilbage i Tiden, var en ivrig Tilhører saavel ved Deres som ved Professorerne Steenstrups og Reinharts Forelæsninger,

---

¹³⁷ Adolph Steen (1856-1911), forstkandidat 1880.

at jeg desuden har hørt flere Forelæsninger i Udlandet og i en Aarrække har beskæftiget mig med Zoologi som Hovedfag. Jeg tør derfor see med fuld saamegen Tillid paa det Indtryk, jeg har modtaget af Deres Undervisning, som paa Hr. Forstcandidat A. Steens, da jeg tilmed ved 8 Aars Censorvirksomhed ved Examen i Zoologi, i Almindelighed to Gange om Aaret, har haft Lejlighed til at opfriske Erindringerne fra Deres Forelæsninger. At jeg i de følgende Bemærkninger maa komme med Udtalelser, som efter almindelig god Smag ikke fremføres til en Mand, men kun om ham, beklager jeg; men De vil indsee, at det ifølge Sagens Natur ikke kand undgaaes.

Det er klart, at et elementært Skoleforedrag over en stor, højt udviklet Videnskab i Almindelighed hverken kan eller bør være et simpelt Excerpt, hvis Udførlighed maales efter det Antal Timer, der kan anvendes paa det, og der er vel kun een Mening om, at en slig Excerptfremstilling af en Videnskab er aldeles forfejlet for saadanne Fags Vedkommende, der fornemmelig skulle virke udviklende ved at skærpe Iagttagelsesevnen, Forstaaelsen af det Iagttagne og Forbindelsen mellem det saaledes Tilegnede fra forskjellige Omraader. Anderledes forholder det sig, naar der skal meddeles Eleven Grundtrækkene af en Videnskab til haandværksmæssig Anvendelse i Livet; saaledes tænker jeg mig, at Grundtrækkene i Matematikken – hvis høje Betydning som formelt Dannelsesmiddel jeg for øvrigt fuldt forstaaer – til Anvendelse ved Landmaalingsarbejde, forstlig Rentesregning o. desl. kunde gøres paa en skematisk for alle Klasser af Studerende næsten eens Maade, medens Undervisningen i almindelig Zoologi for Forstmændene, der ikke have synderlig med Dyr at gjøre, maa have det Formaal i Almindelighed

at uddanne deres Iagttagelsesevne og lære dem at forstaae Fænomenerne i Naturen.

Den, der kjende Noget til elementær Zoologi, vil ogsaa vide, at alle bedre didactiske Fremstillinger af dette Fag have lagt speciel Vægt paa en eller anden Side, som særlig kan tjene til Udvikling for den Klasse Studerende, den nærmest er bestemt for. De veed naturligvis fuldt saa godt som jeg, at man ved forskellige Højskoler og i forskellige Lande af mange forskellige Motiver snart benytter den ene, snart den anden Side af Zoologien, almindeligere taget til Indøvelse i naturvidenskabelig Methode og som Vehikel¹³⁸ for de generellere Opfattelser, som Læreren søger at bibringe Eleven. Mange Steder var idetmindste tidligere den comparative Anatomi Hovedæmnet, andre Steder Udviklingshistorien, atter andre Steder den formelle Systematik o.s.v. medens Rammen, hvori det Hele skødes ind, var et vist Maal af Kundskab til Dyreformerne.

Den, der ikke forstaaer, at Læreren bør have frit Valg til alt efter Elevernes Art og sine egne Tilbøjeligheder at foretrække snart den ene, snart den anden af slige Planer for Foredraget, kjender ikke Zoologien og har ikke Ret til at optræde som Kritiker ligeoverfor den zoologiske Undervisning.

Jeg skal ikke her udtale mig om, hvilken Methode der i Almindelighed er den bedste; de Sagkyndige ere som bekendt meget uenige i saa Henseende; men jeg vil kun omtale, hvilket Indtryk jeg har modtaget af Deres Maade at foredrage Zoologi paa.

---

¹³⁸ o: hjælpemiddel.

Det ejendommelige i Deres Fremstilling er den fremragende Vægt, som De lægger paa Forstaaelsen af det Formaalstjellige i de forskjellige Dyreskikkelsers Bygning, paa Forbindelse mellem Organets særegne Form og Dyrets Biologi, et Omraade, paa hvilket De ikke alene efter min, men ogsaa efter Andres Mening, har opnaaet et sandt Mesterskab, saavel i den Videnskabelige Produktion som i den populære Fremstilling. For at holde mig til denne sidste, mindes jeg, hvorledes dette er den Lede-Tanke i Deres Forelæsnings første Afsnit om de forskjellige Organers Udvikling fra de lavere til de højere Dyregrupper. Overalt er det ikke alene Udviklingen der pointeres, den rent morphologiske Forbindelse imellem de varierende Typer; men de enkelte Bygningsdeles stedse fuldkomnere Organisation sees ideligt i Hensigtsmæssighedsforhold eller Aarsagsforhold til andre Organers Fremskridt og til den hele Types Grundanlæg og særlige "Opgaver" i de Forhold, i hvilke de færdes. Ved den derpaa følgende Gjennemgang af de enkelte Dyregrupper er det atter, næst Typens Karakteristik, dens biologiske Tillem্পning til forskjellige Omgivelser, dens Udformning i Arter, hvis Ejendommeligheder søges forstaaet gennem vedholdende og planmæssige Sammenstilling af Organets eller Dyreformens særegne Skikkelse og dets særegne "Bestemmelse", dets Forhold til Omverdenen. Selvfølgelig giver enhver dygtig zoologisk Lærer noget heraf, men jeg har ikke mødt denne gennemgaaende Forstaaelse af Dyreform og Organet saaledes draget frem ved den elementære Undervisning i Zoologi og saa konsekvent gennemført som af Dem.

Det har altid forekommet mig, at dette Hovedpunkt i deres Forelæsnung paa Landbohøjskolen var særlig heldig valgt, netop for den Tilhørerkreds, som der mødte den, bestaer

næsten udelukkende af Folk, der skulle færdes i Naturen og hvis Jagttagelsesevne og Forstaaelse af, hvad der møder dem det først og fremest komme an paa at vække, og Deres Fremstilling omfatter da ogsaa fortrinsvis hjemlige Dyreskikkelser, ligesom Deres Methode bedst egner sig til at behandle dem, Medens man for nogle Arter af Studerende maaske med Held kunde lægge Hovedvægten paa den formelle, i det enkelte gaaende Morphologi og komparative Anatomi, for andre den speciele Systematik o.s.fr.¹³⁹, saa synes det mit at være et saare heldigt Program for de zoologiske Forelæsninger paa Landbohøjskolen, at disse Grene af Dyrelæren træde noget men i Baggrunden og at Hovedvægten lægges paa Forstaaelsen af Organer og Dyreformer, navnlig af dem der fremtidig kunne komme indenfor Elevernes Jagttagelseskreds.

Det er i Misforstaaelsen af denne Side af Deres Undervisning, at – saa forekommer det mig – Aarsagen ligger til den Klage, man har fundet det sømmeligt at rejse imod Dem. De søger ikke alene at give Tilhørerne et Pensum af Stof, men først og fremmest en Forstaaelse gennem et ualmindeligt livligt og aandfuldt Foredrag, ledsaget af talrige Demonstrationer og af oplysende skematiske Tegninger paa Auditoriets Tavle. Hele denne Undervisningsmaade egner sig imidlertid saare daarligt til at bindes af en Lærebog, saaledes som forlangt i Hr. Prof. Steens Skrivelse, og at det ikke er nødvendigt for Opnaaelsen af et godt Examensresultat, har Kontorets Meddelelse af de sidste 10 Aars Karakterer vist. Som Supplement hertil vedlægger jeg en af mig udført Revision af alle Karakterer, der ere givne paa Højskolen i de sidste 5 Aar ved Examina, ved hvilke der ogsaa finder Prøver

---

¹³⁹ ♂: og så fremdeles.

i Zoologi Sted, samt en fuldstændig Karakterliste for de Kandidater, der har faaet negative Karakterer i Zoologi.

Dette Bidrag vil vise ganske det Samme, som Kontorets Liste; det vil nemlig heraf fremgaae, at der i det nævnte Tidsrum, det i hvilket Hr. Prof. Steen formentlig har haft nærmere Forbindelse med Højskolen, ikke er givet flere negative karakterer i Zoologi end i andre Fag, og at de Examinander, der er blevne rejcerede i Zoologi, ogsaa i de andre Discipliner har hørt til den tarveligste Deel af Højskolens Elever. Det fremgaaer af alle disse Data, hvad der fuldkommen stemmer med mit Skjøn, at Hr. Prof. Steens Klage over, at Examinanderne formedelst Mangel af en Lærebog og Løshed og Modsigelser i Foredraget aldeles ikke vide, hvad de skulle kunne til Examen, er fuldstændig Grundløs.

Ogsaa det Ensidige i Fordringen om en Vejledning i Studiesamlingen lig den, der finder Sted i Universitetets Zoologiske Auditorium, hviler, bortset for øvrigt fra det praktisk umulige i at opfylde dette Forlangende, formedelst Mangel paa Plads og Assistance, paa en Misforstaaelse af Planen i Deres Foredrag. Naar man i Universitetets Zoologiske Auditorium, hvis fleste Besøgende er Medicinere og Provec-tiores¹⁴⁰, lægger væsentlig Vægt paa Morphologien og den komparative Osteologi for de højere Dyrs Vedkommende, og naar der til dette Program kræves Kjendskab til en større Række Former, specielt Kundskab til systematiske Mærker o.desl.¹⁴¹, saa kan Gjennemgang med den enkelte Elev, Haandtering af Gjenstandene o.desl. blive særdeles hensigtsmæssig her, uden at den derfor er nødvendig, hvor man

---

¹⁴⁰ ♂: ældre studerende.

¹⁴¹ ♂: og deslige.

lægger Hovedvægten paa andre Sider af Faget og benytter en mindre Række af Former til at illustrere den Idée, over hvilken Foredraget er bygget.

De berørte Ejendommeligheder i Deres Foredrag forsaavidt de har kunnet opfattes af en Tilhører som mig, bleve dog noget forskjelligt paaskjønnet af det store og brogede Auditorium, dengang jeg kjendte deres Undervisning. Denne undlod aldrig at rive de livligere Studerende med, meget almindeligt til den største Enthusiasme for dette Fag, der blev dem budt i en saa ualmindelig livlig og vækkende Form; og af de mange fra Højskolen udgaaede Forstkandidater, med hvilke jeg er kommet i Berøring senere, har jeg saa ofte hørt, at Undervisningen i Zoologi hørte til de bedste Erintringer fra deres Studieaar, at jeg oprigtig talt har troet, indtil Indleveringen af den omhandlede Klage, at der kun var én Mening om den – i ethvert Fald blandt dem, der virkelig kjendte den. Imidlertid maae jeg dog tilstaae for Dem, at jeg heller ikke har været uvidende om, at der hyppigt blandt de Studerende har hersket en vis Frygt for Examen i dette Fag, en Frygt, der ikke stod i rimeligt Forhold til Fagets Omfang. Denne Frygt har efter min Erfaring, først som Elev i to Elevklasser paa Landbohøjskolen, og senere som otteaarig Lærer, følgende Grund.

Undervisningen ved Landbohøjskolen er som bekjendt indrettet for unge Praktikere, der dels maa anvende saa kort Tid som muligt paa den theoretiske Uddannelse, dels ere meget uøvede i Kunsten at studere. Følgen af den knappe Tid og de mange daglige Forelæsninger og Øvelser er blandt Andet den, at man ved Højskolen ikke studerer, man læser til Examen, og da denne er stærkt udstykket, saa har man bestandig en prøve i nær Udsigt. Man læser til Examen fra den første til den sidste Dag. Dette Forhold kan have sine

praktiske Fordele, men det har ogsaa den store Mangel, at den Studerende kun undtagelsesvis kan hengive sig i rolig Sysselsættelse med noget Fag.

Under disse Forhold vilde altid de Discipliner, hvis Hovedformaal er almindelig human og naturvidenskabelig Udvikling, være dem, der opfattes forskjelligst af de Studerende. De livligere Personer ville under selve Foredraget modtage den Vækkelse og Forstaaelse, som er tilsigtet; de langsommere derimod, eller de, der ikke fra Begyndelsen have været rigtig med, eller som ikke kunne forstaae Ideen i Undervisningen, og som maaske have været vante til at modtage det samme Stof i en anden Skikkelse, ville under den endelige Forberedelse til Examen let faae Bevidstheden om, at der mangler noget at det, der fordres, uden at de vide, hvorledes de skulle faae det. Jeg kjender godt dette Forhold fra det Fag, som jeg selv docerer.

I et Hovedfag, der skal være Grundlaget for hele Livets praktiske Virksomhed, maa der ogsaa falde Partier, hvis Kjærne ikke er den givne Stofmasse, men en generellere Forstaaelse af Faget og dettes Forhold i forskjellige Retninger. Saadanne Afsnit kunne ikke tilfulde tilegnes ved en hastig Examenslæsning i en Bog; der hører til, naar Eleven ikke strax ”er med”, en rolig og omhyggelig Fordybelse i Opgaven, som Landbohøjskolens hele Undervisningsmaade – saa forekomer det mig – giver forholdsvis ringe Impuls til. Saaledes gaar det ogsaa med Zoologien og maa nødvendigvis gaae efter Stilen i og Planen for Deres Foredrag. Men der er vel neppe nogen Tvivl om, at en Undervisning, hvis Program passer fortrinligt for Formaalet med Elevklassens Udvikling, som udføres med overlegen Dygtighed, og som ikke kræver større Forudsætninger, end at Elevernes troligere og flittigere Halvdel i Almindelighed fuldkomment kan

følge med, ikke bør forandres, fordi den til Gjengæld falder noget vanskeligere for den Halvdel, der i et saa broget Auditorium udgjør den langsommere Portion af Tilhørerne.

Man kan jo meget let indrømme, at det vilde være behageligt for denne Deel af de Studerende at have en Lærebog; men denne vilde dog ikke kunne give Foredraget væsentlig vækkende og beaadende Elementer og – det har endnu vel aldrig været betragtet som tilstrækkelig Hjemmel for en solen¹⁴² Klage over en akademisk Lærer, at han benytter Foredraget med tilhørende Demonstrationer som eneste Læremiddel.

Jeg har troet, Hr. Professor, at disse almindelige Bemærkninger om Deres zoologiske Undervisning paa Landbohøjskolen og de Studerendes Forhold til den kunde have nogen Interesse som Supplement til Deres detaljerede Besvarelse af de i Hr. Prof. Steens Skrivelse anførte Anker. Om disses enkelte Punkter synes mig – forsaavidt de ikke beroer paa Misforstaaelser – at der kun lader sig sige, at det er ubestrideligt, at der kan følges andre Veje end de af Dem anvendte til at bibringe Kundskab i Zoologi; men det synes mig ligesaa ubestrideligt at være Lærerens Ret at vælge dem, som han anseer for de hensigtsmæssige. Jeg har derfor betragtet det som rigtigt at benytte den Lejlighed, De har givet mig til i Højskolens og Fagets Interesse at udtale mig i denne Sag, saaledes, at jeg alene har holdt mig til Undervisningen som Helhed.

Om min specielle Virksomhed som Censor ved Deres Examination har jeg saare lidt at tilføje. Jeg har aldrig ved Examensbordet mærket, at de Studerende ikke vidste, hvad

---

¹⁴² ♂: formel.

de kunde blive examineret i, ligesom De i vore talrige Censurer vil have faaet Indtrykket af, at jeg fandt Deres Examination human og velvillig. At jeg af og til, nogle sjældne Gange, har haft Lejlighed til at gjøre Opmærksom paa en Examinands Sindsbevægelse som formildende Omstændighed ved Censuren eller paa hans Misforstaaelse af et Spørgsmaal, er jo kun, hvad der forefalder ved enhver Censur og berøres derfor kun for Fuldstændigheds Skyld.

Mine Bemærkninger er ved slige Lejligheder altid blevne optagne med sædvanlig Velvillie.

Det ovenfor omtalte Bilag vedlægges.

Hr. Professor J.C. Schiødt R af D. DM.¹⁴³

Docent ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

Ærbødigst

P.E. Müller

Kjøbenhavn d. 28. Februar 1881

---

¹⁴³ ♂: ridder af Dannebrog, Dannebrogsmænd.

48. Müller til Schiødte 21.3.1881

25, Gl. Kongevei. V. 21 Marts 1881.

Kjære Professor Schiødte,

Jeg har været syg i længere Tid og maa endnu holde mig hjemme og i Ro saa meget som muligt, ellers var jeg kommen hen til Dem i Aften for at meddele Dem følgende:

I dag var jeg for første Gang efter 14 Dages Sygdomsforfald paa Høiskolen og benyttede Leiligheden til at aflegge Prof. Barfoed¹⁴⁴ et Besøg i hans Værelse for at høre noget om den Steenske Sag. Denne Samtale har fornøiet mig meget, thi efter den troer jeg, det maa betragtes som en Selvfølge, at Undervisningsraadet giver Dem den Satisfaction, som De har Krav paa og – hvad der synes mig en ikke uvæsentlig Sag – at der ikke er Skygge af Dissens om den Ting, hverken hos Lærerne eller mellem disse og Direktøren.

Barfoed nævnte mig, hvad han mente, at der skulde gøres, og hvad han ligeledes havde forstaaet af Fenger var dennes Mening, og det var netop det samme Forslag, som jeg for nogen Tid siden fremkom med til Dem: Høiskolens Undervisningsraad vedtager en Fællesudtalelse der gaaer ud paa, paa Grundlag af de indhentede Oplysninger, at erklære Steens Klage for et fuldkomment ubeføiet og grundløst Overgreb – eller noget Lignende – og det overdrages Direktøren at meddele Steen dette, efter at det er indført i Høiskolens Undervisningsraads Protokol, og som en Udskrift af denne.

---

¹⁴⁴ Christen Thomsen Barfoed (1815-89), lektor i kemi.

Det vil ligeledes tilfredsstille Dem at høre, at Sagen kommer for i et Møde, der skal afholdes om fjorten Dage, saa det forhaabentlig ikke vil forstyrre deres Reiseplaner.

Der er saaledes, kjære Professor Schiødte, de bedste Udsigter til, at De ikke skal faae flere Fortrædigelser af denne Sag, end den alt har forvoldt Dem.

Deres ærbødigst hengivne PEMüller

I Hast!

49. Müller til Schiødte 6.4.1881

Onsdag Aften 6 April

Kjære Hr. Professor Schiødte,

Jeg ligger endnu for Anker, men er dog oven Senge og har endnu ikke opgivet Haabet om at komme i Mødet i morgen Aften. Imidlertid er der et Punkt i denne Sag, for hvilken vi begge interesserer os, om hvilket jeg kunde ønske at tale med Dem, dersom De uden for stor Gene kunne legge Veien til eller fra Museet om ad Gamle Kongevei i morgen, Torsdag; jeg holder Førelæsning her i mit Hjem mellem 10¹/₂ og 12, ellers er jeg til Disposition. Jeg behøver ikke at sige Dem, at jeg var kommen til Dem, dersom det havde været muligt.

Deres ærbødigst hengivne

PEMüller

Den 7. april 1881 holdt Landbohøjskolens undervisningsråd, hvor Müller som docent havde sæde, møde om Steens klage over Schiødte, og det endte med at udtale "sit tillidsvotum til den af ham ledede undervisning ved højskolen" og at udtrykke "sin varme anerkendelse af hans fortjeneste ved denne undervisning".¹⁴⁵

---

¹⁴⁵ Brev 9.4.1881 fra højskolens direktør Fenger til Schiødte med meddelelse om mødets udfald, KB, NKS 1726 2° H1.

50. Müller til Schiødte 9.12.1881

Kjære Professor Schiødte,

Jeg takker baade for Udnævnelsen til ”Peter, Gentleman”, og for Indbydelsen. Jeg kommer med stor Fornøielse og min ”søde lille” Kone ligesaa – dersom hun kan. Hun er imidlertid i Dag begyndt paa en voldsom Forkjølelse, og den maa man jo have Lov til at offere 3 Dage og at skjule for Verden, især naar hun forresten er en net lille Kone med Næse og Øine af normal Farve. Er hun imidlertid præsentabel paa Onsdag Aften, saa kommer hun ogsaa med stor Glæde.

19/12 81. Deres ”Peter”.

Hr. Professor Schiødte R DM pp.¹⁴⁶

Efter i længere tid at have haft et overordentlig stort arbejdspress uden udsigt til, at et gammelt løfte om endnu en skovbrugslærer nogensinde ville blive opfyldt, valgte Müller at forlade Landbohøjskolen per 1. august 1882 til fordel for en stilling som en af tre overførstere (overordnede skovridere) ved statsskovene.

---

¹⁴⁶ o: præter plura, med mere.

51. Schiødte til Müller 7.5.1882

Høivelbaarne Hr. Overførster, R. af Dbg.

Kjære Dr. Müller,

Brave, dygtige, flittige Gentleman-Peter!

De krympede Dem engang for mange Aar siden ved at modtage en anbefaling fra mig, fordi den til A. sagde saadan Noget som: at denne høit begavede, fortræffelige unge Mand lover en betydelig Fremtid i Videnskabens og Fædrelandets Tjeneste.

Jeg vil nu ønske Dem, at De maa blive ligesaa heldig med Deres betingede Forudsigelser om vort Skovbrugs fremtidige Kaar og Retning, som jeg dengang var med Hensyn til Dem. Bogen¹⁴⁷ er nydelig at see til og god at faae Forstand af. Jeg har i Aften med stor og levende Tildfredsstillelse læst de første og sidste Kapitler og bladet rundt omkring i Mellempartierne. Lærerige Kort. Dette Hele maa have kostet svært Arbeide. Tusind Tak for denne og al anden bevist Venlighed mod

Deres altid hengivne Schiødte

7/5 82

---

¹⁴⁷ Formentlig Müllers Omrids af en dansk Skovbrugsstatistik, der blev bragt i Tidsskrift for Skovbrug 5, 1881.

52. Schiødte til Müller 2.4.1883

Kjære Dr. Müller

Da der, som jeg efter Deres i Aften efterladte mundtlige Besked maa antage, er indtraadt Hindringer for at De kan paatage Dem Examen i Skovdyrelære, vil det være vigtigt, at De besvarer den officielle Henvendelse til Dem ved at anføre disse Hindringer. At anmode om et Par Ugers Udsættelse af Examen, tør jeg ikke tilraade, især af Hensyn til Examinanderne, som have indrettet sig paa Dag og Time, men ogsaa fordi Udsættelsen vist maatte kræve en Ændring i Examenstiden ogsaa for andre Fag paa Grund af Læsesalens Benyttelse, hvilket Directeuren neppe ville gaae ind paa. Jeg tør jo vente, at det af deres officielle Svar vil fremgaar, at jeg eller ikke uden Berettigelse har anført i mine Skrivelser, at De var villig til at fungere som Censor.

2/4 83 Deres Schiødte

---

*Den 8. april 1883 blev Müller udnævnt til
hofjærgemester.*

---

53. Schiødte til Müller 10.4.1883

Kjære Peter

Det er sin Orden, det hører sig til, og jeg fornøier mig derover. Dog kan jeg ikke lade være at mindes, hvad en vis gammel Romer ved en lignende Leilighed sagde til en vis anden gammel Romer:

Nescio, gratulerne tibi, an timean.¹⁴⁸

Deres altid hengivne

Schiødte

10/4 83

Ved 1880ernes begyndelse følte Schiødte i stigende grad sin zoologiundervisning ved Landbohøjskolen som en byrde, som han imidlertid af økonomiske grunde var tvunget til fortsat at påtage sig. En mulighed for at slippe for den viste sig i foråret 1883, da ministeriet foreslog en ordning, hvor han i stedet for et løntillæg for undervisningsforpligtelsen kunne blive lønnet som ordinær professor, og denne ordning kom på finansloven gældende fra den 1. april.

---

¹⁴⁸ Cicero (LCL 205, p. 238-239): “Jeg ved ikke, om jeg skal lykønske dig eller blive bange”.

54. Schiødte til Müller 13.4.1883

Kjære Müller

Af Berlingske for iaften seer jeg, at Finantsloven er færdig fra Rigsdagen, og Sagen angaaende min Fratrædelse fra Landbohøiskolen kan jo dermed betragtes som afgjort saavidt, at jeg med det Allerførste maa indgive min Begjæring om Afsked. Da De af nylig personlig Erfaring maa være fortrolig med vedkommende officielle Former, ville jeg bede Dem underrette mig om til hvem min Skrivelse skal sendes, enten til Directeuren eller til Indenrigsministeriet. Jeg antager, til det sidste? Det vilde jeg helst, og jeg troer ogsaa at mindes, at jeg er ansat ved Ministeriel Skrivelse. Vilde De fremdeles finde det passende, om jeg i Skrivelsen udlod mig om, hvorledes Undervisningen bedst kunde fortsættes i samme Aand og Retning, og ved hvem?

I dag fik jeg Bugt med ”Skovbrugslæren”; af de 8 Examinander fik de 6 ug, 1 mg, kun 1 (Wichfeld)¹⁴⁹ g. Det har været mig en Tilfredsstillelse at skilles ved dette Fag paa denne Maade, men jeg har virkelig ogsaa fortjente det, thi jeg har anvendt saamegen Flid og Tid og Umage paa disse Mennesker, som jeg tvivler paa at man faaer Nogen til at paatage sig for Fremtiden. Med de 30 Veterinærer var Udfaldet ogsaa efter Omstændighederne ret godt: 8 ug, 8 mg, 5 g, 8 tg, og 1 mdl. De veed, hvilke umodne og daarlige Personer, der findes af denne Klasse, men der er da nogle høist fortrinlige imellem dem. Nu har jeg 6 Skovbrugere til alm. Dyrelære tilbage, men dem er jeg noget bange for.

13/4 83 Deres Schiødte

---

¹⁴⁹ Jørgen Frederik Ferdiand Wichfeld (1851-1913), forstkandidat 1883.

55. Müller til Schiødte 15.4.1883

---

15 April. 1883.

Kjære Professor Schiødte

Ved min Hjemkomst fra Sorø igaar Aftes modtog jeg deres to Breve.

Først Tak for Lykønskningen til Hofjægermestertittelen. De vil ikke mistænke mig for Affektation¹⁵⁰, naar jeg siger, at den ikke var mig behagelig. Skal den betyde noget, saa lyder den for mig som Ironi, da jeg er en tarvelig Jæger; og skal den alene være en Pynt til Brug ved min Færden i visse Kredse, saa tager den sig i mine Øine ud som en Misklædning for mit borgerlige Familienavn, min Aandsretning og mine Interesser.

Dernæst Tak for Meddelelsen om Udfaldet af Examen'en i Skovdyrelære; det var jo fornøieligt, at det blev saa godt. De har Ret til at sige, at De har fortjent det; jeg kjender jo deres Undervisning i dette Fag. Hvem skal nu have det? Plant endelig ikke den smukke Disciplin i Saharas Sand.

Naar De spørger mig, om Deres Begjæring om Afsked skal sendes til Ministeriet eller Høiskolens Directeur, saa vil jeg dog sige Dem, at jeg fra min egen Bortgang fra Høiskolen ikke kan forskaffe Dem noget Vink i saa Henseende. Jeg gik, efter at være tilbudt Overførsterembedet, op til Indenrigsministeren¹⁵¹ og anmodede ham som min Chef om Tilladelse til at fratræde min Lærerstilling for at kunne modtage den anden Post; andet formelt Skridt har jeg ikke

---

¹⁵⁰ ♂: forstillelse.

¹⁵¹ Erik Skeel, 1818-1884.

gjort. Jeg troer, at jeg i Deres Sted vilde indgive en kort Afskedsbegjæring til Indenrigsministeriet gennem Høiskolens Directeur og samtidig privat og mundtligt fremsætte Forslagene til den fremtidige Ordning for Ministeren og Departementsdirecteuren. Formelt kunde det jo have Udseende af, at De gjorde en Afskedsvisit i Ministeriet. For øvrigt vil Fenger sikkert conferere med Dem om Deres Eftermand, og jeg har en stærk Formodning om, at han denne Gang vil følge de Raad, der gives ham.¹⁵²

Jeg har været otte Dage i Sorø for at overtage Inspectionen over Skovene der. Ved min Hjemkomst forefandt jeg en saadan Stabel af Breve, at jeg er bundet til mit Skrivebord i Dag ellers var jeg kommen hen til Dem.

Deres hengivne

PEMüller

83

---

¹⁵² Fenger fulgte ikke Müllers råd med hensyn til efterfølger ved dennes fratrædelse fra forstdocentstillingen i 1882.

56. Schiødte til Müller 15.4.1883

Kjære Müller

Tak for deres gode Brev og gode Oplysninger og gode Raad, hvilke sidste jeg skal følge. Hvad Deres Udnævnelse angaaer, saa seer jeg og vel andre fornuftige Folk saaledes paa den, at den Slags Ting for vise Stillinger, som nu Menneskene ere og altid ville blive ved at være, om end Formerne skifte, har sin bestemte Betydning, som hverken bør over- eller undervurderes; det kommer kun an paa, om Vedkommende har Personlighed til at bære dem med Anstand, og denne betingelse opfylder De jo i fuldt Maal.

Min Frygt for Skovbrugseleverne til Examens første Deel – alm. Dyrelære – har heldigvis denne gang ikke bekræftet sig. Jeg blev færdig imorges med den hele lange Examen; af de 6 Examinander – Skovbrugselever – som sidst kom for, fik 1 tg, 1 g, 1 mg, 3 ug. Den sidste af dem alle, Wedell-Wedellsborg¹⁵³ – var et at de allerfornøieligste Mennesker, jeg nogensinde har examineret, og det var mig en inderlig Fornøielse at slutte af med ham. Det er en mørkladen Knægt med et saa roligt, beskedent, tænksomt og trohjertigt Væsen, at det var en reen Fryd at høre hans forstandige og fortræffelige Svar og Redegjørelser. Er han, som Navnet tyder paa, en Adelsmand, saa er han i min Erfaringskreds en sjelden Fugl.

Jeg skal altsaa nu bort fra denne Anstalt, og det fylder mig med vemodige Følelser. Allerede i min Skoletid paa Christianshavn havde jeg gennem mit Bekjendtskab til dav. Lector Withs Familie¹⁵⁴ Adgang saa ofte jeg vilde, til den

---

¹⁵³ Carl Hannibal Ludvig Baron Wedell-Wedellsborg, 1863-1948, forstkandidat 1887, senere statsskovrider.

¹⁵⁴ Georg Christian With, 1796-1861, anatomilærer ved Veterinærskolen.

gamle Veterinærskoles comparativ-anatomiske, af Abildgaard¹⁵⁵ anlagte, Samling, der efter hans Tid neppe var undergaaet den mindste Ændring, og gjorde der mine første Studier ”mit heistem Bemühhn”.¹⁵⁶ Fra 1840-45 læste jeg Zoologi der i Krøyers Fraværelse, fra 1858 fik jeg Skovbrugene, og senere, fra 1863, den nye Landbohøiskole. Naar man bliver gammel, tænker man tilbage. Og med Directeurerne og alle Lærerne har jeg – i fuldkommen Modsætning til mine Universitetsforhold – staaet i den bedste Forstaaelse og har mødt Forekommenhed og Velvillie.

Det har nu været mig en Tilfredsstillelse ved denne sidste Examen at vise, at jeg ikke har sparet mig, skjøndt jeg vidste, at jeg skulde bort, thi Udfaldet har været bedre end nogen-sinde, skjøndt især denne ”Skovdyrelære” er bleven mig mere og mere besværlig, fordi den maa behandles aldeles skolemæssigt, naar der skal komme noget ud af den. Jeg glæder mig til med det første – ogsaa fordi det jo iaar er Høiskolens 25 Aars Jubilæum – at betale en frivillig paadraggen Gjæld, som i de sidste Aar har piint mig, nemlig Udgivelsen af Entomologia Danica,¹⁵⁷ som skal afslutte mit Livs Virken i denne Retning.

Deres hengivne

Schiødte

15/4

---

¹⁵⁵ Peter Christian Abildgaard (1740-1801), læge og veterinær, Veterinærskolens grundlægger.

¹⁵⁶ ”Med stor indsats”.

¹⁵⁷ Udkom aldrig.

57. Müller til Schiødte 21.5.1883

Vodrofsvei. 21/5 83.

Kjære Professor Schiødte,

Tak for de rige Sendinger. Tavlerne til *Entomologia Danica*, der er overladte mig til Laans, skulle faae en saa værdig Plads paa Udstillingen,¹⁵⁸ som det staaer til mig at give dem. De tre Hefter af *Zoologia Danica*, der, hvis jeg har forstaaet Dem ret, ere en Gave, har det været mig en stor Glæde at modtage. For begge Dele en hjertelig Tak.

De fremkom engang med nogle bitre Bemærkninger, kjære Professor Schiødte, om, at Publicum ikke ret syntes at vurdere, hvad der var ydet ved disse faunistiske Billedværker. Det er maaske rigtigt, at det hos Almenheden ikke endnu tilstrekkelig indsees, hvad der er præsteret ved den hele Plan for Arbeidet, ved Stilen og Begrænsningen i Stoffets Behandling og ved den fuldendte Kunst og Troeskab, veed hvilken især de Partier, der egne sig bedst for den valgte Fremstillingsmaade, ere behandlede. Men det vil efterhaanden forstaaes, at her foreligger noget paa sit Omraade virkelig klassisk, naar Rækken af Bidrag efterhaanden voxer, og – naar der i Fremtiden skal anlægges en Maalestok ved Bedømmelsen af beslægtede Fremtillinger.

Jeg kommer snart hen til Dem en Aften.

Deres trofast hengivne

PEMüller

---

¹⁵⁸ Antagelig *First International Forestry Exhibition* i Edinburgh 1884, til hvilken Müller organiserede det danske bidrag.

58. Müller til Schiødte 28.5.1883

---

28 Mai. 1883

Kjære Professor Schiødte,

I dette Øieblik modtog jeg deres venlige Indbydelse til iovermorgen og vil ikke opsætte at meddele Dem, at vi saare meget beklager ikke at kunne komme. Allerede for meget lang Tid siden have vi lovet min Ven, Dr. Stage, at feire hans Kones¹⁵⁹ Fødselsdag hos dem den 30te Mai. Maa vi derimod begge komme til Dem en anden Aften, naar mine Forretninger og min Kones Hovedpine tillader det, saa undgaaer De os ikke.

Med Tak for Deres Venlighed og Hilsen til Deres Damer er jeg som altid

Deres hengivne PEMüller

---

*Den 24. august 1883 fejrede Den kongelige
Veterinær- og Landbohøjskole 25-år jubilæum.*

---

¹⁵⁹ Marie Sauerländer, 1846-1888.

59. Schiødte til Müller 14.8.1883

Kjære Müller

Da jeg seer, at De er en af Indbyderne til Høiskolens Fest, og der ved denne Leilighed muligvis fra en eller anden Side kunde blive Spørgsmaal, om hvorfor jeg ikke er Deeltager, saa vil jeg dog meddele Dem, der jo i disse Sager har været min nærmeste Fortrolige, Grunden til min Fraværelse.

Jeg er nemlig af den Mening, at jeg ved min Fratrædelse er bleven hensynsløst behandlet. I den Skrivelse til Ministeriet, hvori jeg gjorde Rede for min Afskedsbegjæring, udtalte jeg mig udførligt og varmt om mine Fags Stilling og Krav ved Høiskolen, om mine 40-aarige personlige Forhold til Veterinærskolen, min senere 25-aarige Virksomhed som Lærer for de Forststuderende og ved den nye Høiskole m.m., og sluttede med at udtale mine oprigtige Ønsker for at det maatte lykkes at faae Undervisningen i disse Fag fortsat paa en Maade, som kunde være til goed Gavn for Eleverne og til Ære for Høiskolen.

Jeg finder nu, at jeg havde et billigt Krav paa, at Afskeden blev mig given med et Par anerkjendende Ord, men jeg fik Afskeden pure, kort og godt, udtrykt i et Par Linier. Dernæst er Posten bleven besat uden mindste Hensyn til min udførlige Indstilling og de deriudviklede Anskuelser om disse Fags Beskaffenhed og Krav ved Høiskolen, og besat paa en Maade, som efter min Overbevisning giver ringe Udsigt til god Fortsættelse og Udvikling af hvad jeg i saa mange Aar og med saamegen Flid og Kjærlighed har arbeidet for og tildels forfra grundlagt.

Jeg kan derfor ikke nu med glade Følelser deltage i en Fest, hvortil jeg maatte møde uden al anden anerkjendt Berettigelse end Enhver kan skaffe sig for en Betaling af 13 Kroner. Jeg er saaledes nødt til at acceptere vedkommende Autoriteters Betragtningsmaade af mit Forhold til Højskolen som dem, der har udført Arbeide for en akkorderet Betaling, som har faaet denne Betaling, og dermed Basta; men til at jubilere har jeg ingen Grund.

14/8 83 Deres Schiødte

60. Schiødte til Müller 18.8.1883

Nørrebrogade 44, Havehuset, N

18/8 83

Kjære Müller

Tak for Deres velmenende og venlige Ord, som dog, efter mit Skjøn, ikke fuldt ramme Tingen. Det er mig selv høilig imod, endnu engang at skulle gjøre Dem Besvær med dette Anliggende; til Gjengæld foreslaer jeg, at det aldrig mere, uden striktest Nødvendighed, berøres imellem os.

Uden en saa ophøiet Beskæftigelse – saaledes føler jeg det – som den, hvori jeg tilbringer mit Liv, nemlig den rene Bestræbelse, uden verdslige Bihensigter, efter at udfinde Eenheden af Naturens og min egen Intelligents paa mit særegne, ved flittig Uddannelse af mine Evner erhvervede Omraade, trænger jeg personlig ikke i fjerneste Maade til Fengers eller lignende Magt-, Rang- og Pengestræberes Anerkjendelse og Gunst. Jeg sidder sandelig ikke ved denne Leilighed og surmuler; jeg befinder mig dermed personlig fuldkommen vel. Af Universitetet har jeg aldrig erfaret andet end glubsk Modstand og Tilsidesættelse, fordi man nemlig har identificeret en enkelt Mands Prestige med Universitetets og derfor til det yderste holdt fast paa, at jeg enten maatte ansees som en en ringe Person – især tidligere tillige som Krakiler – eller ogsaa maate jeg personlig indordne mig under le prestidigitateur.¹⁶⁰ Men ogsa ved Høiskolen har denne Sag en videre Rækkevidde, en almindelig Side, nemlig selve Institutionens Velfærd.

---

¹⁶⁰ ☉: tryllekunstneren.

Naar Styrelsen i et Tilfælde som dette ikke vil erkjende, at en Lærer som jeg i de mange Aar har udgjort et levende Led i Institutionens Organisme, men kun vil betragte ham som en almindelig leiet Arbejder, som der er nok af paa Markedet, og ved hans Fratræden besvarer hans udførlige, hensynsfulde og ærbødige Udtalelse i hans Fags Interesser saaledes: ”I Anledning af det af Hr. Professoren derom hertil indgivne Andragende entlediger Ministeriet Dem dermed fra den 1ste Septbr. næstkommende at regne fra den Dem overdragne Post som Docent i Zoologi ved den Kgl. Vet. og Landbohøiskole. Hvilket tjenstligt meldes Dem til behagelig Efterretning” – saa ligger der heri – især efterat Undervisningsraadet (i Anledning af et paa mig gjort Angreb som Hævn for min Modstanders saarede Prestige) havde tilsendt mig sit Tillidsvotum og sin varme Anerkjendelse af mine Fortjenester af denne Undervisning – ikke alene en eclatant personlig Krænkelse, som jeg jo ganske vist kan bryde mig saalidt og saameget om, som jeg vil, men tillige en betydningsfuld Mangel paa Blik for Anstaltens Liv og Interesser.

Det vilde kunde være undgaet ved Tilføielsen af saameget som en eneste Linie om Paaskjønnelse af min manguaarige Lærervirksomhed, en Paaskjønnelse, som man ikke undlader ellers at bevise enhver afgaaende Statstjener, naar han ikke ligefrem har gjort sig umulig ved Uduelighed eller Skandale. Det er ad slige Veie, ved slige Midler og ved slige Styrere, at ustadige, ærekyndige Mænd med Magt og Vold drives over i Oppositionen, til Skade for deres Arbeide. Jeg kan derfor, min gode Ven, ikke ligeud acceptere hvad De ifølge den ved Deres Natur og gjorte Carriere sammenhængende Tilbøielighed til at glatte ud, bortforlare, undskylde, ”make things pleasant”, siger om Sagen. Den er meget alvorligere, end hvad mig personlig angaaer.

Min Tilværelse som Videnskabsmand falder ganske udenfor det concrete Tilfælde af en udstaaet Tilsidesættelse af prøvet, gammel Fagkyndighed ved Spørgsmaal om Undervisningen i et Par ikke uvigtige Fag ved Landet eneste Høiskole af denne Art. Der kan nu komme mange magre og usle Aar i saa Henseende, og det paa Grund af Selvraadighed, Nepotisme og Mangel paa Agtelse for Institutionens Interesse og Mangel paa Agtelse for en Lærer, som ved Kjærlighed og Samvittighedsfuldhed i mange Aar har virket i disse Fag, og tildels grundlagt dem forfra. Og at jeg har anset mig for berettiget til at udtale mig for Dem i denne Sag, har sin formeentlig tilstrækkelige Grund deri, at den berører deres egen Embedsstilling, hvori det, som jeg antager, ogsaa vedkommer Dem at vogte paa, at Embedskandidaterne blive forsvarlig forberedte, og at vedkommende Lærere bliver behandlede med Agtelse og simpelthen vedtagen Anerkjendelse, naar de ikke have gjort sig uværdige dertil. Men som sagt, hermed Basta, Basta, Basta, som der synges i il barbiere de Seviglia.¹⁶¹ Jeg selv er færdig dermed, for mit personlige Vedkommende. De mange Aars Slid er overstaaet. ”Sehe jeder wie er’s treibe – sehe jeder wo er bleibe – und wer steht, dass er nicht falle”.¹⁶²

Deres Schiødte

Undskyld den skjødesløse Form og Skrift med Emnets Ubehagelighed.

---

¹⁶¹ Barberen i Sevilla.

¹⁶² Goethes digt Beherzigung fra 1776/77: ”Se enhver, hvordan han gør det, se enhver hvor han forbliver, og hvem der står, for at han ikke ska falde”.

/Verte¹⁶³

Naar man gaaer vidt, det vil sige, ud over alle Grændser af det Sømmelige og Retfærdige, og derved har Tradition og Laugsaand paa sin Side, saa har man stor Magt. Saaledes vil De neppe kunne troe – eller de Allerfleste, som ikke kjende meget nøie til de faktiske Forhold ville ikke kunne troe, at det kan være passeret paa Universitetet, som jeg nu til Eksempel vil fortælle Dem.

Da Meinert skulde disputere, valgte Facultetet ikke mig, men Rhdt¹⁶⁴ til den ene af de officielle Opponenten – Emnet var: Anatomia Forticularum.¹⁶⁵ Ministeren,¹⁶⁶ forbauset derover, sendte Bud efter M. og spurgte ham, om han da havde noget imod, at Sch., der jo maatte ansees som selvskreven ved dette Emne, blev Opponent? Da M. svarede, at han aldeles Intet havde derimod, tilskrev Ministeriet Facultetet, at efter Emnets Beskaffenhed maatte selvfølgelig den officielle Docent i Entomologie (det var jeg kun dengang) benyttes. Hvad gjorde saa Facultetet? Jo, det skjød sig ind under den Praxis, at de normerede Docenter havde Fortrinsret, og følgelig kunde det lettest holde mig ude ved at vælge Ørsted,¹⁶⁷ som rigtignok ikke havde Begreb om Tingen, men var normeret Prof. bot.

Det seer utroligt ud, hvad? Men netop på samme eller ganske lignende Maade er man altid gaaet frem imod mig ved Univ. Hensigten er opnaaet, men Skaden for Faget og

---

¹⁶³ ♂: vend (bladet).

¹⁶⁴ Reinhardt.

¹⁶⁵ Ørentvistens anatomi.

¹⁶⁶ Kulturminister D.G. Monrad (1811-87).

¹⁶⁷ Anders Sandøe Ørsted (1816-72), professor i botanik ved Universitetet.

Univ. er bleven betydelig. De Svage ere blevne vaklende i deres Principer, Arbeidet er standset paa mange Punkter, Aanden er bleven slet. Uden dette kunde t.Ex. aldrig være sket, at Meinert efter mange Aars Vaklen mellem Videnskab og Laug er endt med at blive min Opponent – værst for ham selv, Stakkel. Men maa man ikke forlange formegen Character af Menneskene. Og nu er Aanden ved Høiskolen bleven ganske den samme.

Schiødte forlod sin mangeårige stilling som docent i zoologi ved Landbohøjskolen den 1.9.1883, og samme dag tiltrådte hans efterfølger Frederik Meinert (1833-1912), der ligeledes var knyttet til Zologisk Museum. Meinert havde oprindelig været Schiødtes elev, men i 1879 havde han brudt med denne, antagelig fordi han anså Steenstrup for en bedre patron.

---

61. Schiødte til Müller 16.11.1883

16/11 83

Kjære Müller

De veed, med hvor levende Interesse jeg omfatter Zoologi-ens Fremtid ved Landbohøiskolen – intet Under, da jeg i saa mange Aar har anvendt saa meget af mine Kræfter paa denne Underviisning og jo ogsaa tør troe, at den for mange af de nye Mænd har udøvet en heldbringende Indflydelse. De veed ogsaa hvilken Skuffelse, jeg har havt ved at see M.¹⁶⁸ som min Eftermand; De deler jo, som jeg veed af vore Samtaler, mit Syn paa, hvad der kan ventes af ham. Jeg holder selvfølgelig lidt Øie med disse Forhold og søger at skaffe mig Underretning, saavidt det kan skee uden at indlade mig paa Sladder.

De sagde mig for nylig, at De fra en Side, De antog at kunne lide paa, havde hørt lidet beroligende Beretninger om, hvorledes det staaer til med hans Forelæsninger. Nu vil jeg lade Dem vide, hvad jeg iaften hørte af en Mand derudefra, rigtignok kun Buddet Thorup, som var hos mig om Underskrift paa de sidste Forstkandidaters Examensdiplomer. Han veed, som det jo ofte er Tilfældet med slige Institutioners underordnede Betjente, fortvivlet god Besked med Anstaltens Interieurer og Personale, og jeg fik i en rænt tilfældig Sammenhæng Leilighed til at henkaste: ”Ja, nu ere de unge Herrer da glade over den nye Lærer”. Han gjorde et komisk langt Ansigt, trak på Skuldrene og sagde efter nogen Tøven, at Misfornøielsen var saa stor, at den jevnlig gav sig Luft i højroastede Samtaler mellem Eleverne, lydelige rundt om i

---

¹⁶⁸ Meinert.

Auditorier og paa Trapper og Gange: Det var dem ikke muligt at forstaae ham; og det havde vakt undrende Indignation hos nogle Ældre, som havde hørt mig, og yngre som vare inde i Traditionen, at M. strax havde begyndt med at erklære, at den Maade, jeg havde lært Zoologien paa, var aldeles ubrugelig, Tilhørerne maatte ganske glemme, hvad jeg havde foredraget, det Hele maatte tages paa en ganske anden Maade; han maatte advare imod, at der benyttedes noget som helst af de Collegier,¹⁶⁹ som vare skrevne efter mine Forelæsninger, da Saadant ikke vilde blive godkjendt af ham. Hans nye Maade – gjætter De hvori den bestaaer? Jo, i at lade Eleverne lære Lütkens lille Lærebog.¹⁷⁰

Om Anatomi og Physiologi m.m. vil der altsaa nok ikke blive ret megen Tale. Jeg gad vide, hvad Prosch¹⁷¹ – stakkels Mand, han er nok rønt elendig nu i sine Tarme, værre end jeg – ikke sige dertil, han, som i Aaringer har agiteret for at ogsaa Landbrugseleverne ikke blot skulle høre Zoologi, men ogsaa tage Examen deri, og det netop af Hensyn til den Uddannelse, han meente, at min Maade kunde give dem som Grundlag for deres senere Specialstudier.

Jeg skrev foran, at jeg ikke ville indlade mig paa Sladder; men nu, mener De nok, er jeg kommen godt ind derpaa. Naar jeg, som nu, sidder ene ved mit Skrivebord seent om Aftenen, er det mig en lille Recreation at lade Pennen løbe. Og De er jo i disse Ting min eneste Forrolige, saa vil De ogsaa nok undskylde mig, især da De selv har bevaret saamegen

---

¹⁶⁹ 5: hæfter.

¹⁷⁰ Chr. Fr. Lütken: Dyreriiget. En Lærebog til Brug ved Undervisningen i de lærde Skolers og Realskolers høiere Klasser, Gyldendal 1855.

¹⁷¹ Ferdinand Victor Alphons Prosch (1820-85), veterinær, professor ved Landbohøjskolen.

Interesse for Høiskolens Fremtid. Og jeg nægter ikke, et jeg er en Deel betagen af M's hele Fremfærd imod mig.

Han er Fanden ikke deprimeret over sine sidste Hændelser: paa Museet bliver han stadig værre; fuldstændig Ligegyldighed for hans Arbeide, et overlegent Haansmil eller en Fnisen, naar han gribes i de utroligste Feil og Dumheder, en Ruus af Selvbeundring, en ringeagtende Behandling af Alt, som ikke hører ind under de Theorier, hvormed han troer sig kaldet til at reformere Entomologiens hele videnskabelige Grundlag. Saaledes er han. Hvad er der at gjøre?

Hvad jeg kunde fortælle Dem om hans Holdning, Manerer og Gjerninger i denne allersidste Tid er saaledes, at Ingen det vilde troe mig, saa exorbitant er det, og netop heri har han et vist Rygstød. Men er det ikke utroligt, at jeg gider sidde her og skrive alt dette? En heel Deel gjør det, at en saadan Fjerpen løber for mig med Jernbanefart, og saa at mit nye Skrivebord, som Erik¹⁷² har indrettet mig, passer til min Krop som en Strømpe til mit Ben og frister mig til at blive siddende. Undskyld denne Prøvelse af Deres Taalmodighed.

Deres Schiødte

---

¹⁷² Schiødtes søn, arkitekt (1849-1909).

Schiødte led i sine sidste år af mavekræft og var i slutningen af 1883 tydeligt svækket. Alligevel lagde Steenstrup og Meinert an til et større opgør med ham ved et møde i Naturhistorisk Forening den 24. januar 1884, i hvilket sygdommen dog forhindrede Schiødte i at deltage. Meinert forsikrede efterfølgende Müller om, at han ikke havde kendt til Schiødtes tilstand.

---

62. Schiødte til Müller 18.11.1883

18/11 83

Kjære Müller

Tro, at det er mig ligesaa modbydeligt at skrive, som Dem at læse om disse modbydelige Forhold. Men De er min forhenværende Elev, Medlærer og Censor, nu overordnet Administrator i Sager, som berøre et af Høiskolens Fag, og jeg tør stole paa, at De er min Ven. Jeg søger derfor at holde Dem à jour med disse elendige Gemeenheder, for at sætte Dem istand til – om De finder Anledning dertil – at klare lidt for mig i deres Omgivelser, hvor Gemeenhederne maatte komme paa Bane.

Jeg fik nu i dag fra paalideligste Haand Underretning om, at M.¹⁷³ har skaffet sig et Collegium, skrevet af en ell. anden af mine Tilhørere blandt Veterinærerne, og nu nytter det til triumpherende at udbrede mine Dumheder. Hvad der af Misforstaaelser staaer i Collegiet, gjøres til min Uvidenhed, og den hele Behandlingsmaade gjøres Spot med, hvilket er let nok ad denne Vei. M. har ikke, eller vil ikke have nogen Erkjendelse af, at hvad jeg har søgt at præstere, er en Bearbejdelse af Stoffet efter de særlige Forholds Krav, hvorved den pædagogiske Side er Hovedsagen, medens det blot faktiske Stof findes i enhver taalelig Lærebog. At indskrænke sig til at indprente en saadan Bog er nemt nok, og dertil maa han efter sine Evner begynde den Opgave.

Al min Behandling var Resultatet af en ved lang Øvelse og Erfaring uddannet Lærekonst, afpasset efter Elevernes særlige Beskaffenhed, det ignoreres fuldstændigt. Og da det

---

¹⁷³ ♂: Meinert.

er let at løbe med Folk, og da jeg saa lumpent blev angreben af Steen, og da Ministeriet lod mig gaa uden et eneste anerkjendende Ord for min mangeaarige Virksomhed, saa er det Momenter, der spaae mig, at M. kan gjøre mig stor Skade og paa mine gamle Dage berøve mig det Navn, jeg ellers turde have haabet at efterlade i Høiskolens Tradition. Derfor, kjære Müller, naar der arbeides imod mig saaledes, at det sker i deres Paahør, saa venter jeg, at de yttre Dem.

Deres hengivne Schiødte

Vistnok, vil De maaske sige, efter slige Prostitutioner, som M. har for nylig undergaaet, er der vel ingen Fare. Men dette Raisonnement, hvis De ellers vilde stille det op, troer jeg ikke meget paa. Netop derfor har M. Tilhold hos mit Modparti ved Univ.

63. Müller til Schiødte 19.11.1883

Kjøbenhavn 19 November 1883

Kjære Professor Schiødte,

Tak for det Venskab for mig, som Deres to sidste Breve om Meinerts Adfærd imod Dem bære Vidnesbyrd om.

De siger, at De vil holde mig à jour med disse uhyggelige Sager, for at jeg, naar Anledning gives, kan tage Ordet for Dem i mine Omgivelser, og De fremhæver, at De venter af mig, at jeg vil gjøre det.

Jeg har havt den Glæde engang at kunne vise Dem, hvor kjært det var mig at give Dem en lille Haandsrækning i Anledning af et usømmeligt Angreb paa Dem. Jeg giver Dem mit Ord for, at jeg ikke skal holde mig tilbage, naar der en anden Gang frembyder sig Leilighed for mig til efter Evne at værne om deres Livs ærefulde Arbeide.

Dette vil jeg gjøre, fordi jeg har en Taknemmelighedsgjæld at afbetale til Dem, som jeg sent bliver færdig med, - og det kan jeg gjøre, fordi jeg anseer Dem for en uafhængig, høit udviklet Aand og en af de ypperste Zoologer, vort Land har frembragt.

For en Snæs Aar siden bebreidede man mig, at jeg ikke vilde tage Parti, hvilket for mig dengang betød, at jeg ikke vilde deltage i den Haan, der af mine unge Samtidige udøstes imod den ene eller den anden af to fremragende Mænd. Aarene have ikke lært mig, at disse ivrige Partimænd, med hvilke jeg dengang negtede at gaae gjennem Tykt og Tyndt, vare dem, hvis Opfattelse holdt i Længden, og det er med en vis Selvfølelse, at jeg seer min faderlige Lærer endnu kalde

mig sin Ven. Jeg nævner dette, fordi Tanken derom ligesom styrker min egen Overbevisning om, at jeg vil forblive tro.

Jeg er nu ikke ung mere, saaledes som dengang jeg begyndte at komme hos Dem, og jeg har faaet nogen Tillid til min egen Opfattelse og mit eget Instinkt paa forskjellige Omraader. Det bedrøvede mig derfor nok, men gav mig ikke Anledning til forandret Tænkemaade, da de for nogen Tid siden i et Brev rettede den gamle Bebreidelse imod mig, at mine Domme vare for optimistiske, for bløde, vel egentlig for karakterløse.

Jeg kom til at tænke paa hine gamle Domme om mig i Deres Kreds, og mit Tilbageblik til, hvad der var hændet i de sidste tyve Aar, bragte mig til denne Slutning: Om de havde haft Ret eller Uret disse Mænd, hvis Synsmaade altid har bevæget sig i mere excentriske Kredse end mine, det faaer staa hen; men, hvor jeg var dengang, der er jeg – mutatis mutandis¹⁷⁴ – i Dag, og Erfaringen har ikke lært mig, at det man kaldte Karakterløshed hos mig er mindre solidt end det, de Andre kaldte Karakterfasthed hos dem selv. Derfor, kjære Professor Schjødt, er det med en vis rolig Overbevisning jeg gjentager for Dem: Jeg skal ikke glemme, hvad jeg skylder Dem.

Deres hengivne

PEMüller

---

¹⁷⁴ ”Med de nødvendige ændringer”.

64. Schiødte til Müller 22.11.1883

22/11 83

Kjære Müller

Tak for deres Brev af 19 d.M., som jeg har været hindret i at besvare strax, som det havde Krav paa. Enhver har sin egen Natur, som det vilde være uforstandigt at forlange anderledes, og Deres er ædel, forstandig og høisindet. Vær vis paa, kjære Müller, at jeg er Dem inderlig taknemmelig for hvad De har gjort for mig og – det er jeg ganske overbevist om – fremdeles vil gjøre for at støtte mig, naar De finde Leilighed og Anledning dertil. Man vil her i Huset aldrig glemme – det ytrede ogsaa min Kone med vaade Øjne, da jeg lod hende læse Deres Brev – hvorledes De – syg – stod op af Sengen og kom kjørende til mig for snarest muligt at rive mig ud af min Uvished om, hvorledes det havde stillet sig for mig i en mod mig reist Sag, og med hvormegen Troeskab og Klogskab og Utrættelighed De har optraadt for mig.

Deres hengivne

Schiødte

Men det maa De ikke undre paa, at jeg – dømmende i min egen Sag, og det, siger man jo, kan man ikke – ikke finder, at de fleste yngre Zoologer, som ellers have sluttet sig om mig, tage saaledes Parti for mig mod M., som jeg mener, at Sandhed og Retfærdighed krævede.

65. Erik Schiødte til Müller 11.4.1884

---

d: 11 April 84

Hr. Hofjægermester P.E. Müller R.

Jeg har meddelt Fader Deres Ønske, og han bad mig svare Dem, at forsaavidt De har tilbageleveret de Tavler, De tidligere har laant til en lignende Udstilling, vil Dr.phil. H.J. Hansen,¹⁷⁵ som bestyrer disse Sager for Fader, med Fornøjelse kunde udlevere Dem, hvad De maatte ønske.

Fader har de sidste Dage været fuldkommen klar og uden Smerter, men er saa svag og afkræftet, at vi daglig kan vente hans Død.

Deres ærbødigst hengivne

Erik Schiødte

---

¹⁷⁵ Hans Jacob Hansen (1855-1936), dansk entomolog, kendt som Flue-Hansen.

I 1879 deltog P.E. Müller i fejringen af Japetus Steenstrup i anledning af Universitetets 400-års jubilæum, og i efteråret 1883 tog han sammen med Gustav Budde-Lund og William Sørensen initiativ til indsamlingen til finansiering af den buste af Schiødte, udført af P.S. Krøyer, som i dag findes i Zoologisk Museum.

J.C. Schiødte døde den 22. april 1884.

Litteratur

Gosch, C.C.A. 1898-1905: *Jørgen Christian Schiødte. Et Bidrag til Naturvidenskabens Historie i Danmark i det nittende Aarhundrede I-III*, Gyldendalske Boghandels Forlag

Sarauw, Georg F.L. 1908: Skovbrugsstudiet, i: *Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 1858-1908. Festskrift ved Højskolens halvtredsindstyveaars Jubilæum 24. august 1908*, s. 372-410

Spärck, Ragnar 1948: Japetus Steenstrup. Et Bidrag til Vurdering af hans Indsats som Naturforsker, *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitetets Aarsfest*, s. 3-80

Wolff, Torben 1979: Zoologi, i: *Københavns Universitet 1479-1979 XIII: Det matematisk-naturvidenskabelige Fakultet 2*, s. 1-162, G.E.C. Gads Forlag